

România literară

SĂPTĂMÎNAL
AL
UNIUNII Scriitorilor

Joi 15 noiembrie 1990

(Anul XXIII)

46

Iluzii spulberate

IATĂ-NE aşadar confrunţaţi cu ceea ce aş numi liberalizarea forţată a preţurilor, dacă mi se îngăduie acest oximoron, o măsură fără de care ar fi fost cu neputinţă, după cum ni se explică insistent, urnirea societăţii româneşti către mult râvnita economie de piaţă. Nu am competenţa să mă pronunţ asupra valabilităţii strategice, astfel zicînd, a căii alese de guvern, să spun dacă ea ne va duce sau nu, pînă la urmă, la ţinta propusă, dar ce se vede cu ochiul liber, ca efect imediat, în viaţa tuturor, al politicii guvernamentale, e că în căderea oricui s'ar judece.

Pentru cultură de pildă; şi îndeosebi pentru acele domenii ale ei care depind de industria hîrtiei, este evident că liberalizarea forţată a preţurilor, astfel cum deja este pusă în practică, are consecinţe catastrofale. O creştere de şapte ori, cum apreciază unele ziare că va fi, a costului hîrtiei dar nu de şapte ci chiar şi numai de trei sau de patru ori, la care se adaugă scumpirea manoperei tipografice, va face aproape imposibilă tipărirea de cărţi. De arti atât ştiinţifice cît şi literare. Cine să le poată cumpăra cînd vor fi atît de scumpe? Încă înainte de „liberalizare”, de altfel, un volum publicat în Biblioteca pentru toţi”, deci în colecţia anume destinată celei mai mari accesibilităţi, ajunsese să coste aproape 30 de lei. Dacă acesta era, pînă acum, preţul cărţii „ieftine” care va fi, de aici înainte, al celeilalte? Cît va costa un volum de poezie, o carte de critică, de filozofie, un dicţionar, un tratat ştiinţific, o ediţie comentată? Se sperie gîndul!

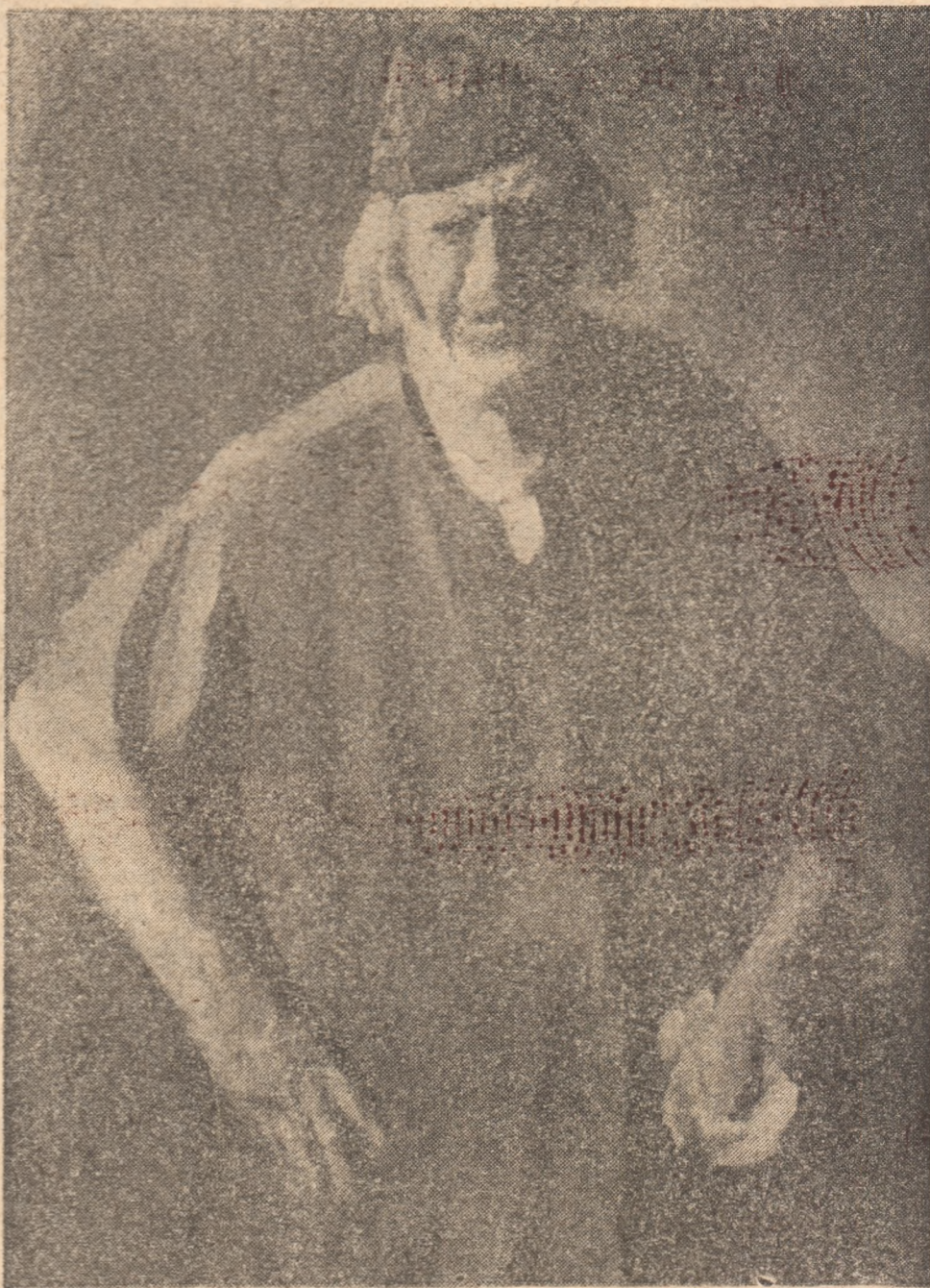
Punînd în aplicare liberalizarea forţată a preţurilor, guvernul s-a gîndit şi la cîteva măsuri de protecţie socială, binevenite şi atîtea cîte sînt, dar care în nici un fel nu iau în considerare şi necesităţile culturale ale cetăţeanului. Să fie acestea neimportante pentru poporul nostru, un lux de care se poate dispensa?

Poate că totuşi au fost numai scăpate din vedere, uitate în vîltoarea altor preocupări absorbante, poate că indiferenţa faţă de cultură nu constituie un element de program al guvernării prezente.

Pînă la furnizarea probei contrare constatăm însă că guvernul de tehnocraţi al domnului Petre Roman tratează cultura ca pe o marfă în rînd cu altele, obligînd-o să se supună exigenţelor mercantile, neîntuind că profitul de pe urma acesteia este de alt ordin decît pur material şi cu o miză mai preţioasă. Nu despre acordarea unor privilegii culturale este vorba ci de faptul, elementar, că ea presupune investiţii ale căror beneficii specifice apar în timp. Dar nici parlamentul nu ştie aceste lucruri simple, nici instituţia preşidenţială, nimeni din cei care decid, astăzi, destinele ţării?

Şi cîte luminoase proiecte, cîte mari planuri prinseseră contur după decembrie '89! Ne amintim: reluări de mari ediţii, de astă dată integrale, ale clasicii, retipăriri, neofortecate, de opere contemporane cenzurate sub dictatură, publicarea masivă a tinerilor, integrarea în circuitul naţional a scrierilor valoroase apărute în exil, lărgirea sferei traducerilor, apariţia de noi colecţii, de noi serii editoriale, premii literare mai multe, participări sporite la congrese, la colocvii internaţionale, după anii de izolaţionism, burse pentru tinerii scriitori etc., etc., etc. Iluzii şi nimic altceva, iluzii spulberate.

G. Dimisianu

CORNELIU BABA – Autoportret (Studiu), 1937. În acest număr, reproducere după lucrări inedite ale artistului.

NOTE DIN CAIETUL UNUI PICTOR

Lamento inutil

ÎN TRE vrafuri de însemnări disperate încerc să găsesc un material mai „la zi” ca să răspund unei invitaţii ce onorează scrisul meu diletant.

Dintru început mă socotesc printre bolnavii de urît ai epocii ce traversăm cu toţii. Un mare rus pe nume Soljeniţin întrebă ce crede că va urma după căderea stalinismului a răspuns grav şi profetic: „o lungă şi tristă convalescenţă”. Să ne considerăm că ne aflăm într-o stare de convalescenţă ar fi încă bine şi încurajator...

Invitaţia permanentă la demascare şi violenţă, la falsificarea în bine a realităţii haotice, toate scenariile tragice după izbucnirea demnităţii, libertăţii şi democraţiei ne fac să rătăcim ameţiţi de demagogii succesive şi să ne simţim ca în metafora argheziană: „o gîndăcărie pe un coltuc de piine”. Economia de piaţă şi privatizarea sunt fenomene de durată şi reuşita lor practică ar putea aparţine altor generaţii. Aşa se face că uneori îmi amintesc de o frază pe care poetul Ghiţă Dinu o şoptea zîmbind încurajator la fiecare despărţire de prieteni: „om muri şi om vedea”...

PE FONDUL acestui „lamento inutil” îmi fac o datorie de suflet să evoc o figură de epocă, prieten al celor cîţiva artiştii şi oameni de literă remarcabili de la începutul secolului şi pînă în pragul celui de al şaptelea deceniu K. H. Zambaccian, un personaj al artei. Devotat cîtorva din pionierii picturii generaţiei dintre cele două războaie, cu simţ de colecţionar avizat, s-a decis să lase generaţiilor ce vin mîrturia competenţei sale de cunoscător de valori autentice strîns în sălile unui muzeu de o seducătoare intimitate... şi o lecţie de pictură de epocă.

L-am întîlnit în preajma anilor '50 pe vremea cînd, disident al „realismului socialist”, îmi consumam drama pasiunii, de a picta fără prejudecăţile dogmelor politice ale vremii alături de alţi răzvrătiţi, pe care dacă oficialitatea era obligată să-i ţină la distanţă, ei îşi găseau satisfacţia în bunul gust şi aprecierile cîtorva colecţionari de calitate. Era epoca în care a lume veche dispărea şi alta apărea luînd lecţii de bun gust de la cei ce-şi consumau ceea ce le-a mai rămas umplînd galantarele consignaţiilor cu mobile de stil autentic, vase, picturi, covoare. Zambaccian rîdusea un fel de Academie a bunului gust într-o epocă de început, cînd acest fenomen apărea ca o deviere de la ceea ce se decretă în materie de artă. Avea într-însul instinctul negustorului de artă care despoieră ceea ce alţii văd mai tirziu.

Gîndul generos de a crea un muzeu a fost constrict în cele din urmă să se realizeze într-un poetic edificiu, ce era propria sa locuinţă, în care colecţia de artă a negustorului rafinat Zambaccian a fost deschisă publicului. Era în anul 1947.

Cum atelierul în care lucram zilnic se afla în preaj-

ma muzeului, din cînd în cînd în drumurile mele pozeam pe strada ce se numea pe atunci Demetriad ca să mă odihnesc privind Andreeştii, Grigoreştii, Luchienii, Palazii... Visam în faţa Veneţiilor lui Pătraşcu, a magnificului autoportret, în faţa luminii dintr-un nud sau portret de copil al lui Tonitza. Uneori Zambaccian cu care mă împrietenisem cobora de la etaj ca să stăm de vorbă, era ca un îndrăgostit căruia îi place să discute despre iubire. De la o vreme începuse să fie alertat de ideea că i s-ar putea lua muzeul.

În anul 1957 deja suferînd m-a rugat să-i fac un portret. Venea la atelier adus de un nepot, se aşeza sprijinit de baston, somnola, iar uneori izbucnind într-un hohot de plîns repeta maşinal: „vor să-mi ia muzeul”.

După terminarea portretului nu l-am mai întîlnit, iar după moartea sa, dintr-o dispoziţie stupidă a vechii dictaturi – care strîngea toate colecţiile la un loc – muzeul a fost golit şi transformat în casă de locuit închiriată pe dolari. O încercare a mea de a interveni a fost zadarnică, iar eu multă vreme nu am mai putut privi casa părăsită.

Acum la ora reevaluării valorilor, a legiferărilor şi gospodăririlor de tot felul, îmi place să cred că aminînd această fărădelege culturală din lumea artelor plastice voi spori interesul pentru revenirea colecţiei în casa ei proprie de pe strada Muzeul Zambaccian. Altfel numele străzii trebuie numaidecît schimbat în cel de strada Muzeului defunct.

Corneliu Baba

Noiembrie 1990

Scrisoare deschisă către Nicolae Ceaușescu

DOMNULE PREȘEDINTE,

DUPĂ 40 de ani, folosese o altă formulă de adresare decât „tovarăș”. Mi se pare, cum să zic, mai cinstit. Cei călcați zilnic în picioare nu pot fi „tovarăși” cu cei care-i calcă. Sunt un fir de pulbere din trupul acestei țări, ca alții și alții alții. Nici dvs. nu sunteți, practic, altceva, însă vă socotim infinit mai sus decât toți ceilalți. Voi reveni asupra ideii.

Folosesc undele radio, nu Radio București, din motive lășne de înțeles. Se știe că scrisorile directe nu prea vă ajung. Sunt și multe, nu-i vorbă. De-ar fi să le citiți, chiar numai pe cele cu probleme de interes general, sint convins că n-ați prii-didi. Eu v-am trimis o intrăpinare, în iulie 1938, în legătură cu satele. Imi exprimam dezacordul total și adăugam că, indiferent de bumele intenții, operația mi se pare o gravă eroare. Evident, nu așteptam răspuns. Am avut totuși, după aceea, unele neplăceri cu serviciile poștale și telefonice. Voi reveni și asupra acestui punct.

După cum știți, subsemnatul am pornit, încă din 1945, la un drum ce problema cu totul alt itinerar și alte obiective. Programul P.C.R., declarațiile, documentele conducerii sale, m-au dus la concluzia că merită să mă alătur detașamentului de avangardă a clasei muncitoare, cum se spunea pe atunci. Dacă, însă, ar fi reieșit că drumul va duce la situația actuală, m-aș fi situat fără șovăire pe poziția contrară. Cred că nu sint singurul din generația mea care ar fi adoptat această atitudine, dacă s-ar fi spus deschis că se urmărește înlocuirea vechii oligarhii cu o protipendadă de tip nou — sună cam bizar, într-adevăr —, că în locul monarhiei ereditare vom beneficia de — scuzați — o dictatură inflexibilă, cu vădite intenții de transformare tot în ceva ereditar, o afacere de familie.

Așadar, ca unul care a pornit la drum demult, dar în altă direcție decât cea enunțată oficial, ca unul pe care l-ați invitat chiar să colaboreze la ceea ce părea că aveți intenția să faceți, la începutul lui 1965, în sfârșit, ca unul care a susținut lungă vreme, în versurile sale, că urmînd linia partidului comunist, țara noastră va cunoaște o înflorire fără precedent, socotesc că am nu numai dreptul, ci și obligația să vă spun, pe cale publică, următoarele :

Domnule Președinte,

SINTEM la capătul puterilor, ni răbdăm, al absurdului multilateral dezvoltat. De ce ? După mine, în principal, din cauza unei viziuni aberante asupra realității.

Dvs., domnule președinte, sunteți nu șeful suprem, nu dictatorul, nu împăratul sau părintele patriei. Dvs. vă socotiți, pur și simplu, proprietarul României. Proprietar absolut al solului, subsolului, al apelor dulci și sărate, al aerului, al celor vii și chiar al răposăților — vezi cimitirele devastate — ba, în plus, al adevărului și al dreptății. Ei bine, asta nu se poate. Nimeni n-a fost vreodată proprietarul unei țări. Că dvs. vă situați în atare postură o dovedeste mai tot ce vă îngăduiți a dispune să se facă, fără urmă de temelie logică și legală. Această perspectivă eronată se agravează printr-o particularitate a naturii dvs., la care presupun că nu v-ați gândit niciodată. Sinteți, dle președinte, un mistic ireductibil — pare greu de crezut de către un ateu inverșunat — sinteți profund convins că o putere supraumană v-a dăruit cu daruri de care n-a mai avut parte nimeni pe pămînt. Cum altfel vă puteți explica faptul că dvs., care n-aveți pregătire de specialitate chiar în toate direcțiile, îi învățați pe agricultori cum să însămînțeze, pe urbanisti cum să construiască — un bloc de 13 etaje, de pildă; pe fundația unuiu planșă să aibă doar opt — pe metalurgisti, pe pictori, pe lucrătorii din comerț, pe fotbalisti, pe profesori, dar pe cine nu ?

Folosind un citat dintr-o cuvîntare pe care ați rostit-o cîndva, prin 1965, (sper că vă amintiți) n-a existat, nu există, nu va exista nicicînd un ins atotștiutor, infailibil în toate domeniile. Iată că ați ajuns la ideea că acest fenomen a devenit o realitate în persoana dvs. Rezultatul — un adevărat dezastru național. Am ajuns să facem economie la lipiciul pentru plicuri și timbre, umblăm năuci după un tub de pastă de dinți, după o cutie de chibrituri, sau de detergenți, după rufărie de corp suportabilă — mă jenez să intru în amănunte —, iar dvs. susțineți că mai bine n-am dus-o niciodată. Am ajuns să plătim kilowatul cu 3 lei, să bijbim la căderea serii prin București modern ca prin codrii Vlășiei, să ne luminăm cu becuri cit un opaiț mai răsărit, în timp ce pe șantierul faimoasei case a republicii se revărsă, zi și noapte, torrente de energie electrică.

Cozile mîncîncă bună parte din viața cetățenilor pentru procurarea unor alimente adesea de nemîncat, ca să nu mai vorbim de tragedia localităților mari și mărunde din provincie, iar dvs. îi criticați pe bieții români că sint lacomi, că mîncîncă excesiv.

Televiziunea, ca și presa, nu osteneșc să vă închine programe, pagini, foto montaje — iar cei care se zbat zilnic cu bucuriile existenței n-au parte de un meci săptămînal, de un film interesant, de un program de varietăți sau de niște informații la zi — nici măcar din țări prietene și vecine, ca Polonia sau U.R.S.S. Practic, și televiziunea și presa sint tot proprietatea dvs. — și a familiei. Ce să vă mai spun ? Că lipsesc, tot mai acut, produse

farmaceutice esențiale pentru existența tuturor, tineri și bătrîni, căci maladiile nu ocolesc pe nimeni ? Că am ajuns (ați ajuns, mai exact) la vînzarea de oameni, contra Marci, Dolari etc. ? Asta înseamnă, probabil, definitivă rezolvare a problemelor naționale. Dar copiii ? Poate citiră nu vi s-a spus nimic în acest sens, după cum n-ați știut, pare-se, adevărul despre deșeurile poluante din „afacerea Sulină”. Poate nu vi s-a adus la cunoștință că se vînd — contra franci francezi, lire englezești etc — chiar și copii, fii și fiice ai acestei țări, copii încă neștiutori, cum îndrăznesc să presupun că veți fi fost odată chiar dvs., domnule președinte ? Mă gîndesc cîte nu s-ar fi putut întîmpla dacă o asemenea „afacere” ar fi fost întreprinsă, de pildă, în timpul domniei regelui Ferdinand ? Imi permit să observ că și dvs., și cei ce semnează aceste rînduri

vă, stîrnește... se pare că știți ce, — altminteri, cum s-ar explica paza extraordinară, de zi și noapte ? Sinteți, dle președinte — neîndoielnic — cel mai păzit fiu al poporului ! În numele poporului, pentru înfăptuirea unor lucrări mult peste puterile țării și, adesea, nicidecum necesare, s-au contractat împrumuturi enorme, în valută forte, cu dobînzii aspre, — împrumuturi pe care ați decis, brusc, că trebuie să le rambursăm rapid — noi, adică masele — ca și cum noi v-am fi stîrnit să le faceți. Și ce s-a întîmplat atunci ? Dvs. ați continuat întreprinderi faraonice, fără brumă de folos pentru interesele națiunii, apăsînd și mai dur pe grumajii poporului, (vinovat, peșemne, de orice eșec) jugul foametei, al amărăciunii, al chinului de fiecare zi. Dvs., însă, dle președinte — și al Dvs. — ați continuat să vă bucurați, dacă nu mă înșel, de con-

da celor ce i-au zvîrlit rămășițele Dumnezeu știe unde.

ȘI TOATE ASTEA, pe ce temelie, cu ce îndreptățire ? Pentru a se face loc unor construcții pe cit de inestetice pe atît de nefuncționale, în majoritate, un fel de corpuri de cazarmă cenușii, unde-i foarte greu să respiri, să iubești, să crești copii zdraveni și voioși, să cinți, să riți, să te bucuri de viață. Din acești mastodonți, tragi parcă la ștanță, nu lipsesc decît frumosul și folosul. Și dacă se iscă proteste împotriva distrugerii altor monumente și locuiri într-adevăr omenești — de fapt, protestele curg, de-o bucată de vreme — dvs. vă revoltați ca și cum cineva ar vrea să vă bage mină în buzunar. V-o spun deschis : de aceea am declinat oferta de a lucra în echipa pe care o pregăteați, atunci, în 1985, fiindcă am intuit că dvs. n-aveți nevoie de oameni cu care să vă sîtuțiți, de specialiști la ale căror opinii să aplecați urechea. Dvs. aveți nevoie doar de ecouri ale propriei păreri. Din păcate, pentru că un adevărat conducător este chemat, prin însăși importanța, prin gravitatea misiunii sale, să caute, să simuleze diversitatea de opinii, singura cale spre adevăr, spre lumină. Dumneavoastră ați rămas la faimoasa deviză militară — ordinul se execută, nu se discută ! Ei, bine, dacă nu mă înșel, chiar pe vreme de război, în condiții de front, ordinele sint, adesea, consecința unei dezbateri între specialiști. Inutil să insist asupra genezei dispozițiilor dvs. Vă place să citați uneori niște versuri — de exemplu „Cei ce se luptă murmurînd / De s-ar lupta și-n primul rînd, / Ei tot atît de buni ne par, / Ca oriicare laș fugar, / Murmurul azi și oriicînd / E bocet în zădar”. De ce nu continuați, însă, cu ceea ce spune autorul, (Cosbuc, în speță) — în strofa următoare „Iar a tăcea, și lași știu, / Toti morții tac — dar, cine-i viu / Să ridă ; bunii rid și cad”. Eu unul cred că nu prea-i de ris, mai ales cînd vedem cu ochii și auzim cu urechile, vorba croniciarului, lucruri de durere. Exodul altor oameni de valoare, peste hotarele țării (trădători, îi numiți dvs.), dar cum de s-au înmulțit în așa măsură trădătorii aceștia, în cea mai glorioasă epocă din istoria României ? Scăderea continuă a prestigiului pe arena internațională, criticele tăioase, venind nu doar din Occident, ci și din preajmă sau de la conducerea unor formațiuni politice, ca partidul comunist italian ori partidul comunist francez, direct prin cuvintele vechiului (fostului ?) dvs. prieten, Georges Marchais. Toate acestea sint neavenite, pentru dvs. Toată lumea știe că dvs. și de rea credință. Singur dvs., sinteți și rămîneți unicul deținător (proprietar, nu ?) al adevărului și al dreptății. Cine gîndește, altfel, aici, la noi, e un dușman și trebuie tratat în consecință.

Am avut un prieten de tînetete, inginerul George Ursu, activist, cîndva, în organizația universitară București. A fost schingiuit de niște securiști zeloși, mai scum trei ani, pentru că scrisese ceva într-un jurnal intim. A murit sub tortură, domnule președinte, cum s-a mai întîmplat și cu alții, nu puțini. Dar cu Doina Cornea, care n-a făcut decît să-și exercite dreptul la opinie, garantat prin constituție, cum fac și eu, chiar în acest moment ? Cu ea, ce s-a întîmplat ? Nu știu dacă vă interesează, nu am intenția să vă impresionez, dar îmi îngădui să afirm că propria dvs. mamă s-ar răscui în mormîntul din dealul Scorniceștilor, de i-ar fi dat să afle (mai știți ?) pe cîi neînțelese de noi, ce a avut de primit aceea femeie cinstită și curajoasă, fiindcă și-a permis să spună lumii ceea ce credea că trebuie spus. În ce mă privește, nu mă consider nici dușman, biet disident, sint, pur și simplu, de altă părere. Și dacă mi-o exprim, ce mi se poate întîmpla ? De publicat, nu mai public decît, crezînd că un scriitor serios nu poate oferi tîoarului doar pagini fără legătură directă cu trista realitate a vieții din România de azi. Așa că nu mă poate lovi monstruosa interdicție impusă eminenței mele colega Ana Blandiana. Din partid am ieșit, cînd ați binevoit a dizolva organizația de la Uniunea Scriitorilor. Pentru a o întîri, firește. La Luceafărul nu mai lucrez de peste un sfert de veac, deci n-o pot lua, cum s-ar zice, pe urmele colegului Aurel Dragoș Munteanu. Și atunci ? A, da, s-ar putea să mă întîl-nesc ca un vehicul neotent, sau cu un grup de băieți indignați, sau — nimic nu-i exclus — să mi-l dea cineva, cu totală discreție, pe RADU ! Vom vedea. Acum nouă ani — mai precis în vara anului 1980 — cînd am avut ultima convorbire personală cu dvs., am încheiat, dacă nu mă înșel, spunîndu-vă un fel de pildă din popor, cu un biet țărăn care venea cu căruța de lemne din pădure (ce vremuri !), iar soarele și crivățul au făcut o prinosoare, care scoate mai grabnic cojocul de pe român. Și s-a pornit crivățul să vijilie, și de ce se înțețea, de ce strîngea omul cojocul mai tare, iar crivățul s-a lăsat păgubas. — Să-nțere și eu, a zis soarele — și cum a zîmbit oleacă, țărănul s-a întremat și a scos singur straiul, de bunăvoie. Dumneavoastră atunci ați ris și ați zis că v-a plăcut. O clipă am tras nădejde că așa și era, că, poate, ați înțeles. Mă înșelase. Fie-mi iertată speranța deșartă. Sau, să nu-mi fie.

Dan Deșliu

(Text publicat prima oară în România)

PAGINA DE CAIET (Studiu pentru „Spaima” — 1987)

ne-am născut în aceeași perioadă. Evident speculațiile, voi aminti doar că am avut prilejul să-l văd pe urmașul lui Ferdinand întregitorul, pe Carol al II-lea, circulaînd nu o dată pe Calea Victoriei, ca pieton, cu doi-trei aghiotanți în preajmă — iar azi, la apropierea automobilului prezidențial, precedat de sirene asurzitoare, milițieni și agenți în civil, tot mai numeroși pe zi ce trece, fluieră ca la foc, opresc pletonii de pe trotuare, îi împing prin curți, prin ganguri, pe străzi laterale, mărînd senzația de lagăr în aer liber... Am refuzat și voi refuza în continuare să mă supun acestui tratament in-jositor, acestei încercări brutale de a ne muta, brusc, din condiția de concetățeni (ba chiar tovarăși) ai dvs. — în aceea de gunoi, care trebuie ascuns grabnic undeva — cînd vin boierii.

PENTRU CA, în fond, cel supuși acestui tratament sint, la urma urmelor, poporul, această entitate foarte greu de precizat și, mai ales, de consultat, în numele căreia se săvîrșesc cele mai diverse abuzuri, încălcări ale legalității, ale Constituției, de la violarea corespondenței — la neîndeplinirea deliberată a obligațiilor asumate în cadrul unor convenții internaționale. Este constituția R.S.R., în concepția dvs., altceva decît un petec de hîrtie ? Nu cred, fiindcă altminteri n-ar mai tropăi buldozerul zi și noapte prin casele și curțile altor gospodării proprietate personală, din orașe și satele românești. Nu cred — fiindcă am avut parte și eu de niște experiențe care mă întăresc în convingerea că multe prevederi constituționale sint eludate sistematic. Nu prea demult, s-a recurs la o inscenare menită să-mi tulbure grav viața familială, folosindu-se fragmente de convorbiri telefonice și scrisori, unele neajuse nicidecum la destinație — totul prelucrat migălos și evident, cu mijloace tehnice ultramoderne, de către mari specialiști în așa ceva. Dvs. susțineți că demersurile externe pentru respectarea acordurilor pe care le-ați semnat cu propria mină înseamnă amestec în treburile țării. Dar intrarea bivolului metalic într-o gospodărie, dar cizmele cu care se calcă sufletul unei familii — acestea cum propuneți să le numim, dle președinte ? Dar dvs. acționați invaziabil cu voie de la popor, în numele acestuia. O mină de inși, corupți și înspăimîntați pină-n măduva oaselor, confecționează mesaje, telegrame, aclamații pe bandă, ca să dovedească — ce ? Că sinteți cel mai iubit fiu al poporului ? Și ei — și toți ceilalți acționează sub imperiul fricii. Căci asta, da, ați reușit, la cel mai înalt nivel : să băgați groaza în oameni. Dar, totodată, doriți să apăreți drept cel mai iubit — larași imposibil, domnule președinte ! De cînd lumea, dragostea și frica nu fac casă ! Teama nu dă-nite celălalt sentiment, teama, dimpotri-

dită de existență care i-ar fi făcut să pălească de invidie, dacă nu de altceva, pe marii potențai ai lumii de ieri și de azi. Și dacă lumea de alături sau de mai departe — vecini de planetă, oricum — își permite să observe și să numească astfel de fapte (dar dispăruți de la Brașov, dar perchezițiile neautorizate legale, dar suspendarea telefonului și a corespondenței) — astfel de fapte, și cite altele, adesea neștiute — încălcări grave ale drepturilor omului, Dvs. afirmați ritos că asta-i apăsător în treburile interne. Evident, în virtutea acestei idei de nezarzucinat că sinteți proprietarul întregii țări și că nimeni n-are dreptul să calce pe un teritoriu ce vă aparține în exclusivitate.

Care nu pe Dvs. v-am văzut, cu ani în urmă, jurînd cu palma dreaptă pe constituție credință neștrămutată țării și legii sale supreme ? Care nu scrie acolo, între altele, că dreptul la proprietatea privată e scutită prin lege ? Dvs. nu numai că ați făcut să se încalce sistematic această prevedere, dar, pentru a o anula, îi obligați de pildă pe urbanisti, pe arhitecți, să renunțe la proprietatea lor legitimă asupra cunoștințelor de specialitate. Depriși să pîndească intențiile, dorințele dvs., ei nu mai culează să emită opinii, de teamă de a nu cădea în dizgrație, cum s-a întîmplat cu citiva care au încercat să susțină, argumentat, părerea proprie. Așa se explică, între altele, opera de distrugere sistematică a unor edificii de imensă valoare istorică și arhitectonică, edificiilor aparținînd, cum s-a subliniat, în primul rînd culturii române, dar prin aceasta culturii europene, întregii omeniri. Detaliu fantastic : se consideră bun obștesc, intră în patrimoniul național o carte mai veche, o farfurie sau un bibelou pe care n-ai dreptul să le iei cu tine peste hotare — dar se rade de pe fața pămîntului Mă-năstirea Văcărești și, recent, casa din unghiul căii Victoriei cu Bd. Ana Ipătescu, în care s-a născut Heliene Vacaresco, personalitate marcantă a culturii franceze, originară din România. Pentru dvs. probabil, Văcărescu a fost doar numele unei puscării. Printre versurile pe care le citați uneori, n-am întîlnit acest simplu și mis-cător legat al bardului Ienăchiță : „Urmașilor mei Văcărești, las vouă moștenire, creșterea limbii românești și-a patriei cinstire”. Asta ați dărimat, în acea citorie, dle președinte ! Dar biserica Enea, dar case unde au trăit ori au trădit intru frumos Eminescu, Macedonski, Călinescu, — dar Cotrocenii, acea bijuterie ocrotind moaștele lui Șerban Cantacuzino. Vedeti, dle președinte, acel domnitor întelep n-a pus să se taie canale, să se descăpătineze vreun munte, să se surpe cititoriile înaintașilor. După umila mea părere, prin faptul de a fi oblađuit tipărirea primei Biblii în limba românilor, el va dănuț în-tr-un nîmb luminos, peste veacuri, în ciu-

Populism, naționalism, democrație

AUTORUL acestor rânduri a publicat în revista 22 a Grupului de Dialog Social o serie de articole (începând cu **Polarități politice**, iunie 1990) în care încerca să schițeze un proces replet "românești, stabilind cadrul istoric în care s-a put desfășura ea și căutând a-i explica apariția prin ea (pe mai multe planuri) a democrației românești a societății libere care pâruseră a-și fi serbat triumful odată cu Unirea cea mare (1918), cu improprietățile țărănilor și cu introducerea votului universal. Articolele noastre au fost bine primite de redacția revistei de alte persoane din afară, dar ultimul, în care risca o concluzie și o perspectivă pentru discutarea în continuare a problemelor de ordin ideologic ale acestei țări, a avut o soartă ciudată. A fost primit cu aceeași simpatie, ba mai mult, dl. Stelian Tânase, directorul publicației, a ținut să-l fotografieze pe autor pentru a-l pune și sub forma unei poze pe pagina a III-a a revistei. Cu toate acestea, articolul a fost oprit datorită poziției acerbe a unei redacționale (tenace detractoare a autorului); a urmat o tirguală între cenzor și autor, apoi bunul tipic al fericitelor vremuri în care totul era controlat de Dulea, autorul a făcut unele „concesiuni” și a primit promisiunea că articolul va apărea.

A fost așa, încât după vreo două luni el și l-a retras, sperând să-l facă public altindieri, ca un preambul de la aceasta la discutarea problemei pe care el o deslășea. Ne abținem de la orice comentariu asupra acestei situații în care am mai fost de zeci de ori în țara noastră de publicist. Oricât de vexatoriu ar fi pentru noi procedimentul revistei 22, el constituie pentru orice minte logică o dovadă cel puțin de ininteligență redacțională. Nu pretindem că articolul nostru conține chiar ultima esență din tema respectivă, dar el apunea o discuție, ceea ce pentru o revistă care cultiva ficțiunea „dialogului” ar fi fost măcar o ocazie de a face onorurile publicării pentru a-l adăuga cea mai bună replică. (Reproducem mai jos textul, în toată tăcerea lui, afară de ultimul paragraf, adăugat acum vederea scopului pe care „concluzia” lui o propusese).

Ar fi fost din punctul nostru de vedere nici o suferință și, în genere, îi asigurăm pe cei de la revistă că nu conta pe sentimentele noastre cele mai bune. Ca o modestă dovadă, l-am ruga pe dl. Stelian Tânase să păstreze fotografiile și eventual să le contemple momentele d-sale de revercii extraredacționale.

TRANSFORMAREA partidelor de orientare socialistă în lărmă din lumea actuală în partide național-socialiste constituie unul dintre cele mai surprinzătoare fenomene pe care politologii îndosebiți marxisti sint obligati să le la în seamă — ultimii, mai greu și cu destulă raritate. Se vede acum clar că „masele”, în cea mai mare măsură și în cele mai multe țări, sint „dreapta”, indiferent că prind în programele sau intențiile lor politice obscure și tendințe „de stînga”, precum se deviate din resentimentele de ordin social, masele sub forma egalitarismului și a justiției sociale. Evoluția socialistă de tipul celei generale, preconizată de unii marxisti pînă în preajma primului război mondial, s-a dovedit o himeră; apariția primului stat socialist din lume nu a creat un centru cu tendințe inter-naționaliste mișcărilor revoluționare din diverse țări, ci a subordonat pe acestea încet, dar sigur scopurilor naționale, cînd nu naționaliste. Fenomenul acesta a venit cu atît mai clar cu cît „obstacolul” pe care l-au prezentat un timp fascismul italian și național-socialismul german a fost înlăturat și înfrîngerea lui militară a dat un prestigiu imens Rusiei comuniste, proiectînd-o din nou în tabăra democrațiilor. Războiul victorios a accentuat naționalismul rus care a știut să asimileze experiența marelui său adversar nazismul, prelînd de la acesta nu numai experiența militară, dar și o parte din etrină (antisemitismul, de pildă).

Socialismul care s-a instaurat în felurite țări ale Europei și mai apoi ale lumii a dobîndit un caracter din nou, în ce mai național, după modelul moscovit, urmarea crucivă firească a concesiilor populiste pe care comunistii au fost obligați să le facă în propriile lor țări, și naționalismul a fost cu atît mai accentuat, cu cît aceste țări au avut o oarecare independență față de centru”. — China reprezentînd un fenomen de ruptură între cele mai grave încă din primele clipe, iar „independența” României evoluînd direct în social-fascism. Dar fenomenul a fost mult mai general, cuprinzînd, în notele lor de originalitate, țările foste coloniale (Cuba, Algeria, Vietnam etc.) și dovedind că socialismul nu e compatibil cu naționalismul și nici cu rasismul sau teocrația, ba chiar le poate favoriza la nevoie. Revoluționarismul contemporan a anulat opoziția sau maritate „dreapta-stînga” și a deschis o perspectivă cu totul neprevăzută de marxisti: aceea că secolul nostru devine național-socialist — și ce putem doar spera că acela viitor nu va accentua această nefastă tendință, pe încă de pe acum, pe scară redusă, a produs numai confruntări etnice, războaie de exterminare, sciziuni și polarități periculoase.

ȚARA noastră a fost una în care s-a făcut începînd din secolul trecut o experiență cu totul interesantă (absolut contrară celei a unei — exemplul clasic de pînă atunci al doctrinarilor marxisti) în care populismul, spiritul de contestație de insurecție sînt categorii de dreapta. E experiența de serie istorică a țărilor slab dezvoltate și dependente sub aspect național, în care democratizarea se face sus în jos, pe avînd un țel general de salvare a ființei naționale, pe deasupra claselor, iar apelul sincer la

forțele populare constituînd o manevră tipică păturilor superioare, cu rezultate și în favoarea lor. În țara noastră dinamismul schimbărilor uneori revoluționare (pe plan politic, cultural, social) pornește de sus: modernizarea și progresiunea democratică se cuprind între 1821 și 1938 și totdeauna rolul hotărîtor l-au avut cei aflați la putere. La 1821, un grup de mari boieri, cei mai mari ai Țării Românești (inclusiv clericii) au declanșat o mișcare populară de eliberare națională antiotomană, pe care, după eșecul insurecției pe plan militar, au deviat-o într-o mișcare antigrecoască. La 23 August 1944, cel care face o ultimă și disperată încercare de a restaura democrația este regele, comandant suprem al armatei și simbol al rezistenței naționale împotriva totalitarismului impus din afară. Între aceste date se află cuprînsă istoria democrației românești, care a eliminat personajele tragice ale lui Tudor Vladimirescu și Ion Antonescu, amîndoi atît de asemănători ca fire, ca poziție în drama istoriei, ca victime ale destinului: considerați trădători de contemporani și executați după o judecată sumară, reabilitați parțial ceva mai tîrziu, mai mult pentru valoarea lor morală decît pentru ceea ce au putut înfăptui, obiecte de controversă pînă în clipa de față a istoriografiei noastre.

„Poporul suntem noi, reprezentanții lui!” proclama cu orgoliu, dar și cu o perfectă logică un reprezentant al conservatorilor, P.P. Carp. Și formula lui a fost valabilă pînă după primul război mondial, cînd exproprierea și votul universal au ridicat în primul plan al politicii alte forțe care nu mai reprezentau variante ale liberalismului, așa cum fuseseră conservatorii și taksistii, ci straturi sociale cu altă mentalitate, cu alte pretenții, cu alte revendicări. Chiar dacă în peisajul politic postbelic, clasa majoritară nu a intrat cu ponderea ei numerică reală, ea a determinat o schimbare de poziții dintre cele mai spectaculoase și ireversibile. Toată viața publică din România s-a resimțit de aceasta; de unde, vechii oameni politici emulau cu colegii lor occidentali și mulți dintre ei se dovedeau din multe puncte de vedere egali omologilor lor din Camera Lorzilor, acum stilul manifestărilor publice la o coloratură plebea, chiar topirănească, primul parlament al țării ieșit din votul universal (cu celebra cameră a lui „pupă-mă’n c...” înregistrînd acut această profundă schimbare. Apar și se agit indivizi în țări și cu sumane mai mult sau mai puțin țărănești, se invocă origini cit mai umile, se vorbește cu orgoliu trivial în numele straturilor celor mai de jos.

Vehemența nu e pur verbală și nici nu se rezumă la „gesturi” contondente; ea slujește unor revendicări sociale pe care în Occident numai partidele de stînga le formulau: se critică sistemul politic în același fel în care alurea era atacat Vechiul Regim. Se aruncă vinovăția tuturor nerealizărilor și eșecurilor pe seama liberalismului (căci sistemul politic al României pînă în 1916 fusese liberal, fără a fi democrat propriu-zis, — după formula lui Vlad Georgescu din **Istoria românilor**, 1984). Critica nu se mai efectuează dinlăuntru; acum e atacat liberalismul în numele maselor și nu cu argumente teoretice de tipul vechilor conservatori, ci cu acela, măciucă, al numărului, al „adevărului” României, ignorate mai înainte, al forței reale a poporului. În teorie, regimul postbelic tindea să fie democrat fără a fi liberal și, într-adevăr a fost mult mai populist decît cel dinainte, cu o prezență mult mai simțită, dacă nu și activă, a maselor și a celor care aveau pretenția cea mai justificată de a vorbi în numele lor, dar a înregistrat în același timp o scădere gravă a democratismului vieții publice: s-a guvernare prin decrete, s-a încălcat libertatea de expresie, s-a reintrodus cenzura, consecință a stării mereu „excepționale” într-un grad mult mai înalt decît înainte.

După război, Partidul Național-Liberal nu mai obține majoritatea plebiscitară, dar se bucură încă de un mare prestigiu și are experiența conducerii și sprijinul Palatului, ceea ce va face din el încarnarea tipică a „sistemului” în ochii opoziției. Și această opoziție, din motive istorice, e de dreapta, nu de stînga, cum se întîmpla în Vestul Europei. Acolo revendicările se îndreaptă în mod firesc spre tot ceea ce reprezintă Vechiul Regim sau e o moștenire a acestuia: spiritul conservator, Biserica, armata. În România postbelică „sistemul” e liberalismul cu idealurile sale de civilizație urbană, cu societatea industrială, cu dezvoltarea cît mai accentuată a capitalismului. Opoziția este tradiționalistă, populistă, ruralizantă, organicistă și pretins mistică, în tot cazul nu contraculturală și raționalistă.

Stilul ei revendicativ adoptă forme atît de radicale și plebele, încît cineva care s-ar mîrgini la documentele vremii, eventual doar la analiza lor stilistică, n-ar putea să deosebească orientarea respectivă, de dreapta sau de stînga. Literatura română e poate singura din lume în care versurile cele mai revoluționare, de cea mai profundă revoltă socială, le-au scris doi poeți de extremă dreapta: Octavian Goga și Aron Cotruș, în care personalitatea cea mai de stînga a epocii literare și de cel mai larg ecou în mișcarea comunistă mondială s-a putut atașa în mod firesc spre sfîrșitul vieții la un partid de extremă dreapta.

Toți oamenii politici de dreapta revendică egalitarismul „în jos”, fac concesiile vulgului (în spirit exact contrariu vechilor conservatori), manipulează argumentele tipice demagogiei „de stînga”. Pînă și antisemitismul și în genere xenofobia nu sint orientate în primul rînd de rasism și cu argumente de acest ordin, ci au o coloratură mai curînd socială, adversitatea cuprinzîndu-i pe străini mai ales pentru că erau niște poscandanți, niște elemente de virf ale sistemului capitalist, niște profitori și inspi-ratori ai acestuia, eventual în strînsă legătură cu „pluto-crația” mondială.

REGELE NEBUN (1982)

NAȚIONALISMUL este semnul cel mai vădit al orientărilor politice într-o bună parte din lumea actuală; el nu s-ar fi putut naște și menține fără a se produce mai întîi eșecul adversității „dreapta-stînga” pe care o găsim cu legitimitate doar în anumite țări din vestul Europei. În țara noastră ea își dovedește pe deplin inanitatea, încît fenomenul dreptei ca unul de masă nu poate fi nici pe departe înțeles dacă nu renunțăm la astfel de instrumentare inadecvate. Naționalismul la noi în țară nu e incompatibil cu democrația — de altminteri amîndouă s-au născut din Revoluția franceză — și îngemănarea lor a fost permanentă în perioada de relativă expresie a libertății. Populismul a fost totdeauna mai curînd de dreapta.

Or, dreapta românească a procedat necinstit atunci cînd a ignorat caracterul național al vechilor partide. Ba e chiar o întrebare dacă Ion I. C. Brătianu și Take Ionescu au fost niște naționaliști mai temperați decît N. Iorga și A. C. Cuza, sau Ion Gh. Duca decît Corneliu Zelea Codreanu sau, în fine, E. Lovinescu decît Nichifor Crainic. Numai că primul acționau în limitele oportunistului politic și ale poziției țării noastre în Europa, în timp ce ceilalți se manifestau slobod și în plină coniectură, fără nici o răspundere, în tonul general al opoziției și negativismului sofistic.

Acesta a fost tonul publicisticii politice românești interbelice în care intelectualitatea se dovedește în majoritate categoric „împotriva” sistemului; atîta timp cît s-a mai sperat în îmbunătățirea acestuia, după vechiul principiu democratic al perfectibilității continue și al unui plus de experiență cîștigată, lucrurile vor rămîne într-un relativ echilibru. Dar după 1930, grație și politicii nefaste a regelui Carol al II-lea, liberalismul pierde din ce în ce mai mult teren, criza nu pare a se mai putea rezolva prin soluții legale și atît regele, cît și opoziția populară (din ce în ce mai „de dreapta”) vor mîcina partidele și vor împinge țara spre dictatură. Un rol important îl va juca intelectualitatea, mereu mai înclinată spre negație, de fapt spre mazochism și în cele din urmă, spre sinucidere, ceea ce se va și întîmpla prin actul din februarie 1938, neinregistrat ca atare tocmai de cei ce îi vor deveni principalele victime, ba chiar aplaudat în modul cel mai culpabil.

Intelectualitatea românească (politologi, ideologi, ca să nu mai vorbim de autori de opere de fantezie) s-a jucat cu focul în perioada interbelică; au contestat și au batjocorit democrația (atîta cîtă a fost), au considerat-o o formulă perimată, cînd nu cu desăvîrșire calpă; au propus soluții abrupte în spirit antiliberal, de cele mai multe ori dictatoriale, de dreapta. Căci pînă și „ideologii” din epoca aceea (a căror apariție joacă un rol similar omologilor lor din Franța, două decenii mai tîrziu) au fost exact contrariul a ceea ce aveau să fie la timpul lor aceștia ca orientare și soluții politice. E și acesta un motiv pentru care credem că întreaga epocă trebuie supusă unui examen mai aprofundat — desigur în cu totul alt spirit decît cel marxist care a dus doar la etichetări și condamnări apriorice, eludîndu-i-se esența și, în definitiv, „adevărul”.

Alexandru George

Un titlu pentru Cioran

PARIS, luni, 22 oct. a.c., orele 17, în apartamentul lui E. M. Cioran, rue de L'Odéon: după cele opt ceasuri de dialog din ziua de 13 (de povestit în curind) sîntem, acum, la concluzii. Sună telefonul: vorbire scurtă, precipitată. Decizie. Apoi: „o să vină pe-aici, pentru un sfert de oră, o doamnă care a scris o carte despre mine. Vine să-mi aducă primul exemplar. Te supără e-am chemat-o?” zice „scepticul de serviciu” al bătrinei noastre lumi agonizante. „Cum o să mă supăr, păcatele mele, asta-i un noroc formidabil pentru mine”, tresar eu dintre bucoavne, subgîndind, perfid, că poate-și face pomană c-un exemplar de dus pe dulcele maluri de beton feroce ale Dimboviței. Deja sună la ușa: cca. 35 de ani, 1,60 m., mișcare molatecă, păr lung, trăsături conturate ferm („tresar, incremenesc”: o fi rudă cu E. Țărălungă? susură cu încruntare memoria mea imaginativă), flori, sacosă neagră, timiditate ascunzînd dure convingeri spirituale, parde-siu maxi, vorbire legănată, accente așezate cu un fel de pufozitate imperativă. Brusc, după bună ziua, scoate (să dau în infarct, nu alta) un „Contrapunct”, nr. 25, din iunie, dacă nu mă înșel: pe ultima pagină, Grete Tarterl i-a tradus un fragment din cartea de acum. (Aha, Orientul care va să zică!). Păi, ne cunoaștem, zic, săgețatori înrîbiți, ca să vezi ce chestie, și eu scriu la „Contrapunct”, mă sumetez eu puștește, de parc-aș fi luat Nobelul pentru pace, aș fi încercat să vă am și eu cartea, fac și un comprandiu, sinteți de acord cu un interviu? Se-ncredință viu către optimismul meu de feerie degradată, se uită întrebător la Cioran, coboară lent în sacosă, Cioran vine repece în sprijinul impertinenței valahe și, încetșor (mi-am dat seama, cu groază, pe urmă: cartea costă 120 F.!) scrie dedicația. Mai stă un pic și scoate alt volumaș, apărut în aceeași zi, *Entretiens cu Cioran* (30 p.) plus 50 p. de prezentare cronologică a operei, „en en lisant en écrivant”. Ce să fac, suspin și-o înșfac și pe-aceasta, n-ai ce face, tagma adoratorilor e cumpulită, îi explic, o să traduc convorbirea, promit. Ei, vorbim ce vorbim, despre editori, despre viață, gnoză și cedări de drepturi, facem diverse planuri și doamna pleacă. În fine, iată-mă la izire!

Prin urmare: Sylvie Jaudeau, *Cioran ou le dernier homme*, José Corti, 1990, 173 pag. Sar și zic: cum să traducem în românește titlul ăsta, domnule Cioran? Chiar așa, dumneavoastră știți ce-nseamnă la ora actuală „ultimul om”, în orașul lui Critterion? Mais, pourquoi, il est bien attirant! O fi pe Sena, dar nu știu... îi explic contextele. Da, dragă, așa e, nu se poate „ultimul om”. O lungă pistă de vorbire ni se imbie, vorba lui Blaga. Opinez pentru ceva mai poetic: „omul de pe urmă”. Sau, mai metafizic, „omul sfîrșitului”. Nt! „Omul ultim? Sounds good.” „Vezi că zice ea ceva pe coperta a patra, acolo se lămurește totul”. Citim și traducem, deci: „Pesimismul operei lui Cioran nu e sesizat decît de cei care n-au pătruns sensul final al acesteia. Inversunarea împotriva eului nu-i altceva decît o manieră de a-și atinge limita... o căutare spirituală, care, din ruină în ruină, revelă, la capăt, omul ultim, ros de luciditate”. Precum gnosticii creștini, omul cioranian are drept certitudine unică ideea că „lumea este produsul unei căderi”. Răul nu poate fi ignorat, ci doar exorcizat. În și prin cuvinte. Astfel, pentru a se salva, disperarea devine frumusețe. Splendoarea stilului vindecă răul ființei. „Le dernier homme est un homme vide. C'est le sage des temps modernes” (s. n.) Omul ultim e, deci, similar cu umanul-la-limită. E un titlu pentru Cioran? Este. Ba, încă, atinge frumos toată pera-

tologia lui Liiceanu. Nu „omul (în) sfîrșit”, nici „omul de la capăt”, ci omul ca ultim locuitor al limitei sale. „Marele merit al lui Cioran e de a ne readuce mereu la acest punct-limită, unde omul care caută să-și depășească omul se-nvîrte fatalmente împotriva sa”.

C U ACEASTA, putem intra în carte. Iată sumarul, pur și simplu: I. Emigrantul sau căderea în timp: emigrantul din istorie și din eternitate; istoria sau frenezia sfîrșitului; emigrantul metafizic: gnosticul (împrumuturi directe din Gnoză; o atitudine existențială); emigrantul printre cuvinte (gnoza scriitorului — o critică a filosofiei; gîndirea organică); scepticul sau înstrăinarea în lume; II. Mistica și înțelepciunea, sau căderea din timp: teologia negativă; verijul ca sursă de cunoaștere (neantul, această „veritate mai pură a lui Dumnezeu”; o gneza a melancoliei); budism și luciditate; muzica, sau paradisul regăsit; III. Paradoxurile scriitorului sau timpului regăsit (apela de a fi: apologia frivolității; a scrie pentru a te defascina — o discipină a sterilității). Vizitatorul unei lumi zădărnate de demiurgul său.

Centrul de greutate este asocierea omului cioranian la Gnoză și apoi la budism. Numele unor Nietzsche și Spengler apar de vreo două ori, al lui Schopenhauer, Kierkegaard și Dostoievski o dată. Abia în două locuri Berdiaev, Simmel și Chestov, Meister Eckhart și Böhme. Nu filosoful definește supremația, ci mistică, fie în linie Simon Magul-Basilide, sau prin Kabbala, fie prin Tereza sau gnosticii creștini.

„Atitudinea gnostică” este: „pentru noi, cheia accesiei onere reprezentative pentru tendințele contradictorii ale secolului: nihilism, angeliem, revoltă și fatalism”. E citat în context Serge Hutin (*Les Gnostiques*) pentru care atitudinea gnostică (derivată din „răul ființei în lume, din conștiința unei rupturi inițiale, a unui exil fundamental”) este o tendință continuă, refutată, o latentă permanentă a sufletului occidental. Opunînd constant materia și spiritul, aparențele și adevărul, sentimentul de apartenență la lume și instinctul de refuzare a acesteia, „gnosticul este prins într-o rețea de antinonii, care face din el o ființă în perpetuă destrămare și mereu în căutarea imposibilei unități. El este supus, în consecință, realității ostile, răului, nașterea fiindu-i sinonimă Căderii. Timpul este resimțit ca o fatalitate, el e căderea din etern, iar istoria este singurătatea absolută, într-o lume vidată de divin”. „Ideea gnozei provine, deci, dintr-o lipsă, din nepuțința de a fi. Temeiul ei este absența. Împotriva revelației, ea se instalează într-un refugiu de ființă, așa cum lumea, după căderea, se circumscrie spațiului deșertat de Dumnezeu. Concepția prezentei pornește de la absență. Experiența gnostică este dintru început negativă și nihilistă. Ea se constituie numai respingînd un aspect al ființei, considerată ca lucrare a neantului”. Cioran e evadat din timpul său, apoi din timp; din istoria sa, apoi din istorie. Gîndirea lui însușează visceralitatea și spiritul pur, „de unde și tentația dualismului gnostic, ce repudiază această parte blestemată, care constituie opera ratată a demiurgului... Răul nu poate fi decît trăit, nu și conceptualizat. De aici, continuă anatema ce ia locul discursului”. A-l ratia pe Cioran literaturii, filosofiei sau moralismului este, deopotrivă, o limitare. Acest „nou romantic” este „un umanist a rebours”.

Conceptul esențial este, aici, exilul („Cioran nu-și recunoaște decît o calitate,

nu revendică decît un singur titlu, acela de străin”). Exilul propriu-zis, cel geografic, nu este decît un rău, existențial. „J'élaboré du temps mort, je me vautre dans l'asphyxie du devenir”, se spune în *La chute dans le temps*. Istoriei — cădere în timp — îi succede post-istoria, „cea de-a doua cădere, cea DIN timp”. Iar „scriitura, ca și conștiința, este exil”, observă, corect, autoarea. „Scriitura devine agentul rupturii cu realul și repetă, prin depărtarea dintre semn și lume, dualismul lumii/conștiință... Scriitorul abolește realitatea, spre a-l substitui un chip, altfel spus vidul unei aparențe”. „Vidul pe care-l întrevădem în străfundurile cuvintelor îl evocă pe cel sesizat în lăuntrul lucrurilor”, se spune în *La tentation d'exister*. Deposedat de „răul demiurg”, livrat neantului și utopiei înveninate, amăgit în amurguri, cu sufletul străin (și de) carnalitatea-i carcerală, cliberîndu-și, prin scepticism, impulsurile nocive ale incertitudinilor, omul cioranian (con)viețuiește esențial în ambivalența îndoiiții. „Doute dévastateur, doute nourricier”. Ca „nostalgie a absolutului”, Dumnezeu suscită conștiința, adică: răul ființei. Imprecațiile „teologiei negative” a lui Cioran „nu sînt decît rugăciuni negative”, ele vivifică absența. A vedea în Cioran „un simplu cinic, ce survolează realitatea cu o privire egală și dezabuzată, sau un sceptic cu suverană indiferență, ar însemna să negi impulsul profund și permanent activ al unei neliniști metafizice, pe care nici un nihilism nu ajunge s-o sufocă”. „Se petrece aici o mișcare ascensională a josului către înalt, prin care negativul devine pozitiv. Viziunea divină a lui Cioran urmează acest principiu. Este nevoie de o sistere, de un viciu al ființei, pentru ca posibilitatea unui absolut să apară. Dumnezeu se așază în vidul sufletului, nu se revelă decît în negativ, în goluri, în interstiiți, disonanțe, pierderi și slăbiciuni. El locuiește stigmatizat neantului care ne marchează”. Iar „realul absolut” se cuprinde și se trăiește în „vertijul mistic”, ceea ce conferă supremația Experienței, a Intensității, faimoasa lume a lui „Leben” și „Erlebnis”, despre care, în legătură cu Simmel și experiențele extatice ale adolescenței, Cioran vorbește lămurit în dialogul (citat) cu Sylvie Jaudeau.

Dacă, în privința relației lui Cioran cu concepțiile gnostice, observațiile autoarei sînt demne de atenție (în special pentru *La chute dans le temps* și *Le mauvais demiurge*, volume esențiale într-o operă din care se preferă, adesea, citirea altora), mărturisesc a fi fost luat prin surprindere de spațiul acordat filiației cu budismul. „Il n'y a d'avenir que dans le bouddhisme”, i-a mărturisit Cioran autoarei. Dar ea însăși observă că o adeziune explicită a lui Cioran la budism nu există și că, totuși, finalitatea acestei gîndiri sfîdează nirvanicul, chit că poposește, uneori, în sălășuri ataraxice, mai cu seamă prin muzicalitate. E adevărat că ateismul financiar, retragerea din lume, teoria viului ca aparență înșelătoare, a realului ca ne-ființare, denăsierea eului și trăirea lui exclusiv ca metaforă sînt elemente de confinitate. Numai că, „la antipodul înțelep-

tului oriental”, Cioran „se abținează a resuscita elanul vital pe care înțeleptul oriental luptă să-l sufocă” și, dacă „budismul caută să ofere o cale radicală problemei suferinței”, „aceasta rămîne o soluție imperfectă pentru cel ce persistă în convingerea că răul nu e deloc o iluzie”. Cioran „caută remediul unei realități, în vreme ce budismul aspiră să se salveze dintr-un miraj”. Gîndindu-ne, însă, la Eminescu și Schopenhauer, la nucleul profund romantic din gîndirea lui Cioran, referința la budism rămîne un element speculabil. Deși, încă o dată, pe mari porțiuni mai adecvată decît Nirvana este citarea frenetică, de către acel Cioran al anilor '30, a dostoievskianului posedat Kirilov...

Alături de originalitatea arhitecturii, multe sînt observațiile de finețe și trimiterile incitante ale autoarei, ca, de pildă, reliefaarea semnificativ-obsedantei referinței a atributului „pur”, la Cioran, referința la autoignorarea, prin heteronimie, a lui F. Pessoa, la opiniile despre scris ale unor W. Blake, Kafka sau Blanchot, formule pregnante, precum: „un gnostic otrăvit de luciditatea ce neagă credința și mintuirea”, distincția cinism/pesimism (utilă din mai multe puncte de vedere), ca și deosebirea dintre Cioran și pyrrhonism (ceea ce este făgăduință a împăcării la Pyrrhon rămîne sursă de disperare la cel care și-a definit, superb, filosofia ca un „passe-temps” de „viperă elegiacă”). După cum, un subcapitol precum „Muzica, sau paradisul regăsit” (mai ales în raportarea la esul lui Starobinski, „Emblemes de la musique et du temps” — „muzica trezește în noi amintirea eternității”) ar fi aflat în Căruia amăgirilor suporturi vitale (cartea se traduce acum în germană).

Ce este, dincolo de toate, remarcabil la Sylvie Jaudeau este, ca să zic așa, necoranzarea stilului (pericolul absolut în domeniu). Frazarea e puternică, signu-și densă, voluptatea verdictelor năpraznice este ferm cenzurată, în favoarea voluteilor (de pro domo) atrăgătoare. Distorsiunile patetice lînesc și, fant țărăși notabil, lipsește febra absolutizărilor, altă mare capcană (adevărat sorb ucigător) a exegezei la Cioran. Venind, cum bănuiesc, după o experiență poetică, de asidru contact cu mistică orientală, pagina Sylviei Jaudeau asigură o priză insolită la virulența de mistic „à l'état sauvage” a lui Cioran. Cu toate că, trebuie spus, limitarea la gnoză și budism cariază, oarecum, perspectiva asupra funcției plurivalente a operei, pe cit de monolitică în aparență, pe atîta de poliedrică în fond. (Sau... invers). Și, încă un lucru, mai grav: nimic despre ironia lui Cioran, cea care (lucru firesc la un maestru al paradoxului) nu dizolvă, ci coagulează contradițiile, infuzînd armonie dezastrului, oferînd vituperărilor supape de angelică demonie, lui Iov — hărnicia lui Puck și Ecleziaștului hohotul aerian al lui Ariel. (Dar, despre acest lucru am s-o întreb în interviul promis). Nu a spus Cioran că însăși „istoria este ironie în mers”? A spus. Și, ce? nu e așa?

Dan C. Mihăilescu

Studii pentru portretul lui K. Zambaccian (1957)

Propositiones

„Propositiones pacis rejectae”
(C. Iulius Caesar)

Cred că există timp suficient
Pentru imaginație tuturor oamenilor
Și nici spațiul nu lipsește.
Nu bănuiesc să fie refuzat
Vreun candidat la modelarea universului.
În ceață, condensare a infinitului
Pe reverele fracului
Dorit încă din tinerețe.
Om nu este altceva
Decît respingere a propunerilor de pace
Schimbate între zei.

(1932)

Caius Dragomir

ACUZ fiftica fascistă, cu nerușinare intitulată „România Mare”, de blasfemie la adresa națiunii române, a elementarei noastre demnități naționale, prin însuși gestul sfîrșit al autodenominațiunii ei.

ACUZ categoria de huligani și bofasi literari, plagiatori și veleitari, formată din Eugen Barbu, izgonit pentru furt, delațiune și instigație la violență din obstea scriitoricească, Corneliu V. Tudor, proxenet și bătuș notoriu prin rău famate localuri bucureștene — de complicitate la genocidul spiritual și cultural la care „defunctul” a supus poporul român, Nici o valoare certă din scrisul românesc contemporan n-a rămas nestropită de pestilențele și purulențele dejectii verbale ale „Săptămînii” de funestă amintire. La acest tandem sinistru s-a adăugat mai nou (cine se aseamănă se adună) aviatorul urbanist în ale demolării Radu Theodoru, aprig dușman al tehnocrațiilor; istoricul ad-hoc Ion Lăncăranjan care nu minuieste decît o sută de cuvinte spre a le încheia în bolovănoase sudalme, precum și o versificatoare de ocazie, neofită în poezie, dar profesionistă a scandalurilor publice, a spirtoaselor și a moravurilor incerte.

ACUZ foaia sovină „România Mare” de sacrilegiu, de batjocorire a Revoluției române. După acești lefegii ai comunismo-hitlerismului-ceausist, nu tinerii eroi care au adus primul lor de sînge pe altarul patriei au alungat dictatura. Nu! Ci serviciile străine de spionaj, E.G.B., C.I.A., Mosad, agenturile maghiare etc. Te întrebi consternat: ce a făcut poporul român? S-a ascuns în vila somptuoasă (sau vilele?) lui Eugen Barbu, așteptînd să iasă tilhărește la lumină, ca viperele veninoase și să muște obiect și las tot ce se poate revendica de la o minimă moralitate?

ACUZ organul vidanșorilor „reciclați”, „România Mare”, de agitație antisemită și xenofobă, de ațitare la conflicte între români și minoritățile naționale! O națiune care nu respectă pe alții, nu se respectă pe sine! Or, în vocabularul colorat cu excrementele verbale ale „Neosăptămînii”, cele mai „frumoase” calificative cu care sînt gratificați maghiarii sînt: „fiare”, „ființe” care mîncîncă carne de sub șa, huni, uci-gași, Arpad, Attila etc., care ar face bine să plece înapoi în Asia. De ce această jignitoare și primejdioasă diaree-verbore? Pentru a destabi-

liza situația în țară, pentru a crea conflicte și masacre! Cui prodest? Nici Guvernului, nici opoziției, nici unui om cinstit cu mintea întregă. Doar celor care visează o Românie în flăcări și sînge. „România Mare” nu este decît o școală camuflată a terorismului, cuibul ideologic al teroristilor, care pîndesc din umbră. Ca atare, acest așa zis ziar, neobrazat intitulat „absolut independent”, cade sub incidența legilor penale. Ce face Guvernul, Președintele țării? Nimic! Le e frică de un pachiderm senil și de un estropiat obez? Sau aceștia nu sînt decît haut-parleur-ul prin care se exprimă obscure și tenebroase forțe criminale? De care tremură și executivul! D. Petre Roman, care a vestejit recent extremismele, sovinișmul, antisemitismul și care cunoaște imaginea noastră sfîfonată în Europa nu s-a dissociat nici cu un cuvînt de sicofanții catilinari de la „R. M.”, desî om inteligent, lucid, cultivat și capabil, conștient de răspunderea pilotării Guvernului în aceste momente de cumpănă, e imposibil să fie de acord cu materia fetidă pe care o împoasă haznaua „privatizată” editată de Barbu & Vadim! Se teme dl. Petre Roman de niște șobolani ai terorii?

ACUZ oficina sovinișmului rotardat, „România Mare” că sabotează premeditat politica Guvernului de a stabili relații cordiale cu toate statele, de a se situa cît mai grabnic în rîndul națiunilor civilizate. Or, acest ziar a înlocuit dialogul fertil cu injurătura, tratativele diplomatice cu amenințarea conton-

ACUZ revista cazon-jandarmerească „România Mare” că instigă la război. Or, cum să înțelegem amenințările lui Turnătoareliu Vadim Curdor că abia așteaptă o expediție armată în Ungaria, că la adică va înfige din nou tricolorul pe parlamentul din Budapesta? Asta, acum cînd guvernele României și Ungariei se străduiesc să rezolve pe cale diplomatică disensiunile existente. Că V. C. Tudor e împotriva „Casei comune a Europei” nu ne miră. Ce are acest antropofag mental la nivelul lui Idi-Amîn cu ve-

În lături!

chiul continent? Nimic! Simbriaș vernal al unui diletant tracoman și fost legionar notoriu (care nici nu e cetățean român, dar „noi nu ne vindem țara” funcționează doar în sens unic), el se vrea african, dacă nu reîntrupat în făpturile simiești care au populat spațiul „carpato-danubiano-pontic” în perioada preumană.

ACUZ ayatollahii neoșismului de la „România Mare” că vor să-l reabiliteze pe Ceausescu și soafa, monstruosul lor aparat de represiune. Citiți atent — dacă nu vă vine să vomitați — această rusine a presei naționale. Nici nu-i de mirare. N-a declarat recent „patronul” gangsterilor de presă, E. B., că ar fi avut oricînd acces, în cel mult o oră, la dictator, pe care — țineți-vă bine să nu cădeți! — îl considera un om foarte inteligent?

ACUZ banda de leniceri și baibuzuci juruiți minciunii, murdăriei și crimei că au coborît limba românească la cota cea mai suburbană, mai josnică, mai scelerată. Nu mă uimesc deloc. Citiți „Groapa” sau „Princepele” de E. B., literatură jef-tină, în care trivialitatea se amestecă cu scabrosul, cînd nu e furată de la alții! Dacă ar fi pornografie, n-ar fi nimic de zis, pornografia poate fi artistică. Dar sunt de un scatologic imund. Or, scatologicul nu are nimic cu arta. Doar cu vespasienele publice. Iar acești latrina-gii de la „R. M.” nu se simt bine decît în scursoarea și duhoarea privatelor. Orice părinte responsabil nu și-ar lăsa copiii să citească asemenea produse galoase care maculează hirtia.

ACUZ pe versificatorul festiv C.V.T. că a acoperit pidosnic cu minciuni și injurii incalificabile pe poetul Mircea Dinescu și familia sa. Remember: cînd Dinescu era arestat de zece luni la domiciliu, acest ascarid C.V.T. scria articole elogi-oase despre „luminosă” sistemati-zare ceausistă a Capitalei. Unde era C.V.T. cînd Dinescu a vestit unei țări întregi fuga dictatorului? Probabil pitit într-o gaură de șarpe!

ACUZ monștrii patibulari de la „România Mare” — care n-au depășit nivelul instinctelor agresiv-primare — că fură hirtia pentru a-și revăr-

sa fierca vituperanță, în timp ce elevii nu au încă destule manuale scoolare din lipsă de materie primă.

ACUZ corifeii fascismului de la „România Mare” de distorsiune a oricărui adevăr, de răstălmăcire perversă și organizată, de plămînire de date mincinoase, de dezinformare sistematică. Nu-l acuz încă pe E.B. de învinuirea pe care i-o aduce post-mortem Ion Caraion („România literară”, nr. 42). Nu știu dacă tamburul Jenică l-a asasinat pe Izidor Herman și alți evrei. E de competența tribunalelor să cerceteze cazul. Dar crimele de război nu se prescriu! Apoi există la Viena pe lîngă Consiliul Mondial Evreesc o echipă întemeliată de Simon Wiesenthal, care l-a înhătat și pe Eichmann. Cu acel prilej Hannah Arendt a scris o carte „Eichmann în Jerusalem”. Să nu ajungem să scriem o altă carte „Eugen Barbu în Jerusalem”. Ar fi o rușine pentru români. Nu că Eugen-Eichmann-Barbu ar fi pe drept judecat. Ci că acest popor s-a lăsat dus de nas de un candidat la ocnă și nu a strivit în fașă pernicioasa, malefica lui acțiune!

Trezeste, Doamne, Țara! Pînă nu e tîrziu! Scopul acestor mișcări slujitori ai unui condei sperjur nu e doar asigurarea unei vieți de huzur și plăceri maladive și inavua-bile. Pe aceea le au din plin, se bucură de ele. Scopul lor tainic e restaurarea unei dictaturi naționali-șt-comuniste, mai crîncenă decît a lui Ceausescu, părintele lor sufletec!

Români, nu vă lăsați înșelați de niște panglicari și canalii patentate! Nu vedeți că ei lovesc cu co-pita lor diabolică tot ce e bun și frumos în România?

Fericiți cei calomniati de „România Mare”, că a lor va fi împă-răția cerurilor! Dar a lor, a tutu-ror trebuie să fie și noua noastră democrație, libertatea noastră sfîn-tă, aici, pe pămînt!

De aceea, acestor ignari campioni ai matrapazlicului, lichelișmului și minciunii, acestor epave umane cu vocație de delinvenți paranoiici, nu putem decît să le aruncăm în față titlul unui celebru articol al lui Maiorescu: **În lături!** Lă-t-û-r-i!

Radu Enescu

(Textul a mai fost încredințat de autor și altor publicații, dar dată fiind natura lui, ca și difuzarea pre-cară a presel din ultima vreme, ne permitem să-l reproducem).

Amintirea lui Matei Caragiale

PRIETENIA ce m-a legat de Paul Constantinescu pînă la pretimpură sa dispariție, consolidată și printr-o colaborare de doi sau trei ani în același minister, s-a înfiripat în aprilie 1934 sub semnul „Crailor de Curtea Veche”.

Mă aflam la București pentru înregistrarea pe disc a unor cîntece proprii. Era frig încă, imi amorseau degetele, însă cerul prinsese un smalt nou pe el, care prevestea, deși cu oarecare întîrziere, sosirea primăverii. În sala de audiții a casei de discuri, unde mi-am prezentat cîntecele la o pianină dezacordată, l-am recunoscut — între cei patru membri ai comisiei de tricare a pieselor — pe Paul Constantinescu.

Între-o pauză mai lungă, cu cafele și țigări, am schimbat cu el cîteva impresii despre muzică. Avea intenția de a scrie, după „O noapte furtunoasă” la care tocmai lucra, o altă operă românească, într-o tonalitate de astă dată lirică, pe un libret de aceeași valoare literară.

Cum ardeam de dorința de a colabora cu oameni de seamă, mi-am adus deodată aminte că citisem nu demult, romanul lui Matei Caragiale. Descoperisem în el, cu toată lipsa de experiență a virstei mele de atunci, seva unui stil de un pitoresc inedit.

Cînd l-am împărtășit compozitorului în-sufletirea mea, prin ochii lui a trecut o scurtă pilpiire.

— Cu așa cap, așa pricopseală! — s-a bătut el cu palma peste frunte.

Citise și el romanul, mirîndu-se că nu remarcase posibilitățile oferite de el fan-teziei muzicale. Am discutat despre perioadele lui ritmate, care nu mai au nevoie de nici o prelucrare spre a alcătui canavaua muzicii, despre cadența fraze-lor ce se pretează unor recitative expresi-ve, despre minunatul trio — Pirgu, Pașadia, Pantazi, fără să ne gîndim la dificul-tățile transpunerii în teatru muzical a

unui text cu caracter de evocare. El avea însă atmosferă — „aură poetică”, cum s-a exprimat Paul Constantinescu — și asta ajungea spre a-l cuceri.

Am părăsit birourile casei de discuri pe inserat, continuînd-ne convorbirea la co-fetăria de lîngă fostul Teatru Național. Vedeam, prin vitrină, cum pălește jarul asfințitului. Paul Constantinescu imi propuse să încerc a întocmi un libret după „Crail de Curtea Veche”, articulîndu-l pe trei acte: „Întîmpinarea crailor”, „Cele trei hagialicuri” și „Asfințitul crailor”, ca amănuntele din capitolul „Spovedanii” să fie folosite în schema tripartită.

Compozitorul a stăruit, plin de însufle-țire, asupra apariției episodice a Penel Corcodușă. Nu avea încă nici o idee despre felul cum s-ar putea reda muzical „trista ei istorie” povestită de Pantazi, iar eu nici alt.

Am luat hotărîrea de a-l vizita a doua zi pe Matei Caragiale, la locuința lui de pe strada Robert de Flers, spre a-i cere încuviințarea și sfatul în legătură de pre-lucrarea romanului său. Sarcina de a ne anunța și de a fixa ora vizitei a luat-o Paul asupra sa.

N-A FOST ceea ce în limbaj conven-țional se cheamă o vizită plăcută. A fost, în schimb, o vizită cu totul remarcabilă: în pofida refuzului categoric al scriitoru-lui de a-și vedea „crail” în veșmint mu-zical, nici Paul și nici eu n-am plecat dezamăgiți din casa lui.

Era o casă de curînd restaurată, cu cei cîțive copaci din preajmă pregătindu-se să înverzească. Am intrat printr-un vestibul dreptunghiular, cu verandă, în camera de lucru a scriitorului, un fel de salonaș plin de cărți și desene heraldice încadrate în rame subțiri, negre și aurii.

Matei Caragiale era o apariție neobiș-nuită prin finețea și grija ținutei. Ochii lui adînciți în orbite trădau o suferință ascunsă: păreau al unui om chinuit de

incertitudinilor. Își tira aproape impercepti-bil un picior; a ascultat fără să ne între-rupă scopul vizitei noastre, reacționînd doar printr-o ușoară strîmbătură a buze-lor sale subțiri.

Ne aflam în jurul unei mici mese plan-te, cu tăbile fragilă, străvezie aproape, într-un colț întunecat al încăperii. Lîngă o fereastră se afla un scrin vechi, cu vo-lute de metal aurit pe gleznele-i subțiri și cu ape roșcate în tăbila de lemn. Pe el se înșirau mai multe portrete ale lui Ion Luca, iar deasupra, pe perete, un peisaj crepuscular, poate reproducerea unei schi-țe de Lorraine, alături de viziunea unui port însoțit, cu pinzele ambarcațiunilor umflate de vînt.

Cîtă revoltă înăbușită trebuie să se fi ascuns sub surîzătoare expresie a lui Ma-tei Caragiale la simplul gînd de a i se transpune opera în alt diapazon decît cel în care o concepușe! Ne-a spus, cu gla-sul voalat, că acțiunea — atît de necesară în teatru, chiar în teatrul de operă — la el este doar pretext, comentariul fiind totul. Și, pe urmă, cuvintele care în me-lodramă nu sînt decît o înșălire de sila-be în fraza cîntată, pentru poet și proza-tor înseamnă „salturi ale gîndirii”. Scri-itorul — ne-a explicat Matei Caragiale — cheltulește o imensă știință și simț al cu-lorilor al dozarilor cadenței frazelor în scopul realizării efectului dorit. Toate acestea dispar fără urmă în teatrul liric, odată cu orice posibilitate de coborîre înlăuntrul personajelor urmărită de prozator. Com-pozitorul sacrifică totul, pînă și inteligibi-litatea textului, spre a spori potența ex-presiei muzicale. Oare i se poate lua în nume de rău scriitorului dacă refuză să sacrifice cît de puțin din discursul coerent și ritmat, realizat de atîtea ori cu prețul unor îndelungi străduințe?

Vocea lui Matei Caragiale era egală, dar cele spuse vădeau un continuu crescendo al argumentării. Părea că vrea să facă un rechizițoriu împotriva oricărei tentative de

a se compromite unitatea monolitică a scrierii sale. Deși tot ce trebuia spus spre a se face înțeles fusese rostit, el a găsit de cuviință să-și continue peroratiia.

AR FI UN PREȚIOS document de isto-rie literară mărturisirea scriitorului despre felul cum își alegea lexicul, cum îi or-chestra semnificațiile, cum nuanța at-mosfera, cum își tempera sau exalta de-bitul verbal, după indicațiile nescrise ale muzicalității frazelor, care dau suflu poetic prozei literare, dar ele nu puteau fi ne-tate. Pleoapele lui Matei Caragiale, cris-pate ca o gliză în agonie, supravegheau cu severitate ținuta vizitei noastre, în care familiaritatea boamei de la Curtea Veche nu avea acces.

Politețea, arta de a ne suporta unii pe alții cu plăcere, plutea ca un blazon ne-văzut peste scurta noastră întîlnire.

Am încercat o neînțeleasă sfială în fața celui om aureolat de prestigiul dublu al unui patronimic ilustru și al unei opere proprii, pe vremea aceea oare-cum „secretă”. Încă. Și-a luat rămas-bun de la noi cu un fel de cordială ironie, con-vins — ca să mă exprim în limba lui ce-l era apropiat — de punctele slabe ale ar-murii rivalilor.

— Crail de Curtea-Veche au propria lor muzică — ne-a mai spus la despărțire. Adăugarea unei alte muzici, oricît de inspirată, l-ar contraface... buchetul, prin-tr-o retorică străină.

AM EVOCAT MAI TÎRZIU cu Paul Constantinescu amintirea scriitorului ciu-dat. Înghițit cîva timp, după moarte, de uitare. Printr-o defecțiune a memoriei ni l-am închipuit totdeauna mai în vîrstă decît fusese în primăvara cînd l-am văzut înția și ultima oară: părea din alt veac și dintr-o cu totul altă lume decît a noas-tră, răsărit pentru o clipă într-o casă ve-che, posomorită și neprimitoare, „în um-bra unei bătrîne grădini cu flori”, ca Pașadia, unul din crail lui fără moarte.

Mai mulți compozitori au menționat, în deceniile care au trecut, povestirea lui Matei Caragiale între proiectele lor de creație lirică. De fiecare dată am căutat să le arăt, așa cum ne arătase cîndva scri-itorul însuși, dificultatea, poate chiar inutilitatea unei astfel de tentative.

George Sbârcea

Nora IUGA

Reîntoarceri în Piața Cerului

I

orice nasture făcut e să cadă
dar eu mă încapăținam să rezist
mă duceam în fiecare simbătă la
cinematograf
și mă sărutam pe întuneric cu toni
— semnalmente mele particulare
o linie trasă în dreptul rubricii —
și dincolo de barieră
un cîmp de zăpadă
unde veneam să căutăm maci
era și o frică acolo
palpita ca un sex de cățelușă
diminutivele sint ca fundele
prinse la șorț în clasele primare
totdeauna de o culoare mai palidă
decît ansamblul amintirii
așa cum cele cinci sensuri ale
mîinii
intră mereu în capcana unei
mănuși

II

în întuneric drumurile se desfac
eu totdeauna numai pentru mine
am vorbit
pe cine interesează azi un muzeu
de intimități
unde paznicii dorm cu venele
tăiate
à vingt ans j'étais deja perdu
zefirul și mierla
îmi ciuguleau din urechi cuvintele
pleca din mine lumea
plecau marfarele lungi
vite triste cu muget tăiat
convoaie de prizonieri
de călugărițe de circari
stoluri de rațe sălbatic
o migrație a vocilor spre norduri
spre marile erori ale limbilor
și-n vara galbenă
unde vîntul sucombă
lăsîndu-și lapții pe terasamente
o colonie de semne și priviri
în oglinda pietrei de la răsăpîntia
veacurilor

III

ai să mori ! îmi spui noaptea
cînd visul e singura carte

SPAIMA (Omăgiu lui Francisco Goya — detaliu, 1987)

necenzurată

ai să mori ca un pește
în cada albă
sub dușul dătător de speranță
se desfac alveolele
se deschid mugurii singerii ai
gingiilor
și-ți scuipi dinții afară
ca pe niște coji de semințe
pe geamuri acuarele cu bărbați
și femei
orgii nuptiale într-un acvariu
și secrețiile sepiei inghițind
superbele balansuri ale sexului

IV

primeam scrisori de la oameni
care mă iubiseră de mult
răsplata tirzie și periculoasă
a cercurilor închise
perfida lor generozitate
baricadează-te îmi spuneam
în fața reformatorilor
în fața acestor priviri
în care lacurile albastre
se tulbură de o vegetație suspectă
și fringhia ce ți-e aruncată în urmă
se rupe exact deasupra prăpastiei
din zece în zece ani
o revoltă a glandelor
un rut lent
potrivit la ceasornicele
unor planete uitate
și eu aici în oglindă
cu fardurile și corsetele
mă încapăținam să rezist
mă duceam în fiecare simbătă la
cinematograf
și mă sărutam pe întuneric cu toni

înaintea vacanței mă simțeam
solidară
cu hirtia de turnesol
dimineața îmi trăgeam pe mine
un trup mai tînăr și marea
asemeni cerului mă primea
în confreria ei cu fățărnicie
carnea jura că se bucură
și dincolo în spatele ochiului
apăreau șlepurile vechi vopsite cu
cu sînge

V

eu nu m-am născut oarbă !
unde sunt luminile mele
îngropate în galerii subterane
de oamenii nopții
și cuvintele unei cărți zăvorite
în cușca uitării
întru în sărbători ca-ntr-o
plantație de oase
și de viitor nu pot să-mi amintesc
pe străzi o curtezană a
prevestirilor
îmi poartă pantofii
cineva înfige un par
în creierul unei piețe
un bot ride un bot se apără
nici o primejdie doar corturile
în dimineața fragilă
și vîntul
cu nările lui zidite de sare

VI

mă-mbrac în alb
părul meu e alb
sunt asemeni zilei
care nu mai are nimic de ascuns
asemeni pieței cu figurine de
ipsos
așteptînd să trăiască
cum poezii muți uneori în cărțile
lor
își află glasul
într-o piață a cerului
ploi negre oameni negri
țeste zdrobite în care mîinile lor
murdăresc creierul
șterg superbe desene ale gîndului
luați de pe mine această funingine
eu nu mă mai văd

iată vorbele mele
se-ascund după vorbele străine :
sora mea are galoane de general
sora mea a venit pe lume
să se adapteze
sora mea face ordine în mine
mă latră și fuge
cînd dorm mă acoperă cu ziarul
sora mea patinează pe calea
victoriei

și împarte bezele
o văd cum turbează că n-o aplaud
sora mea e „victima
imaginației mele“

VII

scriam o carte
un minotaur creștea în pîntecul
meu
îmi ordona altfel rosturile trupului
după o autoritate străină
rupeam de pe mine folii de piele
scriam o carte un cîmp bătut în
cuie
din care nu răzbate
decît sensul torturii
un minotaur creștea în pîntecul
meu

și nu găsea un loc
să se nască
stam în fața redactorului
pe o masă ginecologică
nerușinarea trebuie rostită
cu candoarea animalului
„care nu știe ce-i o analiză de
laborator“

SPAIMA — detaliu (1987)

și chiureta rodea cu perfidie
puțin cite puțin
să mai rămînă un rest de speranță
și pentru altă dată

visam o călătorie la viena
intram în vorbă cu oamenii în
metrolor
împătureau un teanc de cămăși
și le dădeam drumul pe o bandă
rula

mă încapăținam să rezist
mergeam în fiecare simbătă la
cinematograf
și mă sărutam pe întuneric cu toni
alteori erau nopți
cînd mă cățaram pe parapet
și priveam pensionarii
ce durdulii găinușe
doi cite doi prin scuaruri
un cîrd de academicieni goi
„există totdeauna resturi de
minotaur“

să întunece cîmpia liniștită
există totdeauna o privire
spionînd orizontul
o privire ce n-a fost văzută“

VIII

cifrele nu-s făcute pe măsura
stelelor
un austriac în austria nu e un
român în austria
limba învinsului mătură cocloana
de hîr
în mahalale mai cu seamă oame
rid m
de parcă toți s-ar alege cu o
moarte ușoară
să proclamăm ziua de 1 aprilie
sărbătoare națională
atunci aș putea să mă ospătez
cu zăpăci

să înfiez un arici
să zbor spre alaska într-un ceainic

IX

exersează-ți labele
acoperă bine cu nisip
porcăriia asta de viață
rade-te-n cap
trage-ți ciorapul pe față
fugi de casele cu mușcate
lasă dimineața acolo unde e
și încuie o dată televizorul

Cîteva propuneri

1. LOCUL disciplinei limba și literatură română este și a fost, din punct de vedere formal, primul în catalog. În gimnaziu și liceu, alte discipline, însă, erau predate în mai multe ore pe săptămână, așa-zisele „discipline fundamentale” (matematica, fizica, chimia, biologia). Nivelarea (tăvălugul) a acționat și aici, astfel că, la clasa a VII-a, de exemplu, elevii aveau, pînă anul trecut, 5 ore de matematică, 4 ore de română și 3 ore de chimie săptămînal. Și în prezent, disciplina este înscrisă prima în cataloage, dar lingă limba și literatura română au reapărut disciplinele înrudite, excluate ani de zile „la coadă” catalogului: limbile moderne, limba latină, apoi istoria, geografia etc.

Deturnarea scopului predării acestor discipline a durat decenii. Într-o metodică din 1973 se pretindea că „Limba și literatura română se predă cu scopul ca alături de celelalte obiecte din învățămînt să contribuie la realizarea educației comuniste a elevilor, prin formarea unei concepții științifice despre natură și societate, a educației morale și estetice a elevilor.” Cu alte cuvinte, la remorca altor discipline (sociale, desigur), această disciplină avea un rol mai mult administrativ (sic!) și de ancilla scientiae, în ultimă instanță amintindu-se specificul ei, educația estetică. Într-un ghid metodic, din 1982, obiectivele predării lecturii literare în clasele V—VIII sînt: „educarea moral-patriotică și ateist-științifică”, „perfecționarea exprimării”, „dezvoltarea gustului și obșnuinței de lectură”, formarea unor deprinderi. În Programa pentru gimnaziu, din 1983, se precizează că scopul studiului limbii române în școală este însușirea limbii române literare și că lectura literară urmărește atît acest obiectiv, cit și „educația artistică, morală și patriotică”. Din cele șase obiective generale enunțate la începutul acestei programe, cel puțin două sînt impuse, iar celelalte conțin destule reziduuri totalitariste. În altă metodică, pentru liceu, din 1983, subordonarea unor obiective specifice ale studiului literaturii române „educației permanente” și „educației patriotice” este evidentă. De fapt, ideea de patrie este subînțeleasă în predarea-învățarea limbii și literaturii naționale, ceea ce nu înseamnă coruperea obiectivelor disciplinei la sclavie față de politici și asumarea unor cerințe extraliterare. Nu am văzut altceva în îndrumările metodice elaborate în 1988 „educația moral-cetățenească și patriotică”, „momente înălțătoare de dragoste de patrie și de partid”. Nu am dat autorii și titlurile lucrărilor (cunoscute tuturor profesorilor de limba și literatura română), pe de o parte fiindcă urmărim dezbaterea de idei și nu atacul la persoana autorilor, iar, pe de altă, știind că presiunea sistemului a fost necrutătoare.

2. LITERATURA în clasele de gimnaziu se studiază fără consecvență, textele literare sînt disperate, iar noțiunile de teorie a literaturii — rarefiate. Deși elemente de analiză literară (commentariu) sînt predate din clasele mici,

abia în clasa a VIII-a elevii au nevoie, pentru examenul de admitere la liceu, de cca douăzeci de comentarii literare, a căror „industrie” a fost acaparată de oameni care nu (mai) au nici o tangență cu activitatea practică, la clasă, un „set” de așa-zise comentarii („cunoscute meșteșug de timpenie”, vorba personajului Trăzneu) ajungînd, atît în București, cit și în țară, să se vîndă cu sute de lei! Textele literare din manualele de limba și literatura română pentru clasele V—VIII nu au fost alese judicios, după valoarea literară. În aceste manuale stufoase, Rebreanu lipsește cu desăvîrșire, Caragiale este prezentat sporadic, dificultatea textelor („Vlaicu-Vodă”, de Alexandru Davila (în special pentru elevii din provincie, care n-au vizionat spectacolul, așa cum necesită studiarea oricărei opere dramatice) și „Singur”, de Calistrat Hogaș, care abundă în termeni neologici și în referiri care presupun o cultură solidă, formată deja, depășește nivelul și puterea de înțelegere a copiilor, cărora nu le rămîne — în majoritate — decît să-și însușească mecanic idei și expresii pe care le abandonează, răsufînd ușurați, imediat după ce au susținut examenul de admitere în liceu. La clasa a VI-a, textul „Datoria”, de Nicolae Tic, sub pretextul devotamentului față de muncă, inoculează ideea robotizării omului, a depersonalizării și acceptării unor idealuri străine, inumane. În cursul anului 1990 și pentru anul școlar 1990/1991, s-a renunțat la texte scrise de Ion Brad, Eugen Jebeleanu, Geo Bogza, Emil Isac, Dumitru Radu Popescu, Nicolae Labis, Marin Preda, Adrian Păunescu, Laurențiu Fulga, Nicolae Tic, Victor Tulbure, Otilia Cazimir, Alexandru Andrișoiu, Mihai Beniuc, Dragoș Vicol, Traian Coșovei, Eugen Barbu, George Tărnău, Alfred Margul Sperber, Miron Radu Paraschivescu, Dumitru Almaș, Mihnea Moiescu, Ion Horea, Theodor Balș (unele erau texte de studiu, altele suplimentare). Poezii declarative, însăși rimate, destinate să pervertească spiritul și să înăbușe gîndirea, proze cu teză politică, imnuri și ode pentru a căror scriere asupra scriitorilor s-au făcut presuțiuni, ori le-au scris din interese meschine — rămîne de văzut —, din lășitate, sau datorită pierderii încrederii în reconsiderarea valorii estetice a operei literare, texte din care profesorul nu putea scoate decît „calități” extraliterare.

S-au introdus, în acest an școlar, texte scrise de Andrei Mureșanu („Deșteaptă-te, române!” sau „Un răsunet”, Imnul României), Iuliu Roșca-Dormidont („Imnul Eroilor”), Ștefan O. Iosif („Cîntec sfînt”, poezie care a mai fost în manuale), Ion Luca Caragiale („Vizită...”), Grigore Vieru („Decembrie cel sfînt”), „Colinde”. Ana Blandiana („Mai important”), Zaharia Bărsan („Cu toții una”), Octavian Goga („În Vinerea Patimilor”), A. Bacalbasa („Epizootia”), Geo Dumitrescu („Inscripție pe piatră de hotar”) text care s-a studiat, pînă acum la liceu), Nichifor Crălnic („Cîntecul Dunării”), George Crețeanu („Cîntecul străinătății”), Andrei Bărsan („Un falnic glas”), Ion Luca Car-

giale („Căldură mare”), Ion Alexandru Brătescu-Voinești („Nicolăuță Minciună”) — ultimele trei texte la clasa a VIII-a. Propun să se înlocuiască textele existente, scrise de Vasile Voiculescu, Mihail Sadoveanu, Marin Preda, Nichita Stănescu, Dumitru Radu Popescu, Marin Sorescu, cu texte reprezentative pentru acești autori, cit și pentru contextul literar. Să se introducă în manuale Liviu Rebreanu, Alexandru Macedonski, Ion Barbu, G. Bacovia, Lucian Blaga, iar, dintre scriitorii contemporani, Ștefan Augustin Doinaș, Mircea Dinescu ș.a. În clasele de gimnaziu să fie mai puține texte greoaie, pline cu arhaisme, care îi sperie pe elevii din cauza efortului de a căuta sensurile în dicționare la fiecare două-trei rînduri (versuri). De o atență selecție să se bucure cei doi poeți naționali, Mihai Eminescu și Tudor Arghezi. Predarea unei poezii (proze) bine alese să facă din ora de română o sărbătoare a spiritului, un triumf al ideii de superioritate artistică (literară). Analize, sinteze, comentarii literare au mai apărut în revista pentru elevi „Limba și literatura română” și această preocupare de a sprijini studiul și interpretarea literaturii române și universale poate fi continuată de aceeași revistă, de „România literară” și de numeroase publicații locale și școlare.

3. EXAMENUL de admitere la liceu a prezentat, pînă de curînd, numeroase carente, legate de promovarea unor esanțioane slabe de candidați, care intrau chiar și cu medii mai mici decît 2 (doi), precum și de modul de formulare a subiectelor. Nu e mult de cînd s-a formulat, din birou, desigur, de către o persoană care predase cîndva și nu de către un profesor care predă la clasa a VIII-a de mai mulți ani, un subiect care cerea candidaților să construiască propoziții (nu enunțuri, nu fraze), cu pronume relative (revista „Flacăra” a semnalat cazul, la vremea respectivă, în articolul „Capcana numită care”, semnat, presupun, cu pseudonim, de teama represaliilor). Unii elevi, în fața avalanșei de date, cunoștințe, concepte din manualele stufoase, renunță la efortul intelectual, neștiind decît să povestească acțiunea, alții „trec” comentarii sofisticate, oferite de diverse persoane și publicații. Propun să se simplifice cerințele de examen și să se delimiteze nivelul lor în funcție de tipurile de școli. Caracterizarea personajelor, mijloacele artistice din lecturile literare sînt potrivite pentru liceele teoretice, în timp ce povestirea acțiunii poate fi cerută la examenul de intrare în școlile profesionale.

Sustinătorii uneia din ramurile disciplinei (limbă, sau literatură), unii profesori propunători de subiecte, sau măcar... comentatori, sînt ca o mamă care are doi copii, dar nu-l iubește decît pe unul. Raportul gramatică — lectură literară n-a fost constant în ceea ce privește subiectele de examen (nici nu e cazul). A diferit, de la an la an, punctajul acordat pentru fiecare secțiune, așa cum am constatat studiînd subiecte date la școli din

orașul Caracal (unele, pe țară). Variația punctajului acordat (4—7 p. pentru lecturi literare, 2—5 p. pentru gramatică) este firească alina timp cit disciplina nu „conține” 50% gramatică și 50% literatură. Nu sînt de acord cu fărîmîntarea punctajului din barem pînă la 5 sutimi de punct, nici cu calcularea separată a punctajului (10 p. pentru lecturi, 10 p. pentru gramatică, așa cum s-a făcut în Caracal la nivelul anului 1989) și apoi cu împărțirea la doi, ceea ce dă de lucru inutil comisiilor. Propun ca examenul de admitere în liceu să conțină și subiecte de exprimare liberă, cunoscut fiind faptul că, de la analiza sintactică a frazelor, în clasa a VIII-a, elevii vor trece, în clasa a IX-a, la comentarea unor texte literare, aceasta presupunînd dezvoltarea capacității de exprimare prin exerciții, precum și un vocabular adecvat.

4. LITERATURA în liceu este studiată, spre deosebire de lecturile literare din gimnaziu, într-un sistem. Există și ore, puține, de cultivare a limbii. S-a renunțat la lecțiile infestate de politici și la texte nereprezentative scrise de Mihai Beniuc, Nichita Stănescu, Horvath Imre, Alfred Margul Sperber, Zaharia Stancu, Eugen Barbu, Paul Everac, Dumitru Radu Popescu, Nicolae Labis, Al. Ivăsiuc. S-au introdus texte scrise de Vasile Alecsandri, Nichita Stănescu, Imre Horvath, Marin Sorescu. Pentru familiiarizarea elevilor cu limbajul poetic (scriitoricesc) actual, deși timpul este cel care cerne valorile, ar fi bine să fie introduși mai mulți scriitori tineri. Din păcate, după tipicul „treptelor”, literatura se studiază încă în două „cursuri scurte” de cite doi ani (clasele IX—X, respectiv XI—XII). Propunem reorganizarea sistemului de predare a literaturii române în liceu după modelul universitar, începînd cu literatura populară, teoria literaturii și literatura veche, pînă la epoca de azi. La ultimul an de liceu, fie într-un trimestru, fie ca un curs opțional, să fie studiat Mihai Eminescu, poetul național. Este curios faptul că un candidat la litere (filologie), anul acesta și la alte facultăți, susține proba de limba română după manualele de gimnaziu. S-ar putea introduce, la liceu, chestiuni de limbă, vocabular etc., care să dezvolte (să completeze) cunoștințele din gimnaziu.

Manualele noi să cuprindă cu generozitate spiritualitatea românească de pe toate meridianele, atît sub aspect literar, cit și sub aspect idiomatice. Prin revenirea la aprecierea operei literare din punct de vedere estetic, la aprecierea persoanei după modul de exprimare (literar) și bogăția vocabularului, vom reabilita pe intelectualul care se exprimă nuanțat și limpede. Inginerul să nu mai comită dezacorduri, pleonasmul, repetițiile supărătoare și cacofoniile să fie evitate, cultura să fie, cum e firesc, criteriul de evaluare pentru oricine. Medicul să nu se infunde exclusiv în temuri de biologie și de chimie și să știe rețetele inteligibile.

5. EDITURILE, și nu în ultimul rînd Editura Didactică și Pedagogică, ar trebui să încurajeze publicarea autorilor clasici și contemporani valoroși, studiați în școală. O mai mare libertate de afirmare să aibă profesorii care au realizat culegeri, antologii, teste (care se publicau — cînd se publicau — de casele corpului didactic județene). Dacă sînt edituri speciale pentru ingineri, tehnicieni, agronomi, medici, muzicieni, sportivi etc., ar trebui să existe o editură care să promoveze creația științifică, metodică și chiar literară a cadrelor didactice, cunoscut fiind faptul că editura existentă (E.D.P.) se ocupă mai mult de editarea manualelor școlare și a cursurilor universitare.

Este necesară reeditarea „Dicționarului limbii române pentru elevi”, cu schimbările cerute de noile texte literare, în care să fie înregistrate termenii „explozii” lexicale: basarabeon, charismatic, disident, nomenclatură, privatizare, sponsor (iza) etc. Este necesar un nou dicționar literar și un altul de terminologie literară.

6. PROPUN ca revista România literară să susțină o rubrică (pagină) permanentă a profesorului de limba și literatura română și să organizeze dialoguri, interviuri, opinii cu și despre prozatorii, poeții, dramaturgii, eseisții, criticii și istoricii literari contemporani, în legătură cu locul lor în literatura națională în comparație cu spațiul rezervat de programele școlare, în legătură cu aspecte din sfera creației, cu valoarea estetică a unor texte. Consider că atît revista, cit și profesorii ar avea de cîștigat din aceste întîlniri, care pot duce la contactul direct dintre scriitorii și profesorii și elevi. Ce poate fi mai plăcut și util decît întîlnirea dintre teamul (preferat) și suporterii lui?

Mihai Zamfir

Corneliu Vasile
Profesor la Liceul „Ion I. Ionescu”
Asan” din Caracal

MIC DICȚIONAR

■ PRIETEN. Ce este un prieten? Un om pe care-l vezi foarte des? Cel mai des îl vedem pe indiferenți și pe pisălogi, deoarece culoarea obișnuită a existenței este griul. Un om la părerer: căruia îi foarte mult? Ținem mai mult la părerea ființelor care ne domină sau ne strivesc prin superioritatea lor. În mod las, Ținem la părerea aceluia a căror statură nu o vom putea atinge niciodată. Să fie oare prieten omul față de care, nu ai secrete? Nimeni n-are secrete față de servitorul său ori, dacă e credincios, față de confesor, servitor brevetat al sufletului. Și există imens de mulți oameni care, din cauza evoluției sociale, nu mai au servitori; iar de confesor, din păcate, se lipsește acum majoritatea locuitorilor Europei. El hombre secreto a ajuns actualmente mult mai răspîndit decît în secolul al XVII-lea.

Atunci ce este un prieten? Un om fără de care n-am putea trăi? Desigur că nu, cu asta am dat probabil definiția dragostei, nu a prieteniei. Se poate trăi însă și fără prieten și fără iubire, la fel de greu fără amîndouă. După cum nu știm ce e iubirea, nu vom ști nici ce este prietenia: dar le simțim pe amîndouă cu toată ființa — nimeni nu se înșală la acest capitol — așa încît din comoditate ne lăpsim de definiție.

Dacă risc totuși una, este din cauza unei anumite persoane care a putut reprezenta pentru mine prietenia: prietenul ar fi nu numai cel care gîndește la fel cu tine, dar și cel care e mîndru din cauza asta. Îl poți vedea foarte rar, poți traversa deșerturi de absen-

ță, însă aceasta n-are nici un fel de importanță. Te poți chiar și certa cu el, dar mereu pe o temă insignifiantă și mereu cu sentimentul că, indiferent de circumstanțe, esențialul vă leagă veșnic. În prietenie intră, probabil, multă iubire, dar înfinit mai multă prețuire și discreție: prietenii sînt doi oameni care se iubesc profund, dar care nu și-o vor spune explicit niciodată.

Am cunoscut-o pe Ioana Em. Petrescu cu mulți ani în urmă. Înainte de a-i stringe mina, îi citisem cărțile. Știam că este fata lui Dimitrie Popovici, o aură subtilă și definitivă se instalase pentru mine în jurul numelui și al figurii ei: scrierile lui Dimitrie Popovici despre pașoptiști, intrate în legendă, creaseră studentului care fusesem primul model absolut; iar faptul că fiica lui îl continua într-un fel opera plasa toată istoria în cercul irealității. Cînd am citit apoi cărțile acestei fete, pe cit de curajoasă și inteligentă, pe atît de modestă, mi-am dat seama că își manifesta iubirea față de părintele ei în singurul mod demn — contrazicîndu-i adică instinctiv metodologia, introducînd visarea și chemarea adîncurilor acolo unde D. Popovici utilizase sursologia. Atunci, fără ca ea să știe, m-a emoționat profund și, tot fără ca ea să știe, i-am devenit prieten pentru totdeauna.

Am traversat împreună una dintre cele mai sinistre perioade din istoria României, adică viața noastră din ultimele două decenii. Spun „împreună” deoarece, în zilele fără speranță, știam că — aprinse în cîteva puncte ale țării — ard lumini ce se recunosc una

pe alta în noaptea, la sute de kilometri distanță. Nu numai că se recunosc, dar își împrumută, în tăcere, lumina atunci cînd vîntul e gata s-o stingă pe una dintre ele. La Cluj strălucea un mic mînușchi de stele: Ioana Em. Petrescu în mijlocul lor.

M-am îndoit de multe lucruri în aceste ultimi ani. Dar nu m-am îndoit niciodată de prietenia prietenului îndepărtat din Cluj, pe care îl vedeam cel mult o dată pe an; nu m-am îndoit că reacționează intim la fel ca mine față de toate circumstanțele importante ale vieții din jurul nostru — și imi era destul. Certitudinea că undeva, la cîteva sute de kilometri, cineva vibrează împreună cu noi a reprezentat ani de-a rîndul singurul nostru suport. Firavul și încapățînatul club neoficial al rezistenței intelectuale avea în Ioana Em. Petrescu o figură rară: pe fata cu vocație de savant și cu demnitate neclintită, făcută să dea lecții oricărui șovăitor. În tot ceea ce am scris despre secolul al XIX-lea în ultimii ani, gîndul că pagina urma să fie citită de profesoara din Cluj imi dădea acel sentiment de emoție și mîndrie pe care îl cunosc doar autorii cu puțini cititori, numărați și aleși.

De cînd a plecat Ioana Petrescu, lumea mea și-a micșorat dimensiunile. Lumina stînsă la Cluj a sporit brusc întunericul. Și dacă mi-a fost dat să îndur pedepse hemeritate, una dintre ele este aceea de a-l fi văzut pe Dimitrie Popovici murînd a doua oară.

O călătorie sentimentală și o narațiune ironică (III)

O călătorie sentimentală arată, înainte de orice, un spirit moralistic înzestrat, nu numai cu ironie, dar și cu o imaginație a ironiei, dacă putem spune astfel. Pastorul Yorick (asupra profesiei sale el dă puține informații) pleacă în Franța fiind cu sine o jumătate de duzină de cămăși și o pereche de nădragi de mătase neagră. Amănuntul cu nădragii ne pune în alertă. La Calais întâlnește un călugăr franciscan cerșetor și-l face un portret mai degrabă comic, în trăsura ce-l duce spre Paris compune o Precuvinare, fiind-o de departe, de la discipolii lui Aristot, peripateticienii, ca să ajungă la motivele care îndeamnă pe indivizii lenesi să călătorească. Totul este savant și persiflant, dar în această subțire batjocură se remarcă finețea spiritului speculativ. De cite feluri pot fi indivizii care călătoresc? De zece, spune Laurence Sterne (mă rog, Yorick, naratorul său): călătorii lenesi, iscoditori, melancolici, infumurați, minelnoși etc. Care-i scopul călătoriei? „Cunoașterea și îmbogățirea minții” zice el serios de data aceasta. Dar seriozitatea nu-l ține mult sau, mai bine zis, seriozitatea nu umblă singură în această Călătorie sentimentală. Grija lui Yorick este să nu fie posomorit și piznaș ca Munchingus sau Smelfungus. El vrea să vadă lucrurile drept și să le înfățișeze fără să le poacească. Ceea ce reușește, având mereu la îndemână ironia lui subțire care cu un capăt provoacă, rănește, iar cu altul vindecă. La Montreuil, pastorul își ia un servitor, pe La Fleur, care are cusurul de a fi mereu îndrăgostit. La Fleur este, altminteri, înțelept și Yorick mărturisește, în stilul său ambiguu, că, dacă a devenit puțintel filosof în viață, faptul se datorează acestui flăcău „care mi-a rușinat făcându-mă să devin mai bun”. Cititorul, precum, nu prea știe cum să ia aceste vorbe. Autorul memorialului vrea să-și bată joc de el sau vorbește serios? Probabil amândouă intențiile există în textul acestui călător care numai sentimental nu este, deși este mereu pe punctul de a se îndrăgosti. Are însă țaria, s-a văzut din episodul cu slujnica pariziană, să se abțină, mulțumindu-se să laude în genere pasiunea iubirii. La Namport întâlnește un neamț care-și ninge măgarul mort și asta-l amintește pastorului de bocetul lui Sanchio și scena se termină cu o imprecuație: „Rușine să le fie oamenilor [...] De ne-am fi răbuit unul pe celălalt așa cum acest suflet necălit își rușina măgarul — toată lumea ar fi alături”. Dar aceste propoziții sînt ele, cu adevărat, minioase și tragice cum vor să pară, sau autorul perfid întinde o cursă cititorului naiv? Adevărul este că vorbele sînt totdeauna pe muchie de cuțit și cititorul nu trebuie să se încreadă în patetismul naratorului. Undeva, aproape, stă pitită ironia lui. El scrie de multe ori una ca să se înțeleagă alta, pe dos. Bunkară, voină să-și cumpere la Paris o perucă, își dă seama că toate sînt crotite aici după o măsură urlașă. Asta-i dă prilejul să spună ceva despre sublimul franțuzesc și anume că „măreția stă mai mult în cuvînt și mai puțin în lucrul cu pricina”. E strategia, evident, a ironiei. Autorul o dă la sfîrșitul capitolului pe față, atunci cînd tîlmăcește „duoă o nepărținitare cercetare a chestiunii”, observația lui despre măreția și obiceiurile francezilor: „expresivitatea franțuzească înfățișează mai mult decît înfățișează englezului este a cutită. De la vîrj bărbier lăudăros, el ajunge să caracterizeze o nație. Punctul lui de vedere este că fiecare popor are gingașia și grosolanția lui și, împingînd departe mîlția, citează pe marchiza de Rambouillet, „cea mai dreaptă dintre femei”, nîră de însușiri și de o desăvîrșită curățenie sufletească, asigură moralistul. Pentru a ilustra acest adevăr, el reproduce următoarea întâmplare: în timpul unei călătorii, marchiza cere însoțitorului ei să tragă sfoara pentru a avertiza vizitiul să oprească; întrebata dacă dorește ceva, înalta doamnă răspunde scurt: „Rien que pisser”. Moralistul intervine număldocît cu comentariul său pentru a scuza, chinurile, obiceiul și vorba nepotrivită a marchizei. În realitate, el aruncă gaz pe foc: „Nu fi mîhnit, bunule cititor, c-o lasi pe Madame de Rambouillet să facă asta. Si voi, mireni și tainice nimfe, duceți-vă fiecare și cuiește-vă trandafirul și risipiți-i în calea voastră. Căci Madame de Rambouillet n-a făcut nimic altceva...”

În relațarea sa, Laurence Sterne procedează des ca teologul olandez citat mai înainte: își intrerupe discursul serios pentru a povesti lumii despre două vrăbii care s-au oprit pe marginea ferestrei sale... Cere lertare mereu cititorului său pentru aceste intreruperi, promite să nu se mai întîmple și... perseverează. Ajuns în casa Contelui B., la Versailles, pastorul îi cere ajutor pentru a-și procura un pașaport. Contele, cititor al lui Shakespeare, îi cere călătorului englez să se prezinte și acesta, deschizînd Hamlet, pune degetul pe numele propriului Yorick, zicînd: „Me voi-

ci”... Contele îl ia în serios și a doua zi îi luminează un pașaport care poruncește tuturor cinșitorilor și slujbaşilor judecătorești că Mr. Yorick, măștrul regelui, poate călători nestăgherit prin ținuturile regatului... Adevăratul Yorick, naratorul, pastorul, explică astfel această profitabilă confuzie: „francezii se încep mai bine să nascotească decît să imbine”.

E limpede, Laurence Sterne nu-i un călător pios, deși naratorul (dublu sau) este pastor și are țaria de inger de a rezista ispitelor. Limba lui res se simte ori de cîte ori prezintă maravie și filosofie de viață a vecinilor de pe continent. Sînt de vorbă, de pildă, cu doamna de Q. și, înainte de a reproduce dialogul, pregătesc terenul din punct de vedere teoretic. În limbaj clasic asta înseamnă că naratorul dă categoriile cu care va fi apoi confruntat individul. În cazul Doamnei Q. acesta sînt: „În împărăția unei franțuzeze sînt trei rîstimpuri. Mai întîi ea este femeie de lume — apoi doamnă — și apoi devine: într-o această împărăție ei nu se pînde nici măcar o clipă, ea își schimbă doar supuși: cînd vine de tîrziu și cînd de amîi și mai bine aduce desopularea tîrîmurilor ei de sclavii dragostei, ea le împovărează iarăși cu sclavi ai necredinței — iar apoi cu sclavi ai Bisericii”. Doamna Q. reprezintă cazul femeii ajunse în faza devotă, adică faza canonică. Sterne o înfățișează cu o ironie nerăbdătoare.

Jurnalul pentru Eliza intră în categoria jurnalelor cu o deschidere redusă (în clasificarea lui Jean Rousset): destinatarul lui este Eliza, o doamnă bună, frumoasă și nefericită. Numele naratorului este tot Yorick, dar el își mai zice și Braminul, iar Eliza pare a fi o doamnă Draper, cu o viață conjugală complicată. Biografia lui Sterne cu identificarea și au autentificat episodul. Autorul însuși avertizează la începutul jurnalului asupra acestei transparente mistificări: „Acest Jurnal, scris sub numele închipuite de Yorick și Draper — și uneori alea de Bramin și Bramine —, nu e decît Jurnalul de însemnări ale stăpînitorilor timpului aie unei ființe despărțite de o Doamnă după a cărei tovarășie trăiește. Numele adevărate sînt atreine — iar istorisirea e imprimată din transcripția după un izvod franțuzesc întocmit de mine d-lui S. — dar alcătuit în acest chip ca să se tîlmăscă. Există și părechea lui — ce conține Istorisirea Doamnei de neam întîmplată zilnică și despre SINTĂMINTELE ei stăpîneau sufletul în rîstimpul Despărțirii de Adoratorul ei. Acesta sînt vrednice de a fi citite. Tîlmăcitorul nu poate însă spune tot astfel despre cele ale lui Yorick, care nu par să presupună cîte știe ce, în afara de bună credință și adevăr.”

Mistificarea este de ritm relativă căci în interiorul jurnalului, autorul vorbește fără ocilșuri de Doamna Sterne, soția sa dornică de o sportie considerabilă a rentei, și de fiica lor, Lydia. Jurnalul are o destinație precisă (Eliza, femeia edorată, aflată la Bombay) și vrea să fie în chin explicit o dovadă de iubire. O parte din însemnările întîine, au fost trimise cu vaporul spre Bombay. Braminul (Yorick, naratorul, pe scurt: Laurence Sterne) as-teaptă să primească jurnalul Elizei, cum a fost înghințit. Acest schimb de mesaje intră în contractul sentimental. Totuși făcea la fel cu soția sa. Sînt și alte exemple

de desemnare, în jurnalul intim, a destinatarului: George Sand scrie în caietele ei secrete pentru a fi citită de Musset, Simone de Beauvoir arată jurnalul (Jurnal de război) lui Sartre și-l consultă asupra utilității lui, Anaïs Nin dă notele sale întîi lui Rank pentru a fi psihanalizate... În cazul din urmă este vorba de un lector particular, un prim lector al jurnalului, nu de un destinatar propriu zis. Nici în Jurnalul Simonei de Beauvoir, Sartre nu este unicul destinatar. Este mai degrabă un consultant, un analist, un prim lector, dar nu lectorul privilegiat. Lectorul privilegiat este, întîi, autoarea care va folosi mai tîrziu notele din jurnal în cărțile sale (La force de l'âge).

În Jurnal pentru Eliza naratorul (Braminul, Yorick) are un destinatar unic și un lector unic, unul și același: Eliza (Doamna Draper).

Scenariul prevede un al doilea jurnal în care rolurile sînt inversate: Eliza (lectorul, destinatarul) devine narator, iar fostul narator (Yorick) devine receptorul, lectorul, destinatarul jurnalului. Numai că acest jurnal lipsește și mesajul nu mai sosește. Ne mulțumim cu cel dintîi, jurnalul îndrăgostitului Yorick care-și zice, din iubire pentru o doamnă aflată în India, Braminul. Ce știm despre acest narator care nu vrea să-și dea numele adevărat, dar face în așa fel încît la sfîrșit cititorul să nu aibă nici un dubiu asupra identității lui? Că este aprig îndrăgostit, că suferă de friguri de tot felul, apoi este suspect de o boală lumească (alarmă falsă, Braminul se jură că n-a cunoscut femeia în 15 ani de zile), că are o soție care suferă de pînătoare și de care este despărțit de multă vreme, că soția (Doamna Sterne, îi zice el pe nume) își anunță sosirea și atunci diaristul trece în clandestinitate; jurnalul devine opera lui secretă („m-am să fiu în stare să urmez Jurnalul decît în taină; va cuprinde multe întreprinderi — și strigăte de ah! și ei! rostite cit se poate de sentimental; cată să-l iei așa cum e voia Doamnei — precum trebuie să-l iei și pe Izvoditor”), dar, se vede bine, clandestinitatea prinde bine jurnalul: va fi cit se poate de sentimental. Tot din aceste însemnări întîine aflăm că Yorick scrie în acest timp o carte care se cheamă O călătorie sentimentală și, făcînd această precizare, autorul se descoperă încă o dată. Dacă mai era o îndoielă asupra mistificării, ea cade: Braminul (Yorick), căsătorit cu Doamna Sterne, nu poate fi decît autorul lui Thrastra Shandy. El intrerupe redactarea Călătoriei, pentru a nota în jurnal „în fiecare zi fur din Călătoria mea sentimentală ca să dau ascultare uneia mai sentimentală porniri și să-și scriu ție...” și scoate din acest fapt un argument în favoarea iubirii sale. Jurnalul cuprinde, așadar, și o strategie amoroasă și ea este mult mai complicată decît am înfățișat-o pînă acum. În ea răzbate ceva din gusturile omului sentimental din secolul al XVIII-lea în drum spre o sensibilitate nouă (prenomantică). El cunoaște bine tîmnaia galanteriei și o utilizează cu folos (jurnalul este plin de alegorii, de pildă aceea care sugerează o pasiune statornică și profundă), dar un gust nou, un sentiment nou se afirmă: gustul suferinței, plăcerea de a sta în preajma Singurătății. Laurence Sterne scrie acest cuvînt cu majusculă: „Sînt nerăbdător

să puresc spre Singurătate. Acolo mintea mea dobîndește putere și învață să se bizuie pe sine...” În alt fragment numește Singurătatea „inima iubirii și bunătații”. Funcția ei este stimulativă și protectoare.

Jurnalul pentru Eliza este, în fapt, jurnalul unui om bolnav: la propriu și la figurat, Yorick suferă, s-a văzut, de o boală misterioasă, doctorii nu-i dau de capăt, și suferă și de o boală a sufletului: este îndrăgostit și obiectul lui erotic este departe. Are lîngă el un substitut (Portretul Elizei) și un semn: Broboada. Indrăgostitul goethean păstrează o eșarfă, Conachi al nostru celebrează o umbreluță. Suferîndul Bramin vorbește inereu de Portret și de Broboada, două obiecte cu rol de martori sentimentali și substituiți ai iubirii. Jurnalul are un rol mai important: este messengerul acestei pasiuni. De aceea naratorul are grijă ca messengerul să comunice cit mai multe informații despre omul îndrăgostit. El notează zi de zi indiferent de starea lui fizică: vrea să respecte astfel jurămîntul ce l-a făcut: „N-aș mai cînteza să dau ochii cu tine dacă nu mi-aș ține făgăduiala în Lucrurile cele mai mîrunte — și ți-am făgăduit, Eliza, că Jurnalul acesta o să fie făcut fără o intrerupere nici măcar de o zi. Si de-aș fi stăpîn pe timpul meu și n-aș avea nimic de făcut decît să-mi multumesc pornirea — ți-aș scrie de cînd răsare și pînă asfințește soarele”.

Este în acest jurămînt o dublă clauză: una sentimentală și una scriptică. Pe cea dintîi o putem suspecta de exagerare (diaristul îndrăgostit scrie de cînd răsare soarele pînă apune), pe cea de a doua o deducem din subtext: jurnalul respectă clauza calendarului. Diaristul se supune legii spontaneității și promite să se supună ritmului calendarității: scrie zilnic, pe patul suferinței, „fură” din timpul afectat Călătoriei sentimentale pentru a nota în acest caiet intim, în fine, cînd apare îndezirabila soție, el începe să scrie în taină. Mai mult: dă indicații (scuze pentru aceste vorbe, total compromise în limba română) asupra modului în care trebuie citit jurnalul-messenger: „ceea ce scriu o să fie citit cu inima deschisă”. Destinatarul, care se întîmplă să fie și lectorul acestui text, nu trebuie să-l citească, așadar, oricum: trebuie să-l citească într-o stare bună de spirit. Laurence Sterne nu uită nimic: prevede chiar o strategie a receptării. Asta dacă judecăm cu știința noastră de azi și vorbim cu limbajul naratologilor. Yorick vrea ceva mai simplu: să convingă și să placă. El suferă de o boală veche (iubirea), dar boala angajează o sensibilitate nouă, cum am zis mai înainte: una care pune mare preț pe binefacerile singurătății. Numai aici poate gîndi la Eliza, „Femeia inimii mele”, cum îi zice el. Altfel, Braminul iubeste tîmna și, în afara pasiunii pentru Eliza, vrea bucurii „molece și liniștite”. Să observăm că aceste două bucurii nu prea se potrivește: o iubire mare, devastatoare și o bucurie molcomă și liniștită. Acest fapt dovedește că Laurence Sterne, care în multe privințe își depășește secolul, nu se hotărăște să se despartă de toate comoditățile lui. A renunțat aproape total la ironie și la preferința pentru ceea ce Virginia Woolf numește ascunzăturile minții, preocupat mai ales de ascunzăturile inimii... O pasiune care, la sfîrșitul secolului, începe să prevaleze în literatură.

K. H. ZAMBACCIAN (1957)

PAGINA DE CAIET (1968)

Coșmarele lui Pierrot

ECOUL de romanță (dar cu un timbru alarmant) care răsună în titlul recentei cărți de versuri a lui Florin Iaru — *Innebunesc și-mi pare rău* — nu este întâmplător. Din registrele multiple și etajate ale poeziei acestuia este cu adevărat acela al cîntecului de lume, vesel mahalagesc și suav mitocănesc, pe care-l fredonează poeta lui Caragiale. Alt registru este chiar acela caragialian. Ca aproape toți congenerii săi, Florin Iaru îl știe pe de rost pe Caragiale, ale cărui expresii îi vin spontan pe limbă. Un al treilea strat este dat de neurastenia bacoviană. Insolita combinație ne duce cu gândul la cel mai caragialian dintre poeții simbolști (după aprehensiunea lui Călinescu) și anume la Minulescu, prin care ne întorcem la spiritul romanței (e drept, una snoabă, franțuzită și neologistică, dar, în definitiv, tot romanță). Ca și Minulescu, Florin Iaru este un poet muntean prin excelență, bucușeanul volubil și teribilist, care are teatralul în sine, doar că decorul și recuzita sînt, în ultimele decenii ale secolului, altele decît în primele: ghitară electronică și sintetizator sau luat locul lunguroasei mandoline, iar *beat generation* pe al simbolștilor. Între Minulescu și Iaru mai există două verigi în lanț: lunetele Toșegaru (mai degrabă decît, darocul Dimov) și ploieșteanul Nichita Stănescu. Dansul, melodios ori sincopat, al stărilor de spirit de la acesta din urmă provine, ca și anatomia, expusă pe planșă lirică, în sfîrșit, discursul poetic a învățat o mulțime de lucruri de la Voronca și de la avangardiști, basculînd între dadaism și suprarealism, între Urmuz și Geo Bogza, între ludic și patetic. Derizoriul și seriosul sînt puse în contrapunct. Este, de altfel, tehnica preferată a acestei poezii, a cărei linie melodică este neconștient fracturată. Florin Iaru însuși s-a revendicat de la o axă meridională a poeziei românești, care, după părerea lui, ar fi devenit dominantă în anii '80, după cea nordică (Blaga-Goga), sub semnul căreia ar fi stat o bună parte din poezia anilor '60.

Însuși acest *bric-à-brac* este caracteristic pentru un poet care nu numai nu-și ascunde (ori reneagă) modelele, dar le scoate în față și le îngroașă. Mi se pare că nu pur și simplu deplasarea de la nord la sud (Nichita Stănescu evoca hiperboreea într-un lanșaj din ce în ce mai meridional) este definitorie pentru schimbarea de continent poetic petrecută de la o generație la alta, dar modificarea de atitudine față de tradiția literară. Tînărul Ioan Alexandru repeta, acum un sfert de secol, spiritul lui Goga sau Blaga aproape fără să-și dea seama. Reinnoțarea cu un trecut o vreme uitat era așa micînd viscerală. Mitologia țărănească, străvechile eresuri și misterioasa lor bolborosire din poezia ardelenescă din prima jumătate a secolului exercitau asu-

pra poeziei de imediat după 1960 o fascinație totală și naivă. Blaga, Goga reînviu fantomatic în această poezie, ca niște moroi. Atitudinea lui Iaru și a congenerilor săi este complet alta: lucidă, detașată, ironică și ludică. Repetarea se face în alt registru. Se observă pretutindeni pastșa ori parodia intenționată. Accentul nu mai cade pe atmosferă, pe „conținut”, pe teme, pe substrat, ci pe tehnică, pe procedeu, pe registrul stilistic. Poezia începe de la reconsiderarea limbajului. Poezii anterioare sînt recuperate la nivelul material al textului: vers, frază, sintagmă. În raport cu Goga și Blaga, primul Ioan Alexandru era un beneficiar exclusiv moral. Poezia anilor '60 nu cunoștea intertextualitatea. În vreme ce poezia de după 1980 este, înainte de orice, intertextuală. Aceasta face ca energia ei să tină îndeosebi de cloac și mult mai puțin de imagine. Cuvintele construiau imagini la poeții generației anterioare; imaginile devin discurs la aceia ai generației actuale. Puntea de legătură este, din nou, Nichita Stănescu, sfîșiat nu doar între spiritul nordic și acela sudic, dar și între imagine și vorbire lirică.

La Cărtărescu, la Iaru, la Magdalena Ghica și la alții asistăm la un triumf al discursului. Poezia lor este un imperiu al cuvintelor. E o poezie vorbărească, care nu mai face din gură. Tăcerile, pauzele și, în definitiv, acea impresie că nu se spune totul, care vine de la Mallarmé și traversează întreg modernismul, nu mai găsește nici o prețuire la Iaru, incomparabil mai atras de capacitatea discursului liric de a fi deschis, programatic, contestat, vehement și persuasiv. Totul pare a voi la el să se spună în cuvinte, și pînă la capăt. Valoarea nu mai e atășată de ce rămîne ascuns, de sugestie ori de ambiguitate. Din contra, ce nu se rostește nu există, sugestia e resimțită ca prea slabă iar ambiguitatea sistematic destrămată printr-o maximă precizie a detaliului. Poeticii tăcerii i se preferă poezia vorbirii. Originea ei este limpede: avangarda. Al doilea mare tip de discurs poetic din acest secol, după acela, mut, evaziv și secret, al modernismului, este discursul fătîș, aluvionar și direct al avangardismului. Alchimia verbului comportă, de data aceasta, o explozie. Nu o implozie. Locul lirismului intensiv îl ia acela extensiv. Gitul elocinței nu e nici odată frînt.

INNEBUNESC și-mi pare rău este cea mai bună carte din cele trei ale lui Florin Iaru exact în măsura în care autorul a putut să-și dea drumul, cum se spune, nestingherit. Nu e o întâmplare că cenzura i l-a aminat atîta. Poetica modernistă a evaziunii și sugestivității era mai convenabilă decît acest discurs incendiar, fulminant, al lui Iaru sau Cărtărescu. Nu afirm că era lipsită de îndrăzneală, ci doar că găsisese un mijloc de a face să treacă îndrăznelile cele mai mari, o aparență care le făcea suportabile. Deschiderea maximă a expresiei în poezia anilor '80 pare, din contra, să conțină riscuri și provoca reacția cenzurii. Există, mai întîi, în ea, acel strat realist (social, politic) imediat vizibil, cu care cenzura nu era obișnuită,

și care, prea direct referențial, n-avea cum fi tolerat. Iată un exemplu, ales nu chiar la întâmplare, din poezia *La cea mai înaltă ficțiune*, care n-a putut apărea în volumul cu același titlu din 1984 și pe care o descoperim în volumul recent:

Se bucurau oameni cinstiți cu fețe
lucioase
de febra satisfacției ce le intrase în
case!
Exprimau bucurie: tovarășul inginer,
maistrul Achim,
iar profesorul emerit zicea-n
românește: Exprim
aceleași sentimente care și noi sintem
onești dar muncim!
Între punctul ochii și punctul lovit
al trăgătorului
se zărea ochiul clar, înarmat, al
boborului
care, în sfîrșit, înțelegea, lua atitudine
proferînd cuvinte de care se temea
virgina hirtie.

În al doilea rînd, comicul (datorat limbii de lemn și, în genere, clișeele, de toate felurile, impletite în text ca șerpini în jurul trupului lui Laokoon) lasă să se întrevadă, deseori, atrocele. Există un substrat sexual atroce în poezia lui Iaru care o făcea nepublicabilă. Zile de viol și ris constituie un exemplu (de altfel, este una din piesele extraordinare din carte), amintind de poemele lui Bogza din anii '30:

Sparse cu umărul pîntenat toate ușile
dincolo de care se auzea chițăit al ei
fezandat.
Acolo, vectorial, masculin, îi cîrpi
două palme
și, pocnînd-o cu capul de scaun,
o întinse pe podele.
Efortul îl costă un rigiit de șapte
secunde,
burta lui mare acoperi pîntecul mic.
Scoase un cuțit și, scrijelînd-o pe față,
o îndemnă să-și desfacă picioarele.
Răcnetele gurii mai roșii ca singele
gilgiură
făcînd să zboare bibelouri din noptieră.
I se sparseră cu plăcere în cap.
O bofi, ca pe un pachet de caramelle
într-o digestie externă,
după care, ridicîndu-se în picioare,
se pișă pe ea.
Soarele chicotea aurii după cercevea.
Se șterse de uși, de ferestre, lășînd
în camera deflorată
o scriitură obscură, urmînd a fi
descifrată.

Adio. La Galați (a se observa și titlul... pașoptist, cu intenție), iarăși una din poeziile foarte bune, e compusă din mai multe monologuri încastrate, cu pasaje ce par transcribute brut de pe casetă, totul în contextul unei anchete și al unei percheziții. La un moment dat apare metafora unei guri devoratoare (metaforă recurentă la Iaru). Universal, sprijinit pe gură (organul vorbirii, ce nu poate lipsi dintr-o poezie așa de limbută), al poetului este animat mai ales prin aceea că rostește cuvinte. *Sindrom* descrie un coșmar în care omul devine obiect și suportă o metamorfoză continuă: dar lucrul esen-

țial este că obiectele înseși au la Iaru capacitatea de a vorbi. Prin vorbire, este stăpînită lumea. *Trăiască ritmul* (excepțională bucată) reia tema violului. Se observă bine aici că ritmul poetic este ritmul vorbirii care imprimă, totodată, un ritm anumit lumii întregi, o mișcare corporală, ca un sol de rit universal. Textul este epatant și de o mare cruzime. De la tînărul Bogza s-au scris rareori la noi versuri în care, printre viziuni onirice, halucinante, să răzbată mai viu instinctul posesiunii sexuale, proiectată în același timp pe o scară cosmică:

Cuvintele mele intrară în pielea ei:
fetiță, căfelușă, iubito...
Am cam luat-o pe sus. O țineam strîns.
Vampirial, nepăsător, am tras femeia
în prima casă
pustie, neumbată, afinată în dimineața
deasă.

Scări înguste-n spirală.
Geamlîc.
La urmă — mansardă
cu ușa dată de perete.
Femeia lovea în gol cu picioarele.
Dădea să muște.

Încearca să mă ardă — lesa roșie
lăsa în aer vinătăi bete.
Parfumul ei era tot mai intens. Nu
era timp.

(crește ritm. ritm. ritm... mă ducea un
gînd)

Hainele ieșindu-i din trup — gesturile
i se făcuseră încete.
Parfumul izbi încăperea. Era violent,
arămîu

(semăna cu rîndul pe care îl scriu)
Lovitura mirositoare sparse fereastra
în întregime.

Orașul i se sparse, la picioare, în
tăndări de rîmă.

— Fugi, javră — răsuflă — lasă-mă-n
pace!

Jos de pe mine!
Parfumul ei era de-acum nebulă.
Orașul, pînă departe, urca în baloane
de săpun.

Lesa roșie număra tactul, domol.
Aerul rămăsese gol.
Lumea se sufocă brusc.
Guri puse pe fața lumii ca niște
bătători

scoaseră, laolaltă, vaiele, gemete,
lătrături...

Și-n gălgăia colosală care urca în casă
între suspin și efort, ea-și îndesă
batista-ntr-o dinți

să tacă odată lumea cea ieșită din
minți.

Iar singele fîșni din batista vie, albă,
răcoroasă.

Este probabil stratul cel mai adînc al acestei poezii, așa de bășcăloase și disponibile la suprafață, reversul întunecat și coșmaresc al fanteziei de Pierrot incorrigibil cabotin.

PREPELEAC, DOI

Cumbarale

● **LUPTA** e din ce în ce mai confuză. Atunci intervine, enervat, pe lingă țar, Vitman, un general neamț, să i se dea lui comanda, să facă ordine, să termine odată cu turcii. Muscalii nici nu cunosc bine ce efectiv are înamicul. Noroc că prind un turc, viu. Acesta spune că sînt 120.000 de ieniceri, 250.000 călărimi și 40.000 soldați de elită, din cîi „jurați să meargă tot înainte.” În tabăra turcească mai erau tătari, polonezii voievodului Chiovschi, suedezi lui Carol al XII-lea, — urit din partea leșilor și ștezielor, creștini și ei, dar interesul politic bate ideologia. Cel mai limpede acest lucru s-a văzut în secolul douăzeci, islamul, singur, rămînînd pe poziție; cînd se va scurge, însă — de pe nisipul de care stă, nemiscat, — tot petrolul...

Acest turc, făcut prizonier, o fi fost vreunul de rang mai înalt, fiindcă el mai știa, printre altele, că sultanul îi scrisese vizirului să caute să facă pace cu rușii, dacă rezistă prea mult, — să le dea ce-or cere, numai să nu se bată.

Atîț aștepta și împăratul moschicesc... El îl pune la luteală pe Sere-met să-i trimită un mesaj vizirului cu intenția celei mai bune de înțelegere. Că ei veniseră să stea de vorbă să facă pace și să discute despre prădăciunile comise; că porniseră bucu-roși pe acest drum, dar că dumnea lor (turcii) cum îl văzuseră, săriseră la bătaie, în loc să stea, „să vorovească”, tertipurî de-astea tipice marilor puteri; că el, Sere-met, n-a venit pe bă-

taie, ce pre pace, că o să-i transmită cele de cuviință țarului său, care nu-l în tabără (zece !), tănuindu-i prezența cu eternele minciuni ale eternelor, și ele, motive de securitate. Ii dau mesajul acesta turcului prizonier și-l trimite înapoi, la vizir.

Bun. Orice om normal, cu nevastă, copil, ar zice, gata, domnilor, ce să mai stăm aicea, să ne omorîm, haidem acasă !... Istoria, deocamdată, oricite cauze nobile de progres i s-ar atribui, nu reușește, încă, să-și mascheze bine firma ei vechi de măcelărie, en gros. Totul pentru binele oamenilor ? Distrugînd milioane de oameni ?... Ca în Campuchia democrată ?...

Era seara, într-o zi de luni. În tabăra turcească se aude o gălgăie infernală, Petru cel Mare sare, speriat, crede că dușmanul a dat năvală, întrebă în dreapta și stînga ce este. Dimitrie Cantemir îl liniștește, în cunoșcător, — luminăția voastră nu-i nimic, turcii se roagă la Dumnezeu lor, stați liniștiți, așa se roagă ei (cu violență, ca tot ce fac), țarul își vine în fire, zîmbeste, chiar izbucnește și-n rîs, și spune, — și stă și-n asta marea lui, copilăroasă oarecum : **Măcar că sîntu păgîni, dar să roagă și ei tare lui Dumnezeu.** Neculce fusese de față. Putem fi siguri că auzise cu urechile lui aceste cuvinte care sînt ale unui om planetar.

Nu era o rugă de pace. Era invocarea războiului. Turcii dau năvală. Turcul trimis îndărăt cu mesajul lui Sere-met să fi intuit oare slăbiciunea oști-

lor muscălești ?... Poziția acestora se înrăutățește. Bătălia ține toată noaptea. A doua zi țarul, înțelegînd, se decide să recurgă la arma sa secretă. Nu are decît două bucăți. Una costa 50 de pungi de bani, și acum regretă că n-a luat mai multe. Pe urmă, mai e o chestie. Arma asta nouă nu-i bună decît dacă o arunci la grămadă. Trebuie să aștepti așadar mai întîi să se strîngă cît mai mulți la un joc, dacă se string, și abia apoi trimiți **cumbaraua**, bomba, obuzul umplut, cu ce credeți ? cu gaze, cu otrăvă... E, dacă nu ne înșelăm, primul atac chimic din lunga istorie a războaielor omenești, excepțind desigur africanele săgeți otrăvite de portanță mică și cu efecte reduse. **Că acel fel de cumbarale sînt nu numai herăle ce-s intrinsele** (nu sînt doar pline cu schije), ce și mirosul; **pre cine aglunge cade de moare.**

Cronicarul nu descrie efectul acestor arme apocaliptice. Prima descriere, literară, îl va reveni lui Malraux, în *Nucii din Altenburg*, unde, din cauza grozăviei acestui mod de a nimici oamenii, rostul războiului dispare deodată, înamicii nemafiînd înamici, doar ființe umane cu bojoci arși, francezii cărîndu-i în spate pe nemții gazați și invers, prin pădurea scheletică... Solidaritatea, suferința și noi, se face numai la durere și suferință cînd ele întrec orice grad de rezistență fizică și morală.

● **N-AJUNGE** neliniștea luntel. Dimitrie Cantemir e îngrijorat și de soarta doamnei sale pe care a lăsat-o la Iași, pîzită de un pîlc de muscali și de vreo două sute de cazaci. Țarul voise și el să-și lase împărăteasa în capitala Moldovei, dar aceasta, mulere străsnică,

refuzase, iar Petru cel Mare o căra cu el peste tot. Ea îl îmbărbăta, ea îl îngrijea, ea îi dădea sfaturi, ea conducea, pînă la un punct, ostilitățile, cuvîntul ei căzînd greu în orice moment de cumpănă. „Femeie, tu ce crezi ?...” „Bărbate, eu cred că... și așa să faci !...” Simpla, patriarhală vlată conjugată aplicată la politica largă a Continentului ! Iubirea vijelioasă a Sfîntei Rusii concentrată în sufletul frust, dar măreț, al unei „bucătărese”...

A lui Dimitrie e mai domoală, deși munteancă; mai gingașă, mai europeană, dacă voiti. Un cărturar preferă femeia delicată, de interior, cîntînd eventual la clavier, deși nu-i o lege, — Apollo nu alerga clobănițele ?...

Nelinștea domnitorului crește. Și plîngă și întreba în toată oastea, cine să va afla un voinic să iasă pe furis, sau să sloboadă la Iași, să dea știre doamnei să fugă. Și-i va da pentru aceea slujbă 100 de galbeni de aur, sau și două...

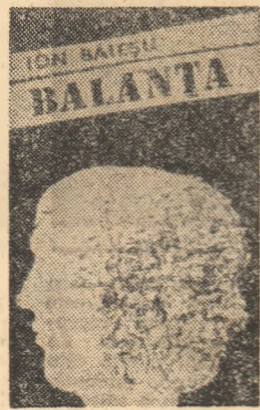
Nimeni nu îndrăznește. Romanticul vodă e gata să se îmbrace turcește și, însoțit doar de căpitanul Brăhă, să se strecoare printre rîndurile dușmanului, să se ducă la Iași, să-și ia doamna și să fugă cu ea... Muscalii interzic orice ieșire. Degeaba se roagă Dimitrie de împărat, care își dă seama de risc, aducîndu-și aminte și de sfaturile de mai înainte ale cronicarului, cînd și țarul voise s-o steargă cu o mină de oameni în Transilvania, spre a se salva.

Domnitorul renunță. Rămîne impulsul patetic de soț iubitor, mai tare, poate, decît orice alt act de vitejie.

Constantin Joiu

O mie și una de întâmplări

INCEPE să se facă dreptate securității. Înainte i se refuza dreptul la nemurire, scriitorii neavând dreptul să o cvoce decât aluziv. În prezent însă (deși nu se știe pentru câtă vreme) interdicția nu mai funcționează. Chiar și securiștii care au fost scoși abuziv în timpul dictaturii din unele cărți re- intră acum în ele. Un asemenea personaj întâlnim în ediția a doua, necenzurată, a romanului *Balanta* de Ion Băieșu. Prezența lui era, oricum, absolut necesară, întrucât celelalte personaje vorbesc cam liber și trebuia să existe cineva care să le supravegheze...

Chiar și în momentul de față, când sintem obișnuiți cu senzațiile tari din presă, romanul lui Ion Băieșu ne frapază prin dezvăluirile pe care le face în legătură cu societatea românească din timpul dictaturii. Nu este greu să ne imaginăm ce animație a fost în perioada 1984-1985 la Consiliul Culturii, înainte și după apariția primei ediții.

Pentru a-și crea prilejul de a descrie diferite medii, romancierul inventează două personaje dinamice și trăznite, care se află într-o continuă agitație și urmează o traiectorie imprevizibilă. Este vorba de o absolventă a facultății de psihologie, Ioana Pop, și de un tânăr medic, Dumitru Bostan. Cu dezvoltarea pe care i-o cunoaștem, Ion Băieșu îi numește Nela și Mitică. Înainte de a-l întâlni pe Mitică, Nela (desigur, mulți cititori cunosc subiectul cărții, dar îl recapitulăm, pentru că au trecut cinci ani de la apariția primei ediții) trece printr-un moment de un tragic macabru: își găsește tatăl mort în pat, lângă ea. Decesul nu este chiar o surpriză, pentru că bătrînul suferea de mul-

Ion Băieșu, *Balanta*, roman. Ediția a II-a, necenzurată. Prefață de Eugen Simion. Notă bibliografică de Radu Vlăduț. Editura Minerva, 1990.

tă vreme de cancer, dar brutalitatea întâmplării o traumatizează pe tinăra. Ea are o izbucnire de revoltă împotriva întregii lumi și mai ales împotriva medicilor care îi trataseră tatăl. Pleacă într-o fulgerătoare expediție de pedepsire a lor, la fel de neclintită în hotărîrea ei ca Victoria Lipan, dar între timp alți membri ai familiei fură... mortul. După ce rezolvă, într-un stil operativ, și această problemă, Nela pleacă spre orașul în care i se repartizase un post de profesoară. Trenul se oprește undeva la mijlocul drumului, din cauza inundațiilor. Nela este dusă în brațe prin mijlocul apelor de către conductor, care, exact cînd începe să pară romantic, îi cere femeii o sută de lei ca răsplătă și îi fură o valiză. Ajunsă după alte peripeții la destinație, Nela este trimisă — în dezacord cu ceea ce scria, în repartitie — să lucreze la un liceu de la periferie. Întorcîndu-se seara de acolo, printre blocuri, este atacată de cîțiva necunoscuți și dusă într-o baracă pentru a fi violată. Aici intervine, salvator, Mitică, un om cu simțul dreptății, ca și Nela, urît și quițotesc, făcut parcă anume pentru a scandaliza o societate a ipocriziei instituționalizate. Mitică și Nela se îndrăgostesc unul de altul, dar nu și-o declară decît prin replici usturătoare, de genul injuriilor tandre din unele poeme ale lui Arghezi. Mitică se află, bineînțeles, într-un etern conflict cu directorul spitalului unde lucrează. Acesta manevrează astfel încît Mitică — în urma unei operații încheiate cu decesul pacientului — este arestat pe nedrept (moartea nu se produsese din cauza lui). Înainte de intervenția chirurgicală, bolnavul, pe nume Tit, îi încredințase medicului un carnet cu diferite reflecții pe tema fericirii umanității. Drept urmare, se pune în mișcare securitatea, reprezentată de personajul despre care vorbeam la început.

„Acțiunea” se ramifică în continuare atât de mult, încît nu mai poate fi rezumată. Caracterul ei arboreesc se datorează și faptului că, după modelul epic din *O mie și una de nopți*, diferite personaje povestesc, la rîndul lor, întâmplări cu alte personaje. O istorie memorabilă este aceea a unui țigan onorabil, Dudulache, căsătorit cu o prințesă, pe care la un moment dat o sechestrează într-un castel din Franța rudele ei de viață nobilă. Dar există și multe alte povești senzaționale, scruse în tren, în spital etc. Pînă la urmă, Mitică este eliberat, prin procedeu literar, dar și politic) *deus ex machina*, iar noi, cititorii, rămînem cu convingerea că protagoniștii romanului se vor căsători. Deci happy-end...

Nu mai că adevăratul sfîrșit al romanului nu este deloc fericit. Imaginea finală cu care rămînem este aceea a unei lumi

de coșmar. În mod surprinzător, elementul terifiant îl constituie nu atît autoritatea excesivă exercitată de stat (deși și aceasta se „simte” permanent în roman), cît haosul care domnește în viața de zi cu zi. Cu o remarcabilă intuiție artistică, scriitorul a identificat și reprezentat un paradox al dictaturii comuniste: pe măsură ce tiranul și aparatul său de reprimare își întăresc controlul, gradul de dezorganizare a colectivității crește. Undeva, „la suprafață”, se simulează supunerea, iar „dedesubt” proliferază corupția, actele de violență, promiscuitatea. Romancierul are în vedere în mod special acest „dedesubt”. Este un spațiu în care se poate întîmpla orice, ca într-un vis rău. De aici și turnura de roman picaresc pe care o ia de la un moment dat *Balanta*. Deși sînt personaje voluntare, care „știu ce să pretindă vieții și au și energia necesară ca să obțină ceea ce pretind”, Nela și Mitică sînt purtați de imprevizibilul existenței ca doi naufragiați pe o plută improvizată. Și cu cît se agită mai mult, cu atît declanșează o mai mare turbulență, din cauza căreia amîndoi sînt — în repetate rînduri — gata-gata să se înec.

IMAGINAȚIA lui Ion Băieșu este o adevărată fabrică de situații insolite. Dacă un cititor ar paria că ghicește ce urmează să se întîmple la un moment dat, ar pierde în mod sigur pariul. Productivitatea imaginației este evidențiată spectaculos de ritmul alert al relațiilor. Romanul are desfășurarea rapidă a unui film de acțiune. Episoadele se succed abrupt, fără comentarii, iar dialogurile au viteza schimburilor de mingi de la o partidă de ping-pong. Și naratorul, și personajele se exprimă perfect logic, ceea ce contribuie, de asemenea, la întîrînerea impresiei de ritm accelerat; lipsesc acele digresiuni capricioase și acele obscurități intenționate care, în cazul romanelor altor autori, fac ca lectura să se împotmolească. Are dreptate Eugen Simion, semnatarul prefeței la această ediție, să remarce: „*Balanta* se citește, în consecință, pe nerăsuflăte, cu plăcere și (situație tot mai rar întîlnită în proza modernă) cu regretul că romanul se termină prea repede.”

Cît privește umorul lui Ion Băieșu, este cazul să precizăm că de data aceasta nu mai constituie un scop în sine. Romancierul face din umor — mai exact: din ironia sa operativă, precisă — un mijloc de evidențiere a absurdului existenței. Și apoi, se mai întîmplă ceva. Ion Băieșu nu mai ride de personajele sale (ca de Tanta și Costel), ci le transferă lor dreptul de a persifla ceea ce se petrece în jur. Nela și Mitică au ei înșiși umor, dovadă de generozitate din partea romancierului, care renunță la monopolul său asupra acestei resurse de farmec. Drept

urmare, protagoniștii romanului sînt în mod sincer simpatizați de cititor.

Noua ediție a romanului *Balanta* este necenzurată și ca mod de alcătuire. În afară de textul propriu-zis, cuprinde și o prefață substanțială — la care ne-am referit deja —, ca și o notă bibliografică. Se știe că înainte erau interzise toate acele elemente de informare și publicitate care aduceau în prim-plan personalitatea scriitorului. N-ar mai fi lipsit mult și s-ar fi ajuns în situația de a se interzice și semnătura. Acum se revine la un mod adecvat de concepere a unei cărți. Dacă totul merge bine, s-ar putea ca în curînd să redescoperim și libertatea de a publica pe ultima copertă fotografia autorului!

Alex. Ștefănescu

SPAIMA — detaliu (1981)

Geografii introspective

grec care se respectă se consideră în centrul universului, privind cu dispreț la hoardele multicolore care-l invadează liniștea, provincia elină oferă aspectul dezolant și totuși atît de pregnant al anodinității: „Megara nu-i azi mai mult decît un tirgusor adormit, deși trecutul său îndepărtat este plin de bravuri”. Ceremonialul distanței filtrează lucrurile, redîndu-le iluzoriu grandioarea de odinioară; de îndată ce pașii se apropie, privirea deconspiră, buimăcînd ea însăși de atîta impușoare, epigonicul: „Deplasîndu-ne la fața locului, constatăm că Arhea-Corintul este un cîmp infinit de pietre, o uriașă întindere de ruine în marginea căreia trebuie să înșuși cu harta în mînă pentru a de- aluși ceva”.

De aceea, poate, Grecia cunoaște, în absolut, două categorii principale de turiști. Primului grup îi aparține tipul entuziaștului ingenuu, al pelerinului pios pregătit să întîlnă, dincolo de evidentele chiar, grecul ca atare, ca om, e mai mult suspicios și sceptic, dezabuzat și abulic, handicapat din start de ceea ce refuză să vadă. La mijloc este de fiecare dată ironia amară a oricărui călătorii, concepute pentru a descoperi ceea ce în realitate nu mai este demult. Dacă stăm să ne gîndim bine, turiștii sînt conștiința lucidă și ironică a Eladei, constrînsă mereu, prin ochii lor, la o confruntare cu propria-i măreție defunctă. De aceea, poate, în foarte multe relații similare pe care le-am parcurs, începînd de la Pausanias chîr, grecul ca atare, ca om, e mai mult o abstracție, un detaliu nici măcar pitoresc, ci insignifiant. Firește, în cazul relațiilor de azi, handicapul lingvistic intră și el în joc, dar deficiența pe care o invocăm e, în primul rînd, structurală.

ROMULUS RUSAN nu face nici el excepție de la trista regulă. Pentru argonauții redutabiliului Pif verde, un autoturism Lada capabil de toate performanțele, Grecia provinciilor e o țară a pietrelor mate, a ruinelor, și doar într-o mică măsură a sufletului. La Istanbul, călătorul e atras în principal de dimensiunea concretă, levantină a socializării. Celebrii bazar tur-

cesc e în primul rînd un spațiu al ceremoniilor profane de inițiere, al ritului păgîn, și doar apoi unul al comercializării. În sud, trocul, tranzacția de piață consacrată, inițiază: de aici numărul mare de băieți pe care-i întîlnim în asemenea locuri. Dimpotrivă: trecînd granița spre Elada, „suspendă” omul, silit fiind să-l regăsească doar sub identitatea maxim funcțională a turistului precipitat și grăbit, mereu în competiție cu spațiul și cu timpul.

Dacă am interpreta jurnalul acesta ca pe un fapt de ficțiune, am spune că există în corpul volumului o serie de elemente care confirmă observația de mai sus. Toate încercările de apropiere umană, trăite de cuplu, se sfîrșesc dilematic. Invitați la o agapă de către o doamnă exuberantă, dar cam tomatnică, cei doi ră-tăcesc literalmente din oaspete-n oaspete, ca într-o autentică dramă a comunicării suspendate. Cîtă deosebire față de *Arce-rica ogarului cenușiu*, unde interlocutorul intră firesc în orizontul relațiilor, aparținîndu-i structural și oarecum bonom-agresiv! Și cîtă naturalitate, cîtă ingenuitate era în descoperirile de atunci, cîtă spontaneitate frustă, jucăușă!

Grecia lui Rusan (au trecut cîțiva ani între timp?) e darul unui om obosit de claustrare și tracasării, Elada unei prospețimi regăsite, amenințate de griji și exasperări mocnite. Se povestește în primul volum că Ana ajunge la festivitatea de la Viena storsă de ultimele resurse financiare locale; dacă, prin absurd, festivitatea ar fi întîrziat, sau ar fi fost amînată, a doua zi cuplul n-ar fi putut trece nici pragul celei mai umile dintre pensiuni. Drumul însuși are loc sub semnul deloc meschin, ci dureros, al drămuirii și strimtorării. E o greșală a interpreta cartea doar sub aspectul anecdoticului și nostalgia amînată: regăsim în ea, dimpotrivă, drama generală a călătorului român postbelic, silit să avanseze într-o permanență umilîntă, la marginea fragilității demnității, handicap impus, compensat de regulă prin cultură, gust și o bună discernere a valorilor.

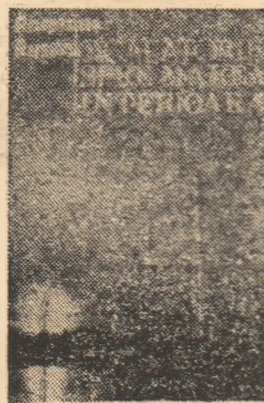
Desigur, dintr-o prea bărbătească pudoare, Rusan raționează: „...pentru noi,

totul s-a transformat în noțiune”. Utilă ca mijloc de transport, mașina prezintă dezavantajul aglutinării impresiilor. Prin comparație, călătorii veacului trecut, un Flaubert de pildă, trăiau privilegiul ritmurilor lente, dispuneau de suficient timp pentru a contempla în voie. Pe de altă parte, însă, autoturismul modern, „întră în peisaj”, are capricii, avansează neliniști hiperbolizate de amatorii de la volan. Ușor gripat, febril, protagoniștii receptează pericolul sub zodia excesului: „...scotocesc în farmacia lui Pif și mă dovez cu o groază de lucruri: vitamina C, paracetamol, delfarinol, alifile chinezcescă vază în urechi, comprese la gît și, abia blindat astfel, pătrund în muzeul celei mai sănătoase societăți din lume”. Dincolo de răsăful immanent, plauzibil într-o asemenea stare de surescitare („copilul la care aspir” — notează Rusan...), expediția mai implică și o dimensiune a anormalității, acceptată cu tandrețe și voinție participativă.

O anormalitate vizibilă îndeosebi în partea a doua a volumului, dedicată Egiptului. Trecut prin experiența Levantului, unde, cum spunea cineva, „e’st seculment le provisoire qui dure”, călătorul descins în arșița de praf și vapori a Egiptului nu aleargă imediat la piramide, ci cunoaște mai întîi experiența străzii, latura de umbră a turismului, cu cerșetori abili și parazitari destoinici, hoteluri umile și deloc pitorești conducători de cămile. Lăsată în Grecia, mașina nu mai oferă protecția necesară, dar nici necesara libertate de mișcare aici, turistul e tot mereu agresat, hărțuit, disputat în mii de feluri. Povestită de ghizii de ocazie, istoria cade în anecdotie, o undă de inautentic traversează secolele, și călătorul are, preț de o clipă, revelația consonanței cu lucrurile de acasă, unde adevărul e adevărat duplicitar și evanescent, unde epical preia prerogativele considerate inuabile ale realității, substituindu-li-se.

Citită cu atenție, cartea lui Romulus Rusan reprezintă, înainte de toate, ecuația unei introspecții.

Ștefan Borbély

INTRERUPT preț de un volum la Atena, capitală a ascezei tirzii și a reverberațiilor geometrice, periphrasice al cuplului Ana Blandiana — Romulus Rusan continuă în geografia aridă a Peloponezului și a Greciei de mijloc, descoperirile fiind subsumate de data aceasta unei capricioase logici a labirintului. Dacă la Atena certitudinea, sentimentul paradoxal și familiar al unui „deja vu, deja connu” conferiseră marca de excelență a drumului, călătorii perindîndu-se pe Acropole cu nonșalanță dezvoltă cu care românul interbelic lua drumul Parisului cunoscîndu-i perfect toate secretele din cărți de drum și lexicoane, în Peloponez sentimentul dominant e cel de stupeoare. Prezentul turistic și mercant, dozat în exces cu gesturi teatrale, orgolioase, indică că ne aflăm încă în Balcani, unde noblețea prinde o crustă de derizoriu și coregrafia ascendenței ilustre una a umilului nedismulat și decăderii, nu corespunde intru totul așteptărilor livrîndu-le ale protagoniștilor, și exclamațiile cad firesc pe un fond de bine întîrîntă contrarietate: „În Corint? Acesta-i Corintul? Ni se înfățișează un oraș cam prea modern, cu blocuri nu prea inspirate, cu scuaruri — standardizate și ele — pline de trandafiri, cu o faleză pusă și trecători de aspect provincial”. După serena metropolă a Atenei, unde fiecare

Romulus Rusan, *Călătorie spre marea interioară*. III, Editura Cartea Românească, 1990.

Nichifor Crainic, reeditat

P RINTRE restituirile de prea multă vreme așteptate, vara aceasta ne-a adus, în sfârșit, o ediție, în două plachete, din lirica lui Nichifor Crainic. Poetul a fost inițiatorul și, mai ales, exponentul unei orientări, cea tradiționalist-ortodoxistă în lirică și ideologie (nu numai literară) din deceniile dintre războaie, nereeditarea operei sale neîngăduind generațiilor mai noi să o cunoască și să o poată prețui la justa măsură. Reparația — necesară — a fost înfăptuită, printr-un laudabil gest, de dl. Nedice Lemnaru. Și, prin această faptă de cultură, opera lui Crainic reîntră acolo unde îi este locul, în spațiul nostru literar și filosofic. Pentru că se anunță publicarea și a altor cărți antume (*Nostalgiea paradisului*) și a unor cursuri universitare predate de gânditor la Facultatea de Teologie (*Mistică germană, Dostoevski și creștinismul rus*).

Reîntrirea operei lui Crainic în circuitul valorilor noastre spirituale e un prilej nimerit pentru o dezbateră obiectivă. Exagerările de orice fel ar trebui evitate cu grijă. În deschiderea primului volum al ediției pe care o comentez se reproduce, în chip de motto, un fragment dintr-o scrisoare a scriitorului Vintilă Horia, unde se afirmă: „Nichifor Crainic a fost un geniu, alt

Nichifor Crainic, *Poezii alese, 1914-1944* și *Șoim peste prăpastie*. Însotite de eseuri și evocări de prof. Dumitru Stăniloae, Nedice Lemnaru, Ovidiu Papadima, Pan M. Vizirescu, S. Dimancea, Editura Roza Vinturilor, 1990.

SEMNAL

- Tudor Arghezi — **CUVINTE POTRIVITE**. Antologie și tabel cronologic de Mitza Arghezi și Traian Radu; prefată de Liviu Papadima. (Editura Minerva, XXXII + 238 p., 29 lei).
- Miron Radu Paraschivescu — **POVESTIND COPILOR**. Amintiri. (Editura Ion Creangă, 96 p., 16 lei).
- Emil Cioran — **SCHIMBAREA LA FAȚA A ROMÂNIEI**. Prezentă ediție este singura versiune autorizată de autor. (Editura Humanitas, 208 p., 24 lei).
- Ștefan Augustin Doinaș — **INTERIORUL UNUI POEM**. Versuri. (Editura Cartea Românească, 116 p., 32 lei).
- Monica Lovinescu — **UNDE SCURTE**. Jurnal indirect. (Editura Humanitas, 574 p., 55 lei).
- Mircea Cărtărescu — **LEVANTUL**. Poem. (Editura Cartea Românească, 221 p., 45 lei).
- Călin Angelescu — **NATURA MOARTĂ CU ACCESORII**. Versuri. (Editura Cartea Românească, 110 p., 22,50 lei).
- Carmen Firan — **ALTE NOPTI, ACELEASI VISE**. Versuri pentru copii cu ilustrații de Constantin Pillat. (Editura Ion Creangă, 52 p., 23 lei).
- I. Oprisan — **ROMANUL VIEȚII LUI B. P. HASDEU**. Monografie. (Editura Minerva, 616 p., 64 lei).
- Morris Philipson — **VINĂTOAREA DE VULPI**. Roman; traducere de Sinziana Dragoș. (Editura Univers, 204 p., 25 lei).

LECTOR

ca poet cit și ca prozator, gânditor și gândirist în același timp”. Să nu ne jucăm cu evaluările grave. În realitate, Nichifor Crainic n-a fost deloc un geniu nici în poezie, nici în proză, nici în eseuistica filosofică. În poezie Crainic e mult mai important prin direcția inaugurată și reprezentată decât prin opera în sine. N-ai spune asemenea marelui critic Pompiliu Constantinescu, că, sub raport calitativ, „d. Crainic e un poet de al treilea ordin”. E, în realitate, o lirică stimabilă, instalată în zonele mediane ale poeziei românești interbelice. Cel ce avea să fie distins cu premiul național de poezie pe anul 1930 a debutat, în 1916, cu placheta *Șesuri natale* de strictă reminiscență vlahuțiană. În volumul din 1920, *Dorurile pământului*, va relua, ca un ciclu distinct, placheta de debut, subliniindu-se continuitatea de idee. Deși, mai târziu, poetul, devenit suf de școală, se va disocia polemic de gînditorism, de fapt mai toate motivele acestui tip de lirism sînt confortabil instalate. În memoria afectivă a rămas numai icoana satului copilăriei, pe care îl evocă duos, idilic și nostalgic, vizînd la o dragoste ce s-ar fi putut întemeia, acolo, între ai săi, departe de viclenia unei lumi străine: „O casă — vinul alb din anii duși / Îmi pare că se pleacă rîzătoare / Pe-al Argeșului leneș lunecus // Albastru cer și cîmp bătut de soare / Și rapița-nflorită-n luna mai, / Ce schimbă șesul-n mare de vîltoare // Și de-ar fi fost să fi cum nu erai / Uaiți ca două versuri într-o rimă / Prin tine eu, prin mine tu trăiai // Acolo-n casa albă și intimă, / Sub crengi încovoiate de beșug / Pătrunși de-adîncă viață unanimă”. (Terține patriarhale). Retorismul usucă adesea poeziile socotite patriotice, cum sînt cele din ciclul de război (*Cîntecele patriei 1916-1918*) din cel de al doilea volum al autorului: „În mărul ce se pîrgea pe creangă / Noi țiam gustat pămîntul roditor, / Din zvonul dus pe cîmpuri de-o talangă / Țiam respirat nelămurit dor”. Și: „Prin veacurile moarte-n suferință / Te-am ridicat în slăvi pe-al nostru scut / Și zămislîm eterna ta ființă / Din fiecare trădă pusă-n lut / Sub cupa morții cu durere amare! / Sorbind-o, te vom binecuvînta; / Cu rîurile contopite-n mare / Noi vom muri în nemurirea ta”. E probabil că antologie crează rezistențe, în ciuda acelorasi sonori și motive, sînt poeziile ce reconstituie în imagini țarina teleormăneană, (*Amiaza, Sfirșit de vară, Copacul, Berze, Cules de vii*). O solemnitate în brocarturi largi respiră din memorabilul *De profundis* în care poetul se recomandă drept legatarul plugărilor obidiți. „Străbunii mei din vremuri legendare / Al vostru suflăt de umili țărani / A dormitat sub secolii tirani / Ca sub un greu de lepezi funerare // Din tot adîncul miilor de ani / Tot ce-a mîncat în voi — frumos și mare / Irumpe-n mine ca o-nvălvorare / Spre ceru-neîns în zboruri de vîltan”. Dar, cu siguranță, cea mai împlinită, adesea citată, e poema *Țara de peste veac*, în care motivul tradiționalist-ortodoxist, transfigurat, emoționează („Spre țara lui Lerul-Ler / Nu e zbor nici drum de fier, / Numai lamură de gînd, / Numai suflăt tremurînd / Și vislăs un înger”). Cerebralitatea lăvită din plasmă doctrinară a potrivniciei față de orașul industrial, respingînd efortul „de-a croi bătrînei datini noi fagăse” o aflăm în *Progres* (ca și în alte poeme din *Țara de peste veac* din 1931): „O, tu, trufașă cugețare-n mers, / Te vîd în vînt și-n spațiu moarte risipită / Și-n urma ta, pe bobul viu de Univers // Sub pulberea de aur a marilor idei, / Rînjește barbaria pe labe de lei, / Iar inima se-neacă în deznădejdea ei, / Sub pulberea de aur a marilor idei”. Hotărît lucru, chiar în spațiul liricii tradiționaliste, poezia stimabilă a lui Crainic e, notez un truism, departe de opera, de primă mărime, a lui Voiculescu, Pillat, Adrian Maniu. Pentru lirica religioasă, vîdit conceptuală, din țara noastră N. Crainic ocupă negreșit un loc important, alături de Ștefan Nenițescu și, apoi, Sandu Tudor. Dar, Crainic are meritul inaugural de a fi autohtonizat fiorul religios stilizînd iconografic peisajul românesc, ca de pildă în *Isus prin griu*. „Prin griul copt, pe unde-al leargă / Șerpuitoarea mea cărare / Ce scapătă departe-n aur / de glorioasă înserare, / Mi s-a părut că treci Isuse, / precum treceai pe vremea cea, /

Gustînd în mers prietenia / pescarilor din Galileea”. (*Isus prin griu*). Dacă nu ajunge la dimensiunea acestui tip de lirism aflat în poezia lui Blaga, Voiculescu și Pillat, e incontestabil, cel dinții care îl propune, concomitent cu eseurile de doctrină gîndiristă. Mișcătoare poeme a scris poetul în temnițele comuniste (unde a zăcut, în condiții cosmaresti, timp de 15 ani). Ele vîd lumina tiparului, acum, pentru prima oară. Citabilă este, de pildă, *Unde sînt cei ce nu mai sînt*: „Întrebat-am vîntul, zburătorul / Bidiviu pe care-alcargă norul / Către albastre margini de pămînt: / Unde sînt cei care nu mai sînt / Unde sînt cei care nu mai sînt / Zis-a vîntul: Aripile lor / Mă doboară nevăzute-n zbor. // Întrebat-am bufnița cu ochiul sferic, / Oarba care vede-n întuneric / Tainele neprînse de cuvînt: / Unde sînt cei care nu mai sînt. / Unde sînt cei care nu mai sînt // Zis-a bufnița: Cînd va cădea / Marele-ntuneric, vei vedea”. Emoționante sînt și *Mustrările, Cîntec de după grații, Singurătate* („Ascult la miază-noapte: fierbe ura, / Ascult la miază-zî: m-ar vrea răpus / Și clănțane o haită în apus / Cînd namila din zori își cască gura”). Cum nimeni nu-și poate depăși umbra, sînt lesne detectabile și în această plachetă, retorisme, reminiscențe. Marea poezie, totuși, e departe.

N ICHIFOR CRAINIC a fost, se știe, și un gânditor, autor al unor eseuri de ținută și un doctrinar ca șef de școală și curent. Într-un eseu care deschide antologia din poezia antumă, dl. Ovidiu Papadima reproșează colegilor săi în ale istoriei literare că n-ar fi fost obiectivi în exegezele lor din ultimii douăzeci de ani. Ne pare rău, dar obiectivitatea nu e de partea sa. Cam la fel ca exegeții incriminați au scris despre *Gîndirea* și gîndirismul marii critici ai vremii: Lovinescu, Călinescu, Șerban Cioculescu, Pompiliu Constantinescu, Ralea și încă alții. Nichifor Crainic a preluat, din 1928, conducerea *Gîndirii*, conferindu-i strălucire și făcînd din ea a doua revistă literar-culturală (alături de *Viața Românească*) importantă a vremii. Chiar dacă cei mai mulți colaboratori nu au aderat la programul doctrinar al revistei, fapt este că aceștia au conferit prestigiu publicației. Și ei au fost Blaga, Voiculescu, Adrian Maniu, Gib Mihăescu, Mateiu I. Caragiale, Ion Marin Sadoveanu, M. Elieș, Al. Buziucanu, Dan Botta, V. Băncilă, Ion Pillat, T. Vianu, Cezar Petrescu, O.W. Cisek, Nae Ionescu, Radu Dragnea, Al. Marcu, George Breazu, Demian, O. Han, Șirato. De *Gîndirea* e legată denumirea doctrinei numită gîndirism. În esență, N. Crainic, creatorul din 1927 al acestei doctrine, stăruia în ideea, afirmată și în polemici foarte aprinse, că specificul sufletesc al românului se identifică exclusiv cu ortodoxismul. Au fost, în epocă, mulți cugețatori care au contestat, tot polemic, acest punct de vedere, socotit și reducionista și lipsit de nota deosebitoare necesară. Or, fără diferențiere — s-a argumentat — nu se poate identifica specificitatea. N. Iorga, detașîndu-se net de opiniile lui Crainic, preciza, în 1934, că nu accepta programul *Gîndirii*, „de a clădi o nouă poezie, o nouă literatură, o «gîndire» nouă pe o ortodoxie care n-a fost și nu va fi niciodată, după trecătorul misticism al Muntei Athos în secolul al XIV-lea. E o confuzie cu catolicismul” (*Istoria literaturii românești contemporane*, vol. II, 1934, p. 316). Ralea, în numele grupării de la *Viața Românească*, a arătat mereu, cu argumente de filosofie culturii, dificultatea opiniei doctrinare propusă de Crainic, ca într-un eseu din 1929: „Identitate între sufletul nostru național și ortodoxism? E clar mi se pare că: 1) Nu toți românii sînt ortodocși, deci că a identifica românism cu ortodoxism înseamnă a lăsa în afară de patria lor o mulțime de români. Sufletul nostru național e mai larg decât formula ortodoxă. 2) Sînt și alte popoare ortodoxe. Această credință nu e numai a noastră: o au și grecii, rușii, bulgarii etc., popoare care se aseamănă prea puțin cu noi”. Cam același lucru spusese și Călinescu, în 1941, în *Istorie*: „Ortodocși fiind și rușii, nota apartinătoare la biserică răsăriteană nu e diferențiantă”. Și n-am citat decît trei opinii din destule altele, toate semnate de mari autorități. (P. P. Negulescu, Rădulescu-Motru, Camil Pe-

trescu, Șerban Cioculescu, Pompiliu Constantinescu, Vladimir Streinu, Petru Comarnescu etc.). Dar deși controversat și contestat, Crainic a formulat, în epocă, un punct de vedere în dezbateră despre specificul național în jurul căruia s-a discutat mult. Aceasta e, incontestabil, un merit și o contribuție.

Cum se știe, Crainic a fost și un om politic, scrisul său neocolind nici gazetăria politică. În ianuarie 1932 a întemeiat ziarul său, *Calendarul*. Această gazetă a fost atît de extremistă și favorabilă Gărzii de Fier încît existența i-a fost rău hurdată, fiind de două ori suspendată. În alegerile din decembrie 1933, Crainic, invitat special de Corneliu Zelea Codreanu, acceptă să candideze pe listele acestei grupări. („Invitația domniei tale, îl scria Crainic lui Codreanu, o primesc. Cu acest acord, în cazul unei izbînzii, diurna mea de deputat să treacă integral în folosul mișcării legionare. Martor de la început al dezvoltării Gărzii de Fier, îi cunosc perfect, în pofida mizerabililor ei detractori, ideologia, organizația, metodele și idealul. N-am găsit nimic străin de firea și credințele mele” (*Calendarul*, nr. 530, din 6 decembrie 1930). Din cauza atitudinii acestei gazete, i se suspendă definitiv apariția la 31 decembrie 1933, ca urmare a asasinatului făptuit de legionari împotriva primului-ministru I. G. Duca, iar Crainic, Dragoș Protopopescu, Gh. Racoveanu, Nae Ionescu și Nicolae Roșu sînt arestați. Vor fi eliberați în martie 1934, în urma stăruinței lui N. Iorga. Dar nu și N. Crainic, care, deși scos de sub inculpare de complicitate, e trimis în judecată sub stare de arest pe baza legii Mărgescu. (Apud. *Adevărul* din 15 martie 1934). Va fi, firește, apoi achitat sau scos de sub urmărire. *Calendarul* n-a mai apărut, Crainic mulțumindu-se a fi, din 1935, conducătorul spiritual al gazetei *Șarmă Piatră*. De legionari s-a depărtat însă, devenind, ca ideolog al L.A.N.C., creatorul doctrinei numite „statul etnocratic”, destul de apropiată de aceea a legionarilor. Așa stînd lucrurile, nu cred că editorul ediției pe care o comentez, dl. Nedice Lemnaru, are dreptate cînd asează pe același plan ziarul *Calendarul* și revista *Gîndirea* („...directorul celebrei reviste *Gîndirea* și al ziarului *Calendarul* — publicații de o largă audiență în epocă”). Fără să vrea, îi face un deserviciu nu numai lui N. Crainic dar, mai ales, *Gîndirii*. Și, oricum, atunci cînd, în sfîrșit, opera unui autor este restituită, după aproape jumătate de veac de așteptare, e bine, îndrăznesc a crede, să nu o însoțim numai de pagnegrice, ci de scrutoare priviri analitice, măsurat echilibrate, care să nu ocultească dacă nu detaliile măcar elementele esențiale.

Ediția apărută la ed. Roza Vinturilor e, cum spuneam, alcătuită din două plachete. Sumarul celei care antologhează poezia antumă reprezintă, se precizează, voința autorului. Criticul Ovidiu Papadima amintește că această antologie „reia o carte similară, ajunsă, în 1929, la a treia ediție, adăugită, în editura Cartea Românească”. Am verificat, după îndemnul domnului Papadima, ediția aceasta cu aceea din 1929 și am ajuns la încheierea că poetul nu a eliminat din noul sumar ceea ce socotea „că nu îl reprezintă”. Mi s-a părut că poetul și-a pregătit, probabil pe la sfîrșitul anilor șaiszeci, o antologie din lirica sa care „să treacă” — i s-o fi promis — la cenzură. A eliminat, de aceea, piese socotite mai „dificile” cu deosebire cele religioase, cum ar fi *Minăstire, Moș Crăciun 1917, Mater Dolorosa* etc. Nimerit mi se pare ca aceste destule poeme eliminate să fi fost integrate în sumar, la o *Addenda*. În acest fel s-ar fi împăcat presupusa voință a autorului cu necesitatea unei restituiri mai generoase. Mai ales că din ultimul său volum antum, *Țara de peste veac* (1931), socotit de critici sub valoarea precedentelor plachete, autorul a reținut mult mai multe poeme. Bine ar fi fost dacă editorul ar fi vegheat ca textul să păstreze numai formele de limbă, nu și grafiile din epocă.

Să salutăm reapariția în librării a două volume din poezia lui Crainic (cei drept, la un preț foarte piperat) și să sperăm că va fi prețuit cum se cuvine și de cei ce nu au apucat să o cunoască pînă acum.

Henriette Yvonne STAHL

Amintiri despre Iorga

In aceste memorabile zile și nopți înspăimântătoare și tragice, a fost omorât și N. Iorga, cel mai cald și dovedit prieten al tatălui meu. Când îl vedeai împreună te izbea diferența fizică dintre ei. Iorga era, cum se știe, foarte înalt, brun, cu barbă, ochi imenși negri. Tata, blond cu ochi albaștri și foarte devreme chel. Această diferență fizică nu-i împiedica să se înțeleagă perfect mai ales pe trăsături de cînte și hărnicie, care le erau comune. Nu cred că multă lume ar fi avut puterea să muncească atât cit munceau ei, adică tata alături de Iorga. Fanatismul cînteii lui Iorga și a tatei era cunoscut. Într-o zi l-am întrebat pe tata „De ce tot spui că ești cîntist? Nu e natural ca omul să fie cîntist?” În ziua de azi, după peste 70 de ani, citind volumele lui Iorga *O viață de om așa cum a fost* i-aș pune aceeași întrebare. Și Iorga, ca și tata meu, erau obsedați în a se ști că sînt cîntiști. Totuși, trebuie să recunosc că cîntea în sine este într-adevăr o calitate primordială a unei ființe omenești.

M. C. Mi-ai spus că despre Iorga ca istoric nu putești vorbi, căci nu este specialitatea dumneavoastră, dar despre literatura lui vă puteți îndreptățiți spune părerea.

H. Y. S. Pentru că ți-am vorbit mai devreme despre Iorga și tatăl meu, îmi voi permite să spun mai întâi câteva cuvinte despre literatura tatălui meu. Ținea enorm să scrie literatură, dar eu niciodată, nici în cea mai fragedă adolescență n-am găsit că ar avea talent. Era inteligent, inventiv, cult, dar asta nu e suficient pentru a face literatură bună. Schițele lui *Macabre și viceversa* — poate că mă înșel, dar mie nu mi-au părut niciodată a fi „literatură”. Recunosc că romanul *Un român în lund*, publicat și republicat, ultima ediție în 1965, dovedește valoarea lui; iar volumul *Bucureștii ce se duc* dacă nu are valoare literară, îi rămîne valoarea documentară. *Schițele parlamentare* au avut la vremea lor succes.

M. C. Da, dar în afară de beletristică, tatăl dumneavoastră a scris și lucrări de istorie (Curs de istorie universală. Tărilor românești pînă în preajma timpurilor moderne etc.), de grafologie (Falsuri, fraude și raze ultra-violete. Despre autografe, Moartea documentelor. Expertiza grafică. Ce se cere expertului. Ce s-ar cere magistratului. Ce s-ar cere ministrului. Ce nu se poate cere unor avocați etc.), ca să nu mai vorbim de lucrările de stenografie care sînt foarte numeroase și valoroase pînă în ziua de astăzi.

H. Y. S. E incontestabil că spiritul tatălui meu de luciditate l-a făcut să dea cea stenografie Stahl, valabilă și în ziua de azi, dar stenografia nu este literatură, în schimb l-a adus Premiul Academiei în anul 1926.

În ceea ce privește literatura lui Iorga, domeniul merita o analiză mai subtilă, mai profundă și recunoașterea ei s-a reproșat de nenumărate ori că ar avea un stil incilcit, ceea ce adesea este evident adevărat, dar același „stil Iorga” se înalță citeodată pînă la sublim. Mi s-a întâmplat rar să am emoții estetice de „stil” ca în unele fraze ale lui Iorga.

În literatură Iorga este un fenomen aparte. Nici versurile lui, nici piesele lui de teatru nu sînt o revelație îmbucurătoare dar în proza lui, proză de date umane de istorie, capătă citeodată, așa cum am mai spus, frumuseți de limbă inegalabile.

M. C. Așa este, cu toată fraza interminabilă, uneori dificil de urmărit, complicată din punct de vedere sintactic, greu de analizat dar fermecătoare prin ținuta sa.

H. Y. S. Iorga nu-și stiliza scrisul. Spontane îi erau efectele așternute pe hîrtie, dar grandioarea, elevația inimii lui îl făceau să dea la iveală acea uriașă putere care-l caracteriza. Omul răzbătea firesc în lucrările lui, în ce are el mai înălțător, pentru că înălțător este în om o tendință, un elan fără odihnă, spre viitor.

M. C. Ce influență a avut Iorga asupra tatălui dumneavoastră din punct de vedere politic?

H. Y. S. Ca director al Corpului stenografilor din Adunarea deputaților, tatăl meu cunoscuse toate fluctuațiile politice ale țării, pe toți șefii de partide sau veleitarii puterii.

M. C. În aceeași perioadă, adică între 1914—1940, secretarul general al Camerei deputaților era scriitorul Ioan Alexandru Brătescu-Voinești, mi se pare.

H. Y. S. Cred că da. Trîind în acest mediu căpătase tata o viziune de ansamblu care nu putea fi influențată de nici un fel de discurs, făgăduinți sau eșecuri. El n-a făcut politică deloc, nici chiar de

dragul lui Iorga, dar știa mai bine ca oricine să cîntărească valoarea unui discurs, a unei reușite sau a unei căderi.

Pentru mine a fost o evidentă probă a perspicacității politice a tatălui meu, cînd în vara anului 1914, la declanșarea primului război mondial, a venit să ne ia, pe fratele meu și pe mine, de la mare unde ne petreceam vacanța. Ne-a spus: „Să știți de la mine că este vorba să înceapă un război, dar de fapt începe pe pămînt o epocă nouă”. Și așa a fost. Fraza lui m-a izbit, am reținut-o și mă ui-mește și acum clara lui viziune politică și socială. Pentru tatăl meu știrea morții lui Iorga a fost un lucru de aieindurat. L-am văzut pe tata, trîntit în pat și din cînd în cînd întorcîndu-se cu violență pe partea cealaltă strigînd: „L-au omorît!”. Dealtmînteri, nici Catinca Iorga, nici tatăl meu, n-au mai trăit decît un an după moartea lui. Catinca Iorga a făcut cancer, iar tatăl meu o congestie cerebrală.

Aș povesti o intîmplare destul de stranie, care ar putea fi interpretată în multe feluri, dar pur și simplu eu o relatez. Vreo lună după moartea lui Iorga, noaptea, în somn l-am văzut pe Iorga, care mi-a spus: „Du-te și spune-i Catinică să meargă la doctor. Și mai spune-i: bluza bleu”. Asta a fost tot. Iorga a dispărut, iar eu m-am destolat complet. A doua zi, împreună cu mama, care era cea mai bună prietenă a Catinicăi Iorga, aș putea spune singura ei prietenă, ne-am dus acolo. I-am repetat doamnei Catinca ce mi-a spus Iorga în vis și cu mare sfială — lucrul pîrîindu-mi destul de deplasat — i-am spus și de bluza bleu. Doamna Iorga a început să plîngă și să mă întrebe: „Cum, Henriette, a spus bluza bleu?”. „Da, așa a spus”. „Stai să-ți explic: aveam o bluza bleu care îi plăcea lui Nicu foarte mult. Acum nu pot s-o pun, fiind în doftu și atunci o port noaptea”. Asta fără comentarii.

Tot în legătură cu Iorga trebuie să-ți mai povestesc ceva. Aveam niște prieteni: ea bogată cu moșii și cu o personalitate fascinantă, el inginer. Casa lor era plină de Geo Bogza, Mihaela Petrascu, Mihail Sebastian, Ceala Desavrancea, Max Bleher, Mănuță Ciomag ș.a. Pe ea o chema Maria Ghiolu și mă răsfăța cit se poate de mult. După cîțiva ani de prietenie am realizat cu groază că fără să-și dea seama de ce se intîmplă, cu o inocență vinovată, „se inverzeau” din ce în ce mai accentuat. Ea spunea cu neasemuită voce, plină de farmecul femeii răsfățate... „sînt așa de tineri... cred în Dumnezeu... sînt români get-beget...”. Așa că pe această prietenă, Maria Ghiolu, și pe soțul ei i-am părăsit, fiindu-mi imposibil să mai rabd laudele aduse mentalității hitleriste, chiar dacă erau spuse de fermecătorul glas al Mariei. Au existat în acele zile de teroare suficienți oameni care nu și-au dat seama de la început cită oroare cuprîndea mișcarea legionară, suficienți oameni cărora le-au trebuit dovezi materiale și repetate ale crimei ca să înțeleagă ce se petrece. Încă nu se cunoșteau „cuptoarele” lui Hitler, încă nu fusese deslușită mentalitatea de haos întunecat a celor ce pretindeau atunci să conducă pămîntul.

Nu mult după aceea, bărbatul Mariei a fost numit ministrul unui departament. Tot în acea vreme au început ororile fățișe ale „verziilor” și Iorga omorît.

Țin minte, spre cîntea Mariei Ghiolu și a bărbatului ei, că acești oameni au venit la mine să se explice și să-mi ceară iertare. Ea plîngea în hohote, el își stergea ochii bîrbătește, discret: „Noi nu am știut... n-am crezut... cum era să bănuim că au să facă astfel de lucruri... Erau atît de tineri... Vorbeau de Dumnezeu”. Scuzele Mariei îmi păreau insuficiente și înconștiente. Multă vreme nu i-am mai văzut. El a făcut, în urmă, 8 ani de pușcărie și Maria a dus mizerie grea.

Cu toată oroarea acelor timpuri mi-a fost milă de Maria. Țineam la ea pentru realele ei calități. Poate mi-a fost milă de inconștiența ei. Nu avea putere să gîndească realist — pe fapte —, dîndu-mi seama că nu e cituși de puțin rea, ci dimpotrivă, ajută în jurul ei pe cine putea. Maria suferea. Era congenital bolnavă de inimă, deci vulnerabilă, iar farmecul, originalitatea ei mă mișcau și prezența ei îmi lipsea. Am reluat deci legăturile cu ea, dar niciodată nu m-am mai putut bucura ca înainte de prezența ei. Ea nu știa cum să explice reticențele mele. Spunea: „Henriette este misterioasă!”

M. C. Mi-ai vorbit cîndva de un roman de dragoste pe care l-a scris Maria Ghiolu.

H. Y. S. Mai tîrziu, după ani și ani, Maria a scris într-adevăr o carte. Cînd mi-a spus acest lucru, mi-a fost teamă ca paginile scrise să nu cuprîndă numai farmecul Mariei pe care îl avea cînd vorbea. Dar de la primele pagini ale manuscrisului mi-am dat seama că textul avea valoare. *Serenada zadarnică* era titlul romanului și cuprîndea povestea de dragoste dramatică a scriitorului Max Bleher, pentru Maria Ghiolu. Unul dintre eroii secundari era Mihail Sebastian. Se petrecea totul chiar înaintea morții lui Bleher. Într-adevăr, Maria Ghiolu împreună cu Mihail Sebastian au mers împreună în Moldova să-l vadă pe Bleher înaintea sfîrșitului acestuia. Romanul avea valoare literară dar într-un fel și valoare documentară. Bleher fusese apreciat la vremea lui pentru talentul cel-l avea și pentru inteligența lui; iar în ceea ce privește pe Mihail Sebastian este de la sine înțeles că intîmplarea, voiajul Mariei Ghiolu cu Sebastian avea pagini de valoare documentară.

Romanul a fost apreciat la editură și publicat. Aceasta a fost unica posibilitate a Mariei Ghiolu de-a se exprima în literatură. Alte încercări de ale ei, după părerea mea și a editorilor, nu mai aveau aceeași valoare.

M. C. Mai povestești-mi despre Nicolae Iorga. S-au spus și scris atîtea despre el și totuși nu suficient.

H. Y. S. Vorbesc de Iorga, cu toate că-mi dau seama perfect că ființa titanică a acestui om mă depășește și probabil că depășește pe mulți care au încercat să-l definească. Cîndorea excesivă a acestei ființe nu poate fi cuprinsă în măsurile obișnuite. După umila mea părere, genialitatea acestui om era făcută nu din directive noi, cum ar fi cea lui Einstein de pildă sau Brăncuși, ci printr-o uriașă acumulare de posibilități. Chiar ființa lui fizică îl reprezentă. Mai înalt ca cei din jurul lui, cu ochi enormi de foc, cu glas de profet. Apariția lui era senzațională oriunde. Nimic din făptura lui nu te putea lăsa indiferent. Cultura lui era susținută de o memorie excepțională. Vorbea curent în nu știu cite limbi. Epocile, faptele, geografia, toate îi erau întotdeauna prezente minții lui și ori_cînd putea vorbi și scrie despre cele mai diferite subiecte. Dacă mă depășește să vorbesc de el ca savant, ca istoric, îmi este permis însă să-mi dau seama de incontestabila lui valoare. Nu se poate ca cineva care lucrează în disciplina istorică să o poată implini fără a-l consulta. Bineînțeles, nu cred că a fost un mare om politic, dar prin elanul de adînc patriotism a fost întotdeauna valabil ca un ferment al conștiințelor pentru țara românească. Cred că era mai folositor în opoziție ca judecător al greselilor altora, decît pentru a fi folosit efectiv în organizarea unei țări. [...]

Relațiile de prietenie ale lui Iorga cu tatăl meu, și ale mamei mele cu Catinca Iorga, m-au făcut să-l știu din copilărie ca pe un membru al familiei mele.

L-am cunoscut și înainte de a se fi mutat la Vălenii de Munte, cu toată drama divorțului de prima soție, epocă de reală suferință pentru el și, mai tîrziu, după ce s-a mutat la Văleni, căsătorit fiind cu Catinca Bogdan, o intelectuală de bună calitate care l-a secondat. Catinca era sora lui Ioan Bogdan. Duică Bogdan și Ștefan Bogdan, deci o familie de intelectuali de clasă. Nicolae Iorga locuia la Vălenii de Munte, dar făcea naveta de două ori pe săptămînă pentru cursurile pe care le ținea la Universitate și pentru tot amestecul lui în viața culturală și politică a țării. Cînd venea în București locuia la hotel Regal (actualul hotel Union), dar minca, lucra și-și petrecea zilele la noi în casă. Tatăl meu l-a ajutat cit a putut de mult în munca lui.

M. C. Citind *O viață de om a lui Iorga* am întîlnit de nenumărate ori numele de Henri Stahl „spirit fin și foarte delicat”. Am atci două citate...

H. Y. S. Aceste citate definesc și modestia ce-l caracteriza pe marele Iorga. Despre cartea sa *O viață de om*, Perpsicius spunea foarte frumos că va rămîne printre cele mai puternice creațiuni ale genului românesc, fiind mărturia sinceră a unui mare temperament liric. Pe vremea aceea noi eram destul de săraci și țin minte că fiind copil nu aveam odaia mea separată și locuiau în biroul unde lucra tata. S-a intîmplat adesea să adorm în patul meu, în timp ce Iorga și tata lucrau. Auzeam vocea lui Iorga, aceea voce extraordinară care se înalță citeodată superb și pe care o ascultam cu plăcere. Îi auzeam pașii care umblau tot timpul prin odaie, dictînd. Tăcîntul mașinilor de scris la care lucra tata mi-a rămas ca un cîntec de leagăn. Așa dor-

meam. Pînă în ziua de astăzi mașinilor de scris îmi este un Nicolae Iorga avea un caracter dificil, dar eu îl iubeam foarte. Îmi plăcea cum se purta cu mine mică și nu-mi spunea pe nume. Făța zîcîndu-mi în italianește „da ceea ce mă incînta. Cînd a scris *Voica* și mi-a spus „domnișoară riette” eu mi-am adus aminte cu de acel „damicela” de demult, aveam 6-7 ani.

Îmi mai amintesc că la masă, de trebuiau mîncărurile gătite într-un fel. Dar dacă îl asigurai că tit cum voia el nu-și dădea seamă selăciune și minca cu plăcere o intîmitate, la masă, mai ales c adunam cu toții, mama, tata, Iorga, ca, Henri, fratele meu, eu și toți lui Iorga, mulți: Mircea, Magdală, Ștefan, Valentin, Alina. Iorga nu să vorbească ca și cum noi cop fi fost de față. Conversația lui i tate era suficient de pîcantă ch era vorba de Ștefan cel Mare sa Tepeș. Noi copiii ascultam cu ma ție la glumele lui Iorga, repet, de pîcînte și cu un vocabular foarte riscant, noi ne tăvăleam de ga se oprea din povestit, se întor Catinca și întreba cu dojană „Cati i-ai crescut pe acești copii de pri mele mele care nu sînt de nasul Iorga și adora mama. Zulnia trîit pînă la o vîrstă înaintată și el o venera. Mama lui avea și literare.

M. C. Da, Zulnia Iorga a fost re și traducătoare. Iorga de la ea tenit — se presupune — o mare calităților sale: sensibilitatea și sa neobișnuită, dar și o suscep excesivă. Nicolae Iorga este sing al Zulniei care-i moștenește t structura temperamentală. Faptul adora se poate constata și din de evocări pline de căldură și rec chiar față de traduceri mai pu site din Charles de Bernard.

Marie Maréchal sau Louise Lamb se în volumul Flori literare, ap 1882. Inclinațiile artistice ale Iorga sînt probabil datorate prime în casa postelnicului și rului Manolachi Drăghici, presu ricii literari.

H. Y. S. Noi, copiii, dacă făce năzbîtie prea mare și ne era f ceartă, cînd vedeam că Iorga se de noi, unul striga: „Astăzi ma a tușit”. Iorga uita de noi și se direct în odaia mamei lui.

Iorga nu avea absolut delo practic gospodăresc. Îi plăceau frumoase, ordinea, curătenia, dar să se descurce decît printre căr mînte, cum odată, la Văleni, ne-a stălm sub un pîr pe care un țărăn să-l scutur și noi să le prîndem ca perele să nu se strivească. Pe deau pe lingă noi și în capul nos cituși de puțin în miinile noastr s-a supărat și a început să strîi sîntem buni de nimic. Eu i-am „Domnule Iorga, mai bine ne-ar în pom să le culegem”. Iorga a clipă în loc și a spus „O vedeți i-a mai stat capul la un cur”.

foarte flătăță, aveam vreo 13 ani team pe Maupassant și Balzac, o team să gust spiritele lui Iorga.

Mult mai tîrziu mi-am dat se mama și Iorga au fost singurii care nu au căutat să-mi demons nu sînt bună de nimic. Tatăl m a suferit enorm în orgoliul lui c încăpăținare, am refuzat să m școală, să-mi termin măcar liceu s-a liniștit — pe bună dreptate a atunci cînd am fost recunoscută itoare și am luat premiul pentru Mama însă îmi lua totdeauna ap „Las-o, las-o în pace”. Probabil teamă să nu fiu bolnavă iară, să piardă. Nu putea uita că la Pari ce mă născusem, medicii îl spus sînt „nonviable”, că aveam un congenital la plămîn și de copil singe. Odată, de Crăciun, am un batistă cu singe, aveam 5 ani și fost teamă că Moș, Crăciun n-o aducă jucării. Am ascuns batistă cenușarul sobei.

Cînd mi-a apărut *Voica*, Iorga elogiou, așa cum se știe, despre roman.

M. C. Dacă-mi dați voie aș citi spusele lui din Istoria literaturii nești contemporane: „Voica domn Henriette Yvonne Stahl e un c realitate țărăneasă brutală, repr o uimitoare siguranță, cu apăsare dialogurilor, care e un element au

și Enescu

ore". Dar să revenim la vremea sa-
elor literare din epoca interbelică.
Y. S. Cella Delavrancea, Victor Ef-
u, Maruca Cantacuzino...

C. Să vorbim de salonul Cellet
vrancea.

Y. S. Salonul Cellet Delavrancea era
mat de strălucita ei personalitate.
a nu era o simplă gazdă care știa să
nească invitații, ci știa să dea viață
mirilor organizate de ea. Mergind
Cella oricine avea impresia că i se în-
lă ceva important și că trebuie să
ună un efort pentru a onora clipa.

Cella Delavrancea era muziciană de-
rșită, articolele ei în acest domeniu
a hotărâtoare, pecetluiau pe cel des-
care scria. Cella a avut puterea să
cu mare talent despre toate marile
onalități muzicale care s-au perindat
scena Ateneului. Nu i-a scăpat nici
eveniment muzical.

a toate că nu făceam parte din me-
muzical, fiind prietenă cu ea mi-a
scat și mie un articol, care mi-a fă-
mare plăcere.

C. Cred că-i articolul scris în anul
nu? Acest articol este cuprins și
recentul volum omagial „Scrieri”,
ut la Editura Eminescu sub îngrijii-
lui Valeriu Răpeanu. Vorbea Cella
lavrancea în articolul menționat des-
o viitoare năvălă pe care urma să
publicați curind și prin care domnia sa
otea că veți aduce talentului dum-
voastră o „consacrare definitivă”.
pre ce năvălă era vorba, căci am în-
să o citise în manuscris și nu-i
ntionează titlul?

Y. S. E vorba despre nuvela Casa
lă, care i-a plăcut Cellet foarte mult.

C. „Cei care au cunoscut-o nu uită
oarea siderală a feței, nici armonia
re se desprinde din gesturile ei. Bună-
a unui suflet într-adevăr artistic
nteză în toate reacțiunile ei și, cind
dăruit prietenia, te simți întărit de
personalitatea ei originală, cu care poți
ntdeauna evada într-un climat supe-
r, unde găsești motive de perfecție
re sufletească și căldura unei bucu-
spirituale desăvârșite” scria în fina-
articolului Cella Delavrancea, im-
ună cu care cunoscuseși desigur cea-
re de lungi discuții.

Y. S. Salonul Cellet era cu totul di-
it de al Militei. Aici am întâlnit, înain-
celui de al doilea război mondial, pe
mai mulți membri ai casei regale, de
dă regina Elisabeta, cu soțul ei, regele
cecel. Tot aici, mult mai tirziu, l-am în-
nit și pe Herbert von Karajan, pe care
am văzut apoi de mai multe ori la Enescu
Masă. Împreună cu Maruca Cantacuzino
au avut șansa să mă duc la repetițiile
măntea concertelor și la Karajan și la
Enescu. Îmi permit să spun că repeti-
ile lui Karajan erau mai interesante și
re reușite decât chiar concertele lui.
ar în ceea ce mă privește îl preferam
Enescu și la repetiții și la concerte.
și se părea mai amplu și mai cald.

M. C. Erați prietenă cu Enescu?

Y. S. Prietenă este prea mult zis,
am avut norocul să-l văd destul de
as și să-l cunosc îndeajuns de bine.
prima dată cind l-am văzut aveam vreo
ani și Enescu a dat un recital la școa-
unde din întâmplare, cu chiu cu vai,
vătăm. Apariția lui mi s-a părut extra-
rdinară. Era de o mare frumusețe și ab-
lut cu totul altceva decât Iorga, care
mi păruse întotdeauna prin vocea, sta-
ra lui, o apariție din lumea titanelor.
Enescu însă, aș spune, era din lumea in-
rilor, a armoniilor. Impresia de fru-
usețe a ființei lui și a muzicii lui mi-a
at un șoc tonic, vital, să lupt și eu pe
ăsurile mele, pentru a nu degrada ni-
te din viața mea. Tot în acel timp am
ut o confirmare, o subliniere a hotă-
rii mele. Un fapt care ar putea părea
mal, dar care pentru mine, la virsta
cea de 15 ani a contat în hotărârea ce-o
asem de a lupta pentru o împlinire
mi aleasă — de altminteri pentru orice
opil exemplele trăite sint mai eficiente
ecit orice morală — a fost întâlnirea cu
prieten de-al tăii, Puiu Alexandrescu,
nume anonim pe care noi, copiii, Hen-
și cu mine, îl admiram nespun pentru
a fost dintre primii oameni din Bucu-
rești care au avut automobil. Nu-l mai
ăzusem de mulți ani. Într-o zi mă aflam
tr-un magazin unde mama făcea cum-
ărături. Puiu Alexandrescu a intrat și
mama m-a prezentat lui. Mama și-a vă-
ut mai departe de cumpărături, iar Puiu
rămas lângă mine. Mi-a spus „Nu te-am
recunoscut, te-ai făcut mare dar să știi
e la mine că ai să fii o femeie frumoa-
ă”. Fraza a imputernicit în mine dorința
e a lupta pentru frumos, pentru a nu mă
degrada până la bătrânețe. Este impor-
ant să-ți știi datele.

Mult mai tirziu, cind l-am cunoscut
personal pe Enescu, țin minte, am fost
pe scenă în culise unde tocmai cîntase
el, cu o prietenă a mea, o pianistă, Ghita
Schapira, care-l acompania foarte des
pe Enescu în concerte. Trebuie să adaug
că mama Ghitei, pianistă și ea, fusese
eleva lui Liszt. Deci, Ghita Schapira în
pauza concertului, mă duce la Enescu
să-i fiu prezentată. Enescu așezat pe un
scaun sta singur cu vioara în mină, capul
plecat. Cind am ajuns amîndouă, în fața
lui, Ghita i-a spus: „Maitre, permitez-
moi de vous presenter une amie”. Enescu
a ridicat capul și cind m-a privit, am
rămas incremenită de frumusețea ochilor
lui verzi, gris-verzi. Privire de inger
coborît printre oameni. Era clară supe-
rioritatea lui, prin elevație față de cei-
laltă oameni.

Cind l-am cunoscut mai bine, l-am
găsit mai pămîntean. Transfigurarea de
inger, de titan, era a concertelor. Acea
dăruire totală a marilor artiști pe care
am întâlnit-o de cîteva ori în viața mea,
și care-i așază într-o înfrățire aparte, de
transfigurare, poate fi exemplu pentru
oameni să nu dispare de mediocritatea
altor alți oameni. Îl mai vedeam pe
Enescu și în casa doctorului George
Magheru, unde se făcea muzică. [...] Mu-
zica ce se făcea la Magheru în casă
era admirabilă, iar atmosfera și ea
admirabilă. Dr. Alice Magheru, so-
ția poetului, știa să primească. Într-un
hol imens se aflau două pianе cu coadă.
Acolo se cînta. Invitații ocupau fotoliile
iar apoi se așezau și umpleau pînă sus
toate treptele scării interioare care ducea
la etaj. La Magheru nu se serveau sand-
viciuri și băuturi în timpul muzicii, dar
seara tirziu, într-o sufragerie cu o masă
lungă, o parte din invitați rămîneau la
masă. Adesea am stat lingă Enescu și
cu toate că era taciturn sau că uneori
făcea multe calambururi, am putut sta
de vorbă.

M. C. Știu că nu-i agreați calamburu-
rile, dar, cind nu făcea calambururi, ce
subiecte de conversație îl interesau pe
Enescu, despre ce vorbeați?

Y. S. Îți voi povesti imediat, dar
pînă una alta lasă-mă să-ți spun că în
casa aceea, după moartea lui George
Magheru, am fost s-o revăd pe soția lui,
Alice. Am trecut prin holul care, odini-
oară plin de oameni și muzică, acum sta
încrămenit, înțesat de mobilă puse
peste alta. Și peste pianе erau scaune,
fotolii și gheridoane, ca într-un depozit
de mobilă de vinzare.

Dar mai bine să-ți povestesc cam ce
vorbeam cu Enescu. Îl interesa tot mu-
zica și oamenii muzicii.

Intr-una din seri, fiind așezată la
masă lingă Enescu, am vorbit ceva mai
mult. Rețin o frază care pentru mine a
fost plăcută. A spus despre Maria Foti-
no, cu care eram și sint prietenă: „Este
cea mai dotată dintre toți”. M-am bucu-
rat. Dar tocmai pentru că eram prietenă
cu Maria mi-am putut da seama și de
slăbiciunile psihologice pe care le are
această autentică artistă.

Maria Fotino merita să aibă un destin
mai generos, dar a fost supusă unor
sentimentalități prea mari, adică piedici
care nu sint permise unui artist să le
aibă, sau dacă le are, să le stăpînească
și să nu umbrească puterea totală pe care
arta o cere. Mi-amintesc o frază de-a
Clarei Haskil. Mi-a spus că niciodată nu
a căutat ce nu-i sta în puterea fizică. Și
știu că nu i-a fost piedică nimic pentru
a realiza maximum din talentul cu care
și ea fusese dăruită. Nici ghipsul cu care
a fost încorsetată de la virsta de 15 ani
împotriva scoliozei care a chinuit-o, nici
superba ei singurătate în care i-a ținut
de urît nurași uriașă ei muncă, nici ad-
mirația entuziastă ce i s-a adus. Orgo-
liul ei, ca și la Enescu, ca la orice mare
artist, nu i-a fost narcotic și piedică.
Clara Haskil a continuat pînă la sfîrșitul
vieții să aibă smerenia necesară omului
cu adevărat talentat, absorbit de propria
lui putere artistică.

Pe cit m-am bucurat de laudele lui
Enescu pentru Maria Fotino care în-
tr-adevăr este o mare artistă, — personal
am văzut săli pline, fascinate de lirismul
evocat de concertele ei cu Schumann și
Mozart, — nereușita ei în rîndul întii al
marilor artiști, după umila mea părere,
se datorează numai imposibilității ei de
a se dărui exclusiv artei. A fost prea
slabă pentru un talent atît de mare.

Un caz similar, care fără voie mi-l aduc
aminte, a fost Lili Haskil, sora Clarei
Haskil. Și ea era dăruită cu un talent
excepțional pentru pian. Clara mai cla-
sic, Lili mai romantic, dar ultravalabil.
Lili Haskil a refuzat să cînte în public
pentru că i se părea că e urîtă. Pentru
o artistă, acest mărunt orgoliu nu trebuie

Nicolae Iorga la inaugurarea Muzeului Municipal

să fie un impediment, că doar nu era
vorba să se fotografieze, ci să cînte. Au
fost lipsiți atîția oameni de cîntul ei.
Povestesc nu ca simple întîmplări, ci
pentru a fi exemplificări de ceea ce nu
este permis unui artist să facă.

M. C. Din păcate există foarte puține
piese înregistrate pe peliculă cu Maria
Fotino, dar acestea sint mereu date ca
puncte de referință în arta interpretativă
românească și ne bucură de fiecare dată
auzul și sufletul. Este adevărat că nu
toată lumea poate avea și o rezistență
egală cu talentul. Să ne întoarcem la
Enescu și amintirile dumneavoastră legate
de el. Să vorbim despre salonul Marucăi
Cantacuzino de la etajul VI al imobilu-
lui de lingă Biserica Albă.

H. Y. S. Pe prințesa Maruca Cantacu-
zino, soția lui Enescu, pe care Enescu
a iubit-o toată viața și cu care s-a căsă-
torit cam la sfîrșitul vieții lui, am cu-
noscut-o destul de bine. Grandoarea su-
fletului lui Enescu s-a putut arăta și în
dragostea pe care i-a purtat-o Marucăi.
Enescu era la Paris, cind a aflat că Ma-
ruca într-un act de disperare și-a dat
foc din amor pentru Nae Ionescu. Enes-
cu a lăsat toate contractele baltă, s-a în-
tors în țară ca s-o îngrijească. Atunci
s-a căsătorit cu ea. Asta cam prin 1940.

M. C. Și-a dat foc? Mi se pare un lu-
cru mult prea grav ca să nu existe și o
explicație pe măsură.

H. Y. S. Pot să-ți povestesc ce-am au-
zit. Ea, Maruca, nu mi-a povestit ni-
mic. Maruca se îndrăgostise de Nae Io-
nescu și probabil nu a suportat tensiun-
nea creată de el, căci tot din pricina lui
Nae Ionescu au mai făcut și alte femei
gesturi disperate: una a înnebunit, alta,
o studentă, și-a dat foc la el în curte și
a murit, dar au fost și care au scăpat
nevătămate. Fiecare cu puterea lui. Dar
să revenim la salonul Marucăi. Maruca
era un om nativ original, cu enorm
de mult farmec și în tinerețe fusese o fe-
meie de o reală frumusețe, stil bizantin.
Oval perfect, ochi mari negri. Dacă
atunci era una dintre cele mai frumoase
femei posibile, acum îmbătrînită, repara-
tă după rănile avute, cu cicatricile vizi-
bile de pe față, cu o perucă ce nu as-
cundea că este cheală, putea face parte
din galeria „des monstres sacres”. Enes-
cu a iubit-o și așa. O mare iubire este
tot atît de rară ca un mare talent. Nu-i
e dată oricui. Enescu știa să cînte, știa
să iubească. Privindu-i pe Enescu și Ma-
ruca îmi devenea clar, prin exemplul lor,
ce este efemer într-un om și ce calități
rămîn. Tinerețea dispăruse la amîndoi,
dar noblețea lui Enescu rămînea vie în
ființa lui, iar muzica ce o interpreta și
o auzeam izvorînd din odaia de alături
cuprindea în ea un uimitor lirism și for-
ță. Ca o ilustrație pregnantă a apariției
de dezastru a Marucăi, a splendeidei fe-
mei devenită „monstru sacru”, un por-
tret din tinerețe ei victoriosă sta atîr-
nat deasupra canapelei unde Maruca îm-
bătrînită ședea întinsă primind musafir-
ii. Nu cred că Maruca l-a înțeles vreo-
dată pe Enescu, care era un om excesiv
de modest. Climatului acelor odăi de lingă
Biserica Albă, etajul VI, pe care Maruca
le umplea de oameni ca să asculte ei
muzică și ca să se distreze cu admira-
tori mulți, nu cred să-i fi plăcut lui Enes-
cu. Oricîtă disciplină și respect s-ar fi
făcut pentru muzica lui Enescu, acel
du-te-vino al musafirilor și al servitori-
lor cu sandviciuri și limonadă nu-mi ima-
ginez să-i fi fost prielnic lui Enescu pen-
tru exersat. Maruca, pentru a compensa
zgomotul făcut de invitați, atîrnase prin
odăi afișe: „Ne pas deranger le maitre”,
„Ne pas parler, ne pas fumer”, „Ne pas
dire bonjour au maitre”...

Într-o zi îmi telefonează Maruca: „Di-
seară vii la mine”, „Nu pot căci sint in-
vitată într-altă parte”, îi spun. „Nu face
nimic, vii mai devreme, pleci mai devre-
me și îți faci timp să te duci acolo” îmi
răspunde. Așa am făcut. Cind am ajuns
la Maruca în odăi era destul de întune-
ric. Așa se obișnuia, cind exersa Enescu.
Era liniște, se auzea numai muzica din-
tr-o odaie alăturată, unde Enescu cu un
gaur de muzicieni exersa. Celelalte odăi
erau pline de lume. Maruca sta, ca de
obicei, întinsă pe canapea. Fără să fac
zgomot m-am apropiat de ea. Maruca

mi-a arătat un scaun gol, alături de ea
și mi-a șoptit: „Ți l-am oprit să stai
lingă mine. Am citit între zi și noapte
și mi-a plăcut”. Romanul meu era pus
în evidență pe o masă. M-am așezat să
ascult muzica. Lingă mine sta un domn
care mi-a atras atenția pentru că se uita
tot timpul la mine. La o pauză a muzi-
cii, cind s-a făcut lumină și s-au servit
sandviciuri, acest domn s-a dus la Ma-
ruca și a cerut să-mi fie prezentat. Ma-
ruca, într-un gest grațios și plin de „non-
chalance”, mi l-a prezentat bolborosind
ceva vag înțelegînd... prințul... N-am avut
timp să vorbesc nimic cu acest om. S-a
făcut iar întuneric și muzica a reînceput.

Fiindu-mi frică să nu întîrzii unde eram
poftită și după ce i-am făcut un semn
Marucăi că plec, am părăsit tiptil odaia,
după cum ne învoisem la telefon. Cind
am ajuns la vestiar am văzut că omul
ce-mi fusese prezentat mă urmăsea. În-
tr-o perfectă franceză m-a întrebat de ce
plec. I-am răspuns că sint poftită în altă
parte și deci am obligația să plec. Mi-a
spus că mașina lui e jos și mă va con-
duce. I-am spus că merg la Athénée
Palace, care este la doi pași și n-am ne-
voie de mașină. A insistat spunînd că
acum pe camuflaj, cu atît mai mult nu
e bine să merg singură și că mă va con-
duce el pe jos pînă la Athénée Palace.

Ieșind împreună în întunericul străzii,
în tristețea străzilor ce amîneau apăsă-
tor că eram în plin război, mă grăbeam
să ajung la întîlnirea ce-o aveam la
Athénée Palace cu Ion Vinea, Pamfil
Șeicaru, N. D. Cocea, N. Carandino și
alții, si-i dădeam dreptate acestui om să
nu mă fi lăsat singură în stradă, noap-
tea, pe camuflaj.

Cind am ajuns în Piața Palatului mi-a
spus că ar vrea să mă revadă. I-am spus
că nu înțelesesem bine numele lui cind
mi-l prezentase Maruca. „Mais, je suis
l'oncle du roi, je suis le prince Hohenzol-
lern” și cu un gest larg mi-a arătat statuia
lui Carol I făcută de Mestrovic, care pe
vremea aceea exista în mijlocul pieței. Din
nou mi-au trebuit eforturi de atenție ca
să evit familia Hohenzollern, cind am
înțeles cine este și că face parte din ar-
mata germană. El de fapt era compozi-
tor, de aceea se afla la Enescu — dar
pentru mine omul acesta făcea parte din
armata ce ne ocupase țara.

Pe Maruca a fost mai dificil decît cu
regina Maria să o fac să înțelegă de ce
nu mai merg la ea. Îmi telefona des
să-mi spună că prințul Hohenzollern în-
treabă de mine și că-l tot amîna spunî-
du-i că sint capricioasă. Mie îmi lipsea
Maruca, autentică ei fantezie, în plus,
cu Maruca mergeam la toate repetițiile
lui Enescu și Karajan, dar totuși nu m-am
mai dus în casa ei, evitînd orice con-
tact cu ea și lumea din jurul ei. Pe
prințul Hohenzollern l-am mai văzut o
singură dată din simplă întîmplare.

Eram la un concert la Atheneu cu
mama într-o lojă. Prințul Hohenzollern,
în uniformă, era și el în sală, m-a zărit.
Imediat ce a fost pauză, cu o vădită gră-
bă a venit la mine. Cind s-a apropiat,
m-am sculat în picioare ca să nu-l pre-
zint mamei, ca să nu-l poftesc să șadă,
ca să nu intre în lojă. Mi-a sărutat mina
și mi-a spus: „Je vous ai attendu. Vous
avez promis de venir”. I-am spus în
șoaptă: „Je n'ai pas promis de venir, et
je ne viendrai pas”. S-a făcut o mare,
greă pauză, m-a privit lung, s-a aplecat
adînc și a șoptit și el: „T'ai compris.
Excusez-moi madame”. Și a plecat.

Mult mai tirziu am aflat că prințul se
îndrăgostise de nu știu ce româncă și că
la sfîrșitul războiului, încredințat fiind
că dacă-l cheamă Hohenzollern nu i se
poate întîmpla nimic, a rămas locului,
că ar fi fost prizonier, dus în Siberia, iar
că româncă s-ar fi sinucis. Nu iau asu-
pra mea acest sfîrșit fără happy-end al
poveștii prințului Hohenzollern.

(Din Realitatea iluziei. Mihaela
Cristea de vorbă cu Henriette
Yvonne Stahl. Din același volum,
revista noastră a mai publicat pa-
gini referitoare la Ion Vinea și
Petru Dumitriu).

Subiect de sinteză

DUPĂ vreo șapte sau, poate, opt ore nesfârșite — cine stătea să le socotească? — examenul de Acționări hidraulice cu faimosul profesor Ghe. Ghe. Popescu zis Fiară continua să se desfășoare normal, în sensul că din douăzeci și doi de studenți, cîți încercau marea cu degetul în sesiunea din vară, trecuseră trei: un norocos, o fată uscată și șleampătă, care compensa ce mai era de compensat în existența ei alergînd de la o bibliotecă la alta, și, bineînțeles, geniul grupei.

Al douăzeci și treilea și ultimul din seria sinucigașă, cum o numise chiar Fiară în timp ce răspindea biletele pe catedră, urma să fie Vasile Cărare, un flăcău de la țară mlod și cu o înfățișare decentă. Vasile învăța binișor și n-ar fi avut prea multe motive să se teamă de examen, dar voioșia panicată a colegilor înaintea intrării în sală și resemnarea cam timpă ce li se citea pe chipuri, cînd o păraseau, îl istoviseră. Cu ochii închiși și fălcile strînse se chinuia să-și amintească relația lui Bernoulli pentru fluide viscoase și tot ce-i venea pe limbă era doar numărul lui Reynolds. Numărul ăsta al lui Reynolds i se înfipsea parcă definitiv în creier și nu mai era nimic de făcut. Nu ca un cui, ci ca un dop. Vasile Cărare simțea cum din adîncul memoriei sale luptau să iasă la lumină diagrama lui Nikuradze ori formula de calcul a lui Weissbach, cum teorema lui Borda-Carnot se împiedica în toată materia aceea învălămășită și agitată de dreapta lui Blasius, însă dopul nu vroia deloc să cedeze. Cu cit era presiunea mai mare, cu atît se infunda mai tare.

Celelalte examene se încheiaseră de mult, coridorul facultății de Mecanică, lung și pustiu, se încinsese sub razele albe ale lui Iulie ca un cazan sub presiune, Cărare se gîndi că presiunea e de mai multe feluri, se mai gîndi la supape și e-tanșări și fără să-i dea seama deveni melancolic. Ajunsesse în anul al treilea și nu avea nici un prieten. De fete se temea, îi păreau toate prea emancipate, și, în plus, îl ironizau. În curînd avea să se ducă acasă, o să strîngă flînu și o să dea la pește.

Îl trezi din visare Gulbekian, un armean subțire ca o țevă care intrase la Mecanică după ce căzuse în mai multe rînduri la Teatru.

— Cum e? îl chestionă într-o doară Cărare. Gulbekian se rezemase de ușă.

— Cum să fie, răspunde scheleticul brunet, parcă tu nu știi?! Vechea poveste: subiectul de sinteză...

— Aha, făcu Vasile distrat, în vreme ce armeanul se puse pe injurat în vremea lui, liniștit și metodic, preocupat să nu-i scape nici una din mășcările acelea in-traductibile cu care-și gratula și colegii la nervi.

Vasile Cărare se închină, îl dădu pe armean deoparte din ușa amfiteatrului și intră.

— Poștește, draguță! îl imblă profesorul indicînd cu bărbia biletele răsfrînte pe catedră. Poștește, poștește!

La tablă, studentul Pamfil Găină scria în neștire un milion de formule. Scria și era fericit și nici măcar nu bănuia că trata alt subiect decît cel pe care îl notase cu mina lui cînd se pornise pe lucru. O singură privire îi fu deajuns lui Cărare ca să-și dea seama de eroarea acestuia.

— Nu-i destul să tocești, cugetă Fiară

complice și, totodată, curios să priceapă de ce era Cărare atît de mirat. Luase un bilet și arătă consternat. Îi întinse hirtiuța profesorului.

— Ei, care-i problema? întrebă Fiară neașteptat de binevoitor. Și citi. Subiectul unu: Pompele cu vid.

— Le știu la perfecție, zise moale Cărare. Dar celălalt subiect?

— Dra-gos-tea, silabisî profesorul de acționări hidraulice. Istoric, clasificare, manifestări normale și aberante.

Lui Vasile, vocea lui Fiară i se părea lubrică.

— E subiectul de sinteză, spuse el și-l îndemnă să treacă în bancă.

Vasile luă loc în rîndul al treilea, lingă fereastră. În fața lui, o blondă transpirată și cu un piept revărsat peste hirtia scria de zor. La un moment dat, blondă se întoarse și sisii:

— Te doresc, te dorescsc, ah cit pot să te dorescsc!

Vasile Cărare holbă ochii la ea. — S-a timpit toată lumea, hotărî el. Poate că dorm și visez că sint la examen. Ori poate că a dat cineva cu un gaz care țicnește brusc omul.

INTOARSE biletul cu fața în jos și își propuse să aibă răbdare. În fond, primul subiect, se consolă Vasile Cărare, îl cunosc ca pe apă. Un cinci tot trebuie să-mi dea.

La tablă, Pamfil Găină își contempla încîntat opera. Nu exista locșor pe care să nu-l fi măzgălit cu formule și semne și cu fel de fel de săgeți orientatoare. Fiară citea și aproba fără să fi sesizat greșeala de fond.

— În regulă, zise profesorul. Șterge și treci la al doilea subiect.

— Complexul lui Oedip, recită scolarțe Găină pronunțînd „iedip”.

— Odi! îl corectă iritat Fiară. V-am spus de o mie de ori: Odi!

Tuguia buzele și Cărare observă încă o dată că grimasa lui Fiară mărturisea o participare exagerată la subiect. Parcă ar fi înviat.

— Nu te sfii să dai exemple, îl sfătui profesorul și în ochi i se citi o vioiciune ce aducea ca extaz. Cit mai multe exemple. Fiecare din noi îl trăim, mai devreme ori mai târziu. E ceva ce ține de ființa umană.

Vasile Cărare deveni atent. Habar n-avea în ce consta respectivul complex și ce legătură avea el cu examenul de acționări hidraulice. În răstimpuri, blondă își întorcea către el fața albă și inexpressivă și-i șoptea:

— Te dorescsc cu pasiune. Te dorescsc

chiar acum!

Iar la tablă Pamfil Găină povestea întâmplări incredibile din copilărie, cum era el la internat și se uita într-o oglinjoară fixată cu șiretul de bocanc sub fusta profesoarei de engleză și cum se îngheșuia, cînd venea în vacanță, la sinul mamei-sii. Cum a vrut odată să-l omoare pe tatăl-su fiindcă l-a surprins în intimitate cu doamna Găină care se zvîrcolea și tipa ca toți dracii și el se gîndea c-o sugrumă și, în sfîrșit, o istorie cu un repetent care le aranja la elevii din ciclul secundar trampa cu femeia de serviciu pentru doi poli.

— Ce e aia „trampă”? interveni excitat Fiară.

— Legătura. El lua jumătate din bani. Numai că nu prea se găseau amatori. Era bătrînă și grasă. Și nici nu era nevoie să-i dai aluia atîtea parale, de moment

ce aveam o bucătăreasă care cerea mai puțin. Și-ți dădea și supliment la ciorbă. — Zece! strigă triumfător profesorul. Ești un student eminent. Zece cu felicitări.

Cobori și-i strînse amîndouă mîinile lui Găină care nu avea absolut deloc înfățișarea unui student eminent. Avea cel mai potrivit nume din toată facultatea.

Cărare nu înțelegea nimic. Decise să predea biletul și să se prezinte în toamnă: Se ridică și ieși din banca îngustă, dar cînd ajunse la capăt, se trezi cu palmele mîngiind pieptul lălit al blondei. Cum i se așezase ea în cale și cum de nu-și mai putea controla mîinile, Vasile nu putea să priceapă. Trebuî să-i promită o întîlnire și s-o dea cu un gest cam grăbit deoparte.

Cînd ajunse la catedră, Fiară îl întîmpină numai un zîmbet. Îi luă biletul din mînă, fără a pierde prilejul de a-l strînge încet de degetul mic.

— Sint dispus să fiu generos, îi șopti profesorul. Ești exagerat de crispat. În definitiv, tîneretea își cere drepturile. Îi ciupea podul palmei iar lui Vasile îi venea să leșine de silă. Părăsi aproape în fugă amfiteatrul și nu se opri decît în holul cel mare, lingă ghișeu portarului. Simțea nevoia să-i istorisească unui prieten grozăvile prin care trecuse. Numai că Vasile Cărare n-avea prieteni.

— Bea niște apă, zise portarul. Nu arăți prea bine. Ia zi, ai picat?

Portarul era un om de la țară care-și purta uniforma stîngaci. Cînd o lepăda și-și îmbrăca pantalonul și cămașa decolorată arăta exact ca un sătean rătăcit pe străzile Capitalei, grăbit s-o părăsescă. Vasile Cărare bău cîteva guri de apă și privi recunoscător la umilul slujbas. Intră în cușca lui de sticlă și se așeză respirînd ușurat pe scaunul pe care l-i oferî omul.

— Au loc niște întîmplări ciudate, i se plînsese Vasile. A înnebunit lumea. Fiară de la Mecanică, își bate joc de studenți. Tăranul cu uniformă de portar aproba neatent. Prin fața ferestruicii trecea un grup de studenți vesele și cam sumar îmbrăcate. Privirea portarului nu lăsa nici o îndoială asupra celor ce-i treceau prin minte. În sertarul întredeschis se zărea coperta unei reviste specializate în anchete pe teme sexuale.

— În iunie așa e întotdeauna, zice el concesiv și cu glasul celui care nu numai că e edificat, dar are și o părere de care e mîndru în privința chestiunii. Trebuie să încerci să-l înțelegi. Suferă de ceea ce Haskins și Schulz numesc compulsiile de repetiție. Din punct de vedere psihopatologic, este un proces cu origine inconștientă constînd în faptul că persoana se plasează în situații dificile, repetînd experiențe vechi și avînd o puternică impresie că este motivat în prezent. În teoria lui Freud compulsiile de repetiție este considerată un factor autonom.

— Salut, nea Mitică, îl intrerupse vîrînd capul pe fereastră un student fălcos. Cum merg treburile?

Portarul îi strecură un pachetel, pe care Vasile apucă să deslușească imaginea unei femei goale, și-l lămurî:

— Vorbeam despre caracterul conservator al pulsunilor. Despre ce zice Freud cînd referă la compulsiunea de repetiție.

— Păi ce să zică, rise fălcosul, că e dîncolo de principiul plăcerii. În definitiv, nu-i nici un secret pentru nimeni că discutăm termenului, a accepțiunii sale și a delimitărilor necesare implică trimiteri la alte noțiuni de psihanaliză. Cit îți dătorez?

— Ca de obicei.

Vasile nu mai așteptă sfîrșitul tocmelii. Tîni în stradă și se lipi de zidul Institutului închizînd ochii.

— Dumnezeu! își spuse străduindu-se să-și potolească bătaile inimii. Rău am mai luat-o razna.

Bulevardul fierbea. Mașinile se scurgeau în coloane neîntrerupte, asfaltul moale mirosea a gudroane și a praf copt, trecătorii erau atît de grăbiți încît din clipă în clipă te așteptai să o rupă la fugă și la colțurile clădirii vinzătorii de zătare își laudau marfa strîgînd în gura mare titlurile zilei: Guvernul marcat de o gravă criză erotică! Americanii au trimis în România un ajutor umanitar constînd în prezervative și substanțe stimulante! Primul ministru s-a încurcat cu o elevă de liceu! Libia cere Israelului să-și limiteze exortul de afișe porno! Gorbaciov impotent?! Securitatea și baletete roz! Chițac violat de patru călușărite!

Cărare respiră adînc și-și scutură capul. Simțea că-și revine. O porni încet, meditativ spre cîmin. La intersecție, cîțiva muncitori montau o reclamă înfățișîndu-l pe Papa Ioan al II-lea binecuvîntînd ediția românească a revistei „Play Boy”. Vasile Cărare plecă privirea în pămînt. Ceea ce vedea era pur și simplu insuportabil: Papa îi făcea cu ochiul într-un chip lipsit de orice echivoc.

Gînduri de început

CONȘTIINȚELE n-au putut fi strivite de întineric. Speranța și deznădejdea s-au înfrățit înăuntrul nostru în urgia vremii. Am trăit obsedați de libertate.

Arta românească de-a lungul anilor încetușă de teroare și frică n-a abdicat. Întinericul a surpat întreaga națiune, dar tot acest infern al despotismului a născut veghea cea de toate zilele întru lumină.

Sigur, teatrul românesc a fost batjocorit și trădat de farisei și demagogi, mistificat și sfîșiat de vinzători și hăitase ai spiritului, dar credincios lui însuși. Teatrul românesc a fecundat beznă cu gândire, atitudine și trezie politică. Teatrul a întreținut prin valorile sale, prin harul său, prin angajamentul și implicarea sa, **lupta pentru conștiință**. Credința în izbăvire se leagă și de lumina scintilind din spectacolul românesc.

O perioadă macabră, de mistificare despotică, obligînd prin spaimă și nimicnicie la dinastia mascaradei, a născut un teatru al rezistenței și demnității spirituale.

După o perioadă de strălucire în decențiile șase și șapte prin arta maestrilor Clujului, Pintilie, Penciușescu, Esrig, teatrul nostru, competitiv în orice întâlnire internațională, a fost măcelărit cu o furie turbată, din dorința dementă de a-l distruge și apoi de a-l umili, subordonîndu-l unei misiuni oribile de promiscuitate politică.

Au fost îmbrînziți să părăsească țara unii dintre cei mai importanți artiști români.

Surghiuniți, mulți dintre ei au cultivat artă și spiritualitate românească cu aceeași dragoste responsabilă oriunde au trăit și pătimit. Dar și aici, acasă, dincolo de incompetența unora, de frica și lășitatea multora, victimă a barbariei, a linsajului provocat de o ideologie viciată, teatrul, și nu numai el, a continuat să respire, să se ridice prin dialogul tainic provocat de ambiguitatea imaginilor scenice la rangul de artă revelatoare, călăuză a spiritului.

Teatrul românesc a ris și a plins alături de întreaga națiune, mobilizîndu-l forțele cu patimă și vigoare, discernîmint și onestitate, spre o meditație angajată asupra rostului și rînduirii noastre de cercare.

Bineînțeles că obolul plătit întinericului a fost imens, dar tot alt de sigur putem mărturisii că zona vitală a teatrului românesc, cea a cîstei și demnității, a substanței și profunzimii, a fost mai puternică decît oarba noapte asupritoare. Paradoxal, această beznă a provocat și întreținut o atitudine creatoare autentică drept unic răspuns posibil la violența agresivă a dictaturii.

Generațiile tinere s-au format în ceața plumburie, mobilizîndu-se spre lumină și adevăr, angajîndu-se în revoltă, stimulați de cultură și artă.

Teatrul românesc a născut — prin atitudinea multora din producțiile sale — apetitul spre libertate. El a descătușat energii. Revoluția română din decembrie are izvoare adînci în existența noastră spirituală. Teatrul a fost cu certitudine un strigăt disperat întru apărarea umanului, un semnal vizibil ce polariza energiile spre eliberarea din robie. Lașii și trimbișii sloganurilor, parvenitii și profitorii, slugile regimului nu au fost și nu sînt aceeași cu solitarii, înfricoșaii, deznădăjduiții și „nebumii” ce au apărut onoarei artei teatrului.

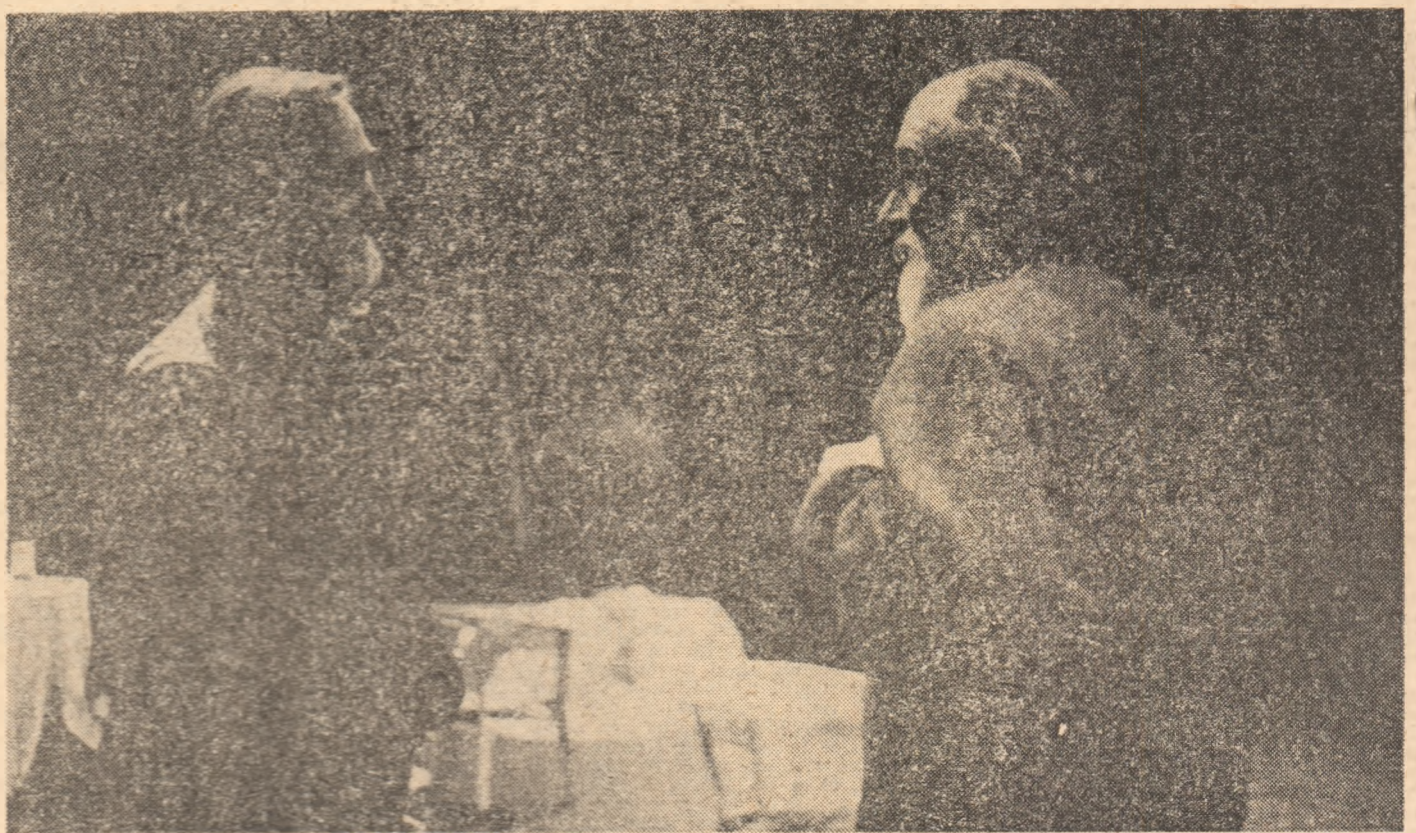
A artei și a teatrului.

Viziunea artistului a fost o cale deschisă spre dialog și comunicare. Nimic nu rodește în deșertul secătuit și mai cu seamă nimic nu renaște dintr-un vid absolut.

Întinericul a obligat artistul revoltat de nimicnicia timpului la atitudine creatoare. Spovedania cîntită a întărit suflul libertății dinăuntrul spre înafara noastră.

Premieră la Teatrul Național din Cluj: M-am jucat într-o zi de Andi Andrieș, regia Victor Ioan Frunză — scenografia Adriana Grand. Cu Anda Chirpeanu și Dorin Andone

Alexa Visarion și Radu Penciușescu repetînd Un carnaval al dragostei de Cehov la Teatrul Fontanien din Malmö (Suedia).

Am început cu aceste gânduri nu pentru a intra în polemici cu alte opinii privind destinul teatrului românesc în ultimii 25 de ani, ci pentru a încerca să susțin poziția de pe care Teatrul Mic îndrăznește să-și gîndească un program teatral, un drum al propriei demnități.

Pentru a nu fi suficient lui însuși, pentru a se ridica prin substanță și profunzime la rangul obiectelor autentice, art, al fenomenului cultural, teatrul trebuie să opteze pentru o cale ce-i poate autentifica personalitatea.

Stimulați de conducerea Ministerului Culturii, care a descoperit și teatrul românesc din chinurile rigide, absurde ale birocrației și sclaviei ideologice, cîmînd cu discernămint o parte din personalitățile de prim rang, respitate de opresiune prin lume, să cultive din nou egurul strămoșesc spre binecuvîntarea lor și a noastră a tuturor, putem acum crea teatru divers și eficient, constant valoric. Fiecare instituție teatrală se poate personaliza și trebuie să o facă; eî mai curînd.

Teatrul Mic nu-i este permis decît o extindere în calitate. Nu beneficiem de spații largi, de inedită primărie de înscenare, nu avem cum să transformăm suprafețe vacante, derizorii, în creaștere locuri de joc. Verticalitatea Teatrului Mic este obligatorie. În această stagiune teatrul nostru se întoarce spre începutul său, ca spre singura sursă nealterată în timp de autenticitate.

Radu Penciușescu — fondatorul și animatorul acestui lăcas de teatru — a trasat drumul problematic... Amintim-vă de Jocul ielelor, de Bălăuț, de Richard II, Tango, Iona, Ingriditorul...

Ce înseamnă toate aceste spectacole ?? Rigoare și stil, valoare și reflexivitate, autenticitate, teatralitate expresivă și gîndire.

Temelia programului nostru se susține pe dialogul universurilor de vibrație perenă ce stimulează creația.

Născuți din plămada lui Shakespeare și Cehov, Caragiale și Camus, Pirandello și Machiavelli, Dürrenmatt, Sam Shepard și Caryl Churchill, putem să ne trăim în arta teatrului.

Gellu Naum și Ilie Păunescu, Paul Eve-rac și Horia Lovinescu, Mircea Eliade și Fănuș Neagu, Titus Popovici și D.R. Popescu sînt scriitorii ce ne strigă prin opera lor la spectacol.

Un repertoriu de valoare, transfigurînd neliniștile mereu prezente în om și lume, ambiționînd la interogații esențiale și eliminînd răspunsurile de circumstanță poate obliga Actorul la creație. Arta actorului, întreținută și provocată de gîndul regizoral autentic, permite existența reală a comunicării prin teatru.

Noi vom trudi pentru valoare și expresivitate scenică prin simplitate profundă, revelatoare, prin deschiderea „usilor închise” ce blocau sau blochează meditația. Nu vrem să delectăm înainte de a conștientiza menirea de ființă responsabilă, acut imbolnăvită de nefericire a fiecăruia dintre noi. Gînd, idee, imagine, toate într-o tainică relație a adevărului dilatat cu sens capabil să dinamiteze suflul gîndirii și al semnificației.

Ne dorim un teatru izvorit din adîncul înțelegerii noastre despre om și lume, cultivînd o teatralitate filtrată de bun gust, armonie și profunzime, într-o sinteză organică a clasicului cu modernul.

Eliberarea meditației prin energie vita-

lă metaforizată în imagini scenice ne va introduce în labirintul întrebărilor fără răspuns, dar cu ecou.

Histrionismul trebuie să fie consubstanțial gîndirii. Discursul polifonic, susținut de un limbaj specific teatrului ca manifestare plenară a esenței umane în desfășurare, se concentrează prin selecție în viziune spectaculăra și acest fapt poate salva teatrul în acest sfîrșit de secol și de mileniu de inutilitatea demersului și gratuitate estetice. Miza spectacolului de teatru, incandescentă prin substanțialitate și rafinată prin echivocul expulsiel tulburătoare ne poate marca drumul spre un dialog fertil cu publicul.

Diversitatea tematică, stilistică, funcțională se focalizează în unitate conceptuală, penderca gîndirii eliberînd necesarul de soluții scenice originale în context doar prin puterea lor de a semnifica și nu în sine prin însumare.

La Teatrul Mic ne vrem trăii de teatru păstrîndu-ne curăți pentru taina ofierii prin gînd și suflet, minte și trup. Respirațiile noastre vin din taceri mistuitoare, din răsplată de umilință și deznădejde.

Noi nu putem trăi altfel.

Și ce puțin trăim astfel.

Depinde și de noi rostul nostru. Dacă noi nu ne luăm în serios, cine o va face?

Sacral și profanul, incununați de sudoare și lacrimi sub febra gîndului și forța trupului, pășim prin scenă.

Teatrul trebuie să doară. Risul stîrnit de acolo e pătîmire. Durere, pătîmire, speranță. Speranță de-o clipă... Cît să-ți netezești lacrima în sudoare. Atît. Vom încerca noi, cei de la Mic, să ne oferim lumii noastre prin universuri transfigurate în creație scenică. Totul are importanță. Vrem foarte mult, enorm. Aproape imposibil de prins într-o singură stagiune.

Dar, dacă nu, încercăm, dacă nu, vrem să murim pe scenă, atunci degeaba ne mai bîcuiam nimicnicia.

IN STAGIUNEA ce curge trebuie să ne îmbogățim cu spectacole. Sîntem săraci, prea săraci să nu culegem. Deci: **Insula de Gellu Naum** în regia Ginei Ionescu. **Mistina** de Caryl Churchill în premieră pe țară. În regia Andrei Vulpes. **D-ale carnavalului** de I. L. Caragiale în viziunea lui Dan Micu și scenografia Ancăi Păslaru. **Cătălina Buzoianu**, după strălucitorul spectacol **Să imbrăcăm pe cei goi**, va realiza împreună cu Valeria Seciu, un nou Pirandello: **Trovare!**. Apoi, **Mătrăguna** lui Machiavelli în regia lui Mihai Lungeanu. **Vizita bătrînei doamne** de Fr. Dürrenmatt, cu Leopoldina Bălănuță, Mircea Albulescu, Mișcă Popescu, Dan Condurache, Paol Panduru, Ion Pavlescu și o trupă excelentă. Scenografia, Maria Miu. Regia: **Alexa Visarion**.

Trei opere capitale. **Pescărușul** de Cehov, **Julius Cesar** de Shakespeare și **Cei drepti** de A. Camus, toate în partea a doua a stagiunii. Pentru prima dată ne o scenă românească va fi prezent și celebrul dramaturg american Sam Shepard cu **Copii îngropați** —, piesă de rezonanță a literaturii dramatice contemporane, mult premiată și apreciată în întreaga lume.

Cine sînt cei ce vor intrupa aceste destine ale marilor autori? O trupă minunată, avînd în frunte două stele: Leopoldina Bălănuță și Valeria Seciu, apoi, personalități de autentică originalitate ca: Mișcă Popescu, Dan Condurache, Rodica

Negrea, Dinu Manolache, Marla Ploae, Diana Lupescu, Gh. Visu, Monica Ghiuță, Coca Bloos și mulți, mulți alții.

Vor juca pe scenele noastre, în această stagiune: Ștefan Iordache de la „Odeon”, Dana Dogaru de la „Nottara”, Simona Mălcănescu de la Național, Paul Chiribut de la „Bulandra” — în spectacole noi, sau în reluarea unor succese ale teatrului.

Doi mari actori ai teatrului românesc, Rodica Tapalagă de la „Bulandra” și Mircea Albulescu de la Național, sînt invitații noștri de onoare.

În ziua de 6 decembrie, la Paris, în cadrul unei manifestări coordonate de Academia de teatru experimental și Teatrul Europei vom juca în premieră, la „Teatrul Odeon — Teatrul Europei”, spectacolul **Cumpăna de noapte a regilor** — pe care îl lucrez împreună cu Ștefan Iordache. Scenografia, Maria Miu.

Teatrul Foarte Mic capătă, din această stagiune, Coroana „Emil Botta”. Poetul și actorul ne va supraveghea înspre împlinirea gîndurilor spre acel Ceva special și veșnic tănuat în „dor fără sațiu”.

Acolo vom așeza dragostea și frica noastră de teatru la temelia unei Școli de artă teatrală (actorie, regie, scenografie) care va funcționa din anul universitar 1991—1992 sub coordonarea Societății Artiștilor Uniți, ce a fost fondată în această săptămîină ca o corporație privată cu scopul dialogului profesional, ce va conlucra cu Teatrul Mic în cadrul Studioului „Emil Botta”. Pepinieră prin școala de artă teatrală pentru Teatrul Mic, și totodată șansă a unor contacte profesionale cu artiști pedagogi din Islanda, Suedia, Canada, Franța și Statele Unite, Societatea Artiștilor Uniți are ca membri fondatori personalități de frunte ale companiei noastre. Vom iniția stagiunea viitoare un Festival al Teatrelor Mici din lume, invitînd celebrele trupe teatrale de la Piccolo Teatro din Milano, Malii Teatr din Moscova, Circle Rep. din New York și alte companii asemănătoare ca profil teatral nouă, din Israel, Spania, Polonia, Germania, Venezuela, Canada și Japonia. Această primă ediție o vom dedica regizorului român Ion Sava — nume din păcate necunoscut Europei, dar cu certitudine un pionier al regiei românești moderne.

Totul e să rezistăm atacului violent din-spre vulgaritate, banal, facil și mediocritate.

Relaxarea spiritului nu înseamnă violarea bunului gust, cu violentarea publicului nu trebuie să trimiță spre teatrul culinar și gîndirea de bucătărie.

Mă înspăimîntă încrederea în bucuria de a mă împlini în rost. Rostul de a nu muri chiar degeaba... De a sări fără plasă, de-a lungul surpării pentru un semn pierdut care te obsedează.

Aș vrea să mor undeva în apropierea scenei pentru a trece curat și ușor dincolo.

După o lungă perioadă de zloată coclita pe viață, pe care eu și generația mea a trebuit să o sădim în noi, ne călătorim spre noi înșine prin idealuri abia respirînd.

Semn de viață, semn de sfîrșit... Nu știu.

Plecăm din coșmaruri spre vise...

(Și visele-mi toate cer vise.)

Alexa Visarion

BIG (dar nu Berceni)

ACA vrei să vă deconectați, pur și simplu, dacă vrei să vă suflați creierul, contra sumei de 15 lei (mai ieftin ca un cearceaf la Nurea), încercați cu **Big**! Producție americană, 1988. În alte țări europene el a dat cu titlul original, „big” însemnând și netradus — cam pentru toată lumea, mare. La noi filmul a fost difuzat cu titlul **Vreau să fiu mare**. Fie. Mai trist e și acest **Big**, ca și alte filme care înalta erei noastre circula frenetic pe canale, ajunse, acum, în sălile noastre de cinema, nu se mai bucură de succesul de public scontat. Ironia sorții: pentru prima dată după nu mai puțin cinci ani, „Româniafilm” a dispus de valută și de libertate de mișcare ca să achiziționeze un pachet de filme noi — dar tocmai acum lumea e foarte, foarte ocupată, cu alte treburi decât mersul la cinema. În acest timp, în repertoriu au intrat (sau vor intra) multe filme americane ale anilor '30: *Stimulele siiri*, *Suspectul*, *Idila pentru o noapte prețioasă*, *Cropodile Dunce*, *Vădușica neagră*, *Omul cu un pantof roșu*, *O femeie face carieră*, *Cinova care să mă dore*, și altele încă. Susnumitul **Big** (ceea, la Veneția, acum doi ani, săli arpline. L-am revăzut de curând la cinema „Studio”: în sală erau — la această nouă producție *Twentieth Century Fox* — cam tot atâția spectatori ca pe vremuri la Gala filmului albanez.

Big e un basm pentru adulți dispuși să accepte o convenție pe cit de naivă pe a parte de ingenioasă. Un băiețel de vreo 12 ani, îndrăgostit de o colegă de școală căreia îi plac băieții mai mari — își dorește să ardore și cu năduf să fie, și el, odată, cit mai repede — mare! Cu inconștientă oricând îndrăgostit, profita de prezența unei „mașini de împlinire dorințelor” plasată într-o Luna Park, ca să-i așeze, botărit, dorința: „Vreau să fiu mare!” Zis și făcut. În dimineața următoare, aceluși pusti în arăta, spre spaima mamei, ca un tânăr de 30 de ani. Interpretul, Hank Hanks, un zăpăcit foarte popular pe vremea (nominalizat în cursa Oscarurilor, pentru acest rol) compune cu haz dozarea unui personaj sfâșiat între încredere și îngoasă. În timp ce părinții se căutau pe la micușul le-a fost răpit, micușul — prezentant al generației crescute cu nașul în computer — își ia soarta în propriile mâini, ca să ne ofere o poveste simpatetică despre peripețiile unui bărbat-copil plonjat, fără reme și fără bagaje, în singla adulților. Personajul va călca nu la străchini, ci dintr-un succes în altul: se trezește vicepreședinte al unei mari companii producătoare de jucării, e înaltat într-un birou somptuos și nu are timp să trăiască decât să se... joace, să testeze

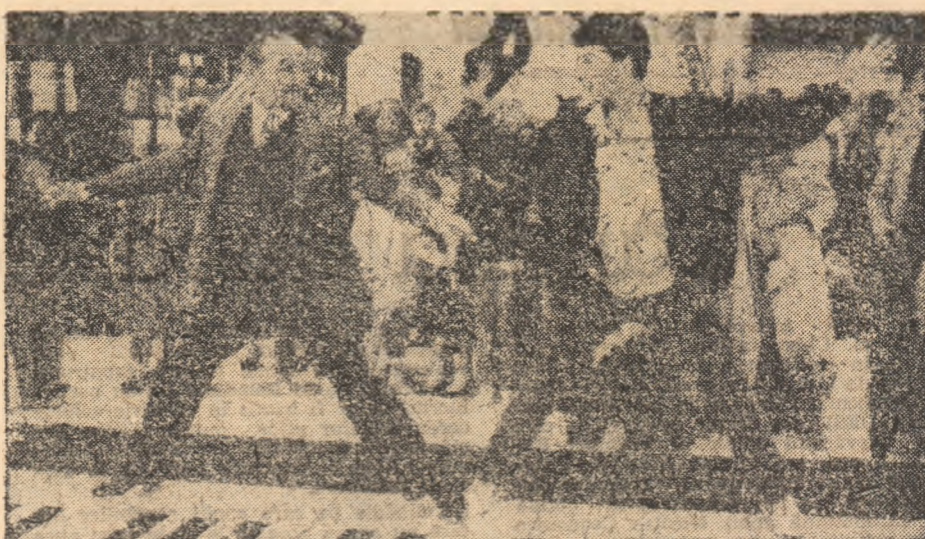
și să inventeze noi jucării. Colac peste pupăză: de băiețelul deștept se îndrăgostește o foarte rafică „colegă de serviciu”. Toate îi merg pustiului în plin, și, cum ziceau frații Grimm despre croitorul cel viteaz: „de volos ce era, inima îi trosăta ca o codiță de miel...” Și totuși! Finalul acestui diuun accelerat, plin de succese, nu poate fi decât unul singur: băiețelul își dorește cu disperare să se întoarcă la mama; ca un făt-frumos în țara bătrânească fără tinerete, omul nostru se simte, inexplicabil, copleșit de tristețe. Iși vrea copilăria — timpul netrăit —, înapoi.

Povestea (a cărei co-scenaristă e Anne Spielberg, sora celebrului Steven) amestecă abil nostalgia cu buna-dispoziție. Filmul și-a propus să fie o „comedie de consum”, inteligentă și grațioasă — ceea ce a reușit cu brio. Ideea — banală, în sine — că oamenii, îmbătrânind, uită ce e aceea bucuria jocului, ideea că numai bucuria jocului poate salva sufletul de morțificare, ideea că inocența adevărată e invincibilă — capătă, în film, o nouă strălucire. Iată două secvențe — în care doi oameni mari, care au uitat că au fost cindva copii, redescoperă bucuria jocului — elocvente pentru talentul regizoarei, Penny Marshall (new-yorkeză, aflată la al doilea lung metraj; a studiat matematica și psihologia, a fost, ani de-a rândul, actriță și realizatoare t.v.):

— pe podeaua magazinului de jucării se întinde o claviatură de pian imensă, pe care se cîntă cu picioarele (la propriu). Falsul bărbat de 30 de ani sare pe clape ca un copil ce este și dansează cu o plăcere nebună; un domn în vîrstă, care nu e altul decât patronul, nu poate rezista tentației — i se alătură și joacă, și el, fericit; PDG-ul se va simți, după această zbergusă, cu 100 de ani mai tânăr;

— cînd vine pentru prima dată în casa copilului mare, colega cea sofisticată e invitată să urce pe un fel de plasă-trambulină, instalată în încăperea care seamănă perfect cu o sală de jocuri și, vrînd nevrînd, mai ales nevrînd, e obligată să sară în sus, pe plasă! Pe măsură ce jocul la proporții, pe măsură ce distinsa domnișoară va fi propulsată de plasă tot mai sus, spre plafon, timpul de bucurie, de pe ea pare să cadă, ca în basme, rîndul de „piele falsă”, și creatura rigidă, ușor acrită, crispată de ambiții se transformă într-o cu totul altă fată...

Bun gust, profesionalism, un dialog spirituos, un decupaj vivace, știința de a conduce povestirea fără a plictisi nici o clipă — totul, în serviciul unui „film de consum”. Dar provenind dintr-o lume în care să faci un bun film de consum nu e o rușine — e un ideal!

O comedie grațioasă: „Vreau să fiu mare”.

Lucian PINTILIE:

„Din punct de vedere temperamental, mă situez printre acei artiști ce consideră că realitatea trebuie purificată și revitalizată prin exercițiul umorului negru și al grotescului.

Structura mea este patetică, gogolană dacă vreți; dimensiunea grotescă ce se poate regăsi în toate spectacolele mele (...) are o perspectivă morală foarte severă.

Detest micul negativism naturalist, reacție de circumstanță, lipsită de semnificație cu adevărat polemică, dar cred cu fervoare, cu disperare în această dimensiune patetică a satirilor.

Consecințele estetice pot scăpa de sub controlul artistului, consecințele morale niciodată.”

„Spre deosebire de detractorii săi de ieri și de azi, eu îl consider pe Caragiale un foarte mare patriot. El joacă o funcție critică, de cunoaștere, funcție care, umbră sau anulat, provoacă automat debilizarea conștiinței naționale. Nu poți fi puternic și pur decât în clipa în care te cunoști. Viziunea lui Caragiale despre universul românesc — evident, una din cele posibile — eu mi-o însușesc ca pe o religie, până la dogmă deci. Este o viziune socratico-carnavalescă. O privire de sus asupra moravurilor cetății, mărcată de o teribilă austeritate și animală în același timp de o veselie vitală și nebună. Convingerea austerității cu nebulă și secretul lui uriaș, pe care sfios încerc să mi-l însușesc.”

(Extrase din interviurile acordate de Lucian Pintilie în 1971 și în 1983 revistei franceze „Positif” și respectiv revistei igene „Arlechin”)

CARTEA DE MUZICĂ

Gala maestrilor

te biografice relevante, detalii legate de arta interpretativă, concepția estetică, date ale temperamentalului artistic dar și o anumită atmosferă de epocă, fragmentul memorialistic capabil să individualizeze ori să arunce lumină asupra unui contemporan ilustru, să facă dintr-o situație aparent banală un fapt memorabil. Asemenea elemente, cum sînt cele din urmă, au constituit dintotdeauna farmecul memorialisticii, uneori indicind chiar semnele care o pot apropia de literatură.

Le vom regăsi în multe dintre confesiunile muzicienilor români cuprinse în cartea Despinei Petecel, alături de efortul de definire și clarificare a atitudinii și concepției artistice, așa cum s-a format ea de-a lungul anilor. Nu sînt puține, de altfel, interviurile care acordă un spațiu — mai mic sau mai mare — formării spirituale, anilor de studiu, maestrilor și, de la caz la caz, activității pedagogice, răsărită la rîndul ei asupra unor nume cunoscute cel puțin în muzica românească. Apoi fiecare interviu (substanțial ca dimensiuni) este precedat de o notă biografică, nici aceasta lipsită de amănuntul memorialistic și de încercarea de evaluare critică a compozitorului sau interpretului respectiv. Aceasta poartă încă amprenta judecății generale, ținînd cont și de publicul larg al radioului, dar cu fraze întotdeauna echilibrate, conținînd — chiar și în admirație — distanța critică necesară, o prudență a termenului elogios sau marcat obiectivității. Iată, de exemplu, o frază din prezentarea lui Dimitrie Cuclin, muzician insuficient cunoscut dar suficient de controversat („cucinienii” și „anticucinienii” au, fiecare la rîndul lor, dreptate): „Oricît de complicat ori confuz ar fi cîteodată sistemul aplicat de Dimitrie Cuclin analizei sunetelor și relațiilor dintre ele, faptul că muzicianul considera fluctuațiile labirintului sistem dia tonic-armonic-modal-tonal, ca pe un germene perfect al sistemului psihic, echi-

valid funcțiile armoniei cu «funcțiunile sufletului nostru însuși», ar trebui să stimuleze dorința tot mai multor muzicieni și muzicologi de a depăși nivelul, uneori facil sau superficial, al interpretărilor grandioase creații cucinlene.” Descifrarea acestei opere — grandioasă și prin dimensiunile, uneori, de drept, exagerate — nu e deloc la îndemînă, căci totul se revendică dintr-o concepție filosofică suficient de complexă, pe alocuri stufoasă, de fapt o formă de a medita asupra multiplexelor răsfrîngerii ale relației dintre individ și univers, de inspirație fenomenologică. „Definind muzica, serie Despina Petecel, Dimitrie Cuclin formula cea mai înălțătoare definiție a omului.” Textul datat 29 august 1975, cînd compozitorul împlinise 90 de ani, varianta a Discursului asupra Muzicii, apărut în remarcabila O istorie polemică a muzicii (1983), nu e un dialog (acesta fiind imposibil de realizat din motive obiective) ci o densă expunere a concepției estetice, realizată de maestru.

Rolul intervievatorului e de altfel excelent jucat de Despina Petecel. Întrebările sale sînt concise, la obiect, provocatoare în sensul cel mai bun al cuvîntului, fără acel orgoliu pe care îl au, în dialog, unii, care vorbesc mai mult (și mult mai rău) decât interlocutorul, intrerupîndu-l, obligîndu-l expres la un slalom de gîndire, adesea cu un fel de agresivitate care transformă convorbirea într-un schimb (dacă acela mai apucă...) haotic de replici. Onestitatea și profesionalismul Despinei Petecel, obiectivitatea, susținută de o exactă documentare, mi se par relevante, aici și în lungul șir de emisiuni radiofonice realizate în timp. Acestei obiectivități, acestei „modestii” de cea mai bună factură i se datorează reușita convorbirilor-portret (de la organizarea propriuzisă a discuției la delicatețea de a reliefa amănuntul și la știința de a scoate la iveală trăsătura distinctivă a personalității), fie că interlocutorul e o glorie de altădată

a operei românești (tenorist Constantin Stroeșcu și Nicu Apostolescu, baritonul Șerban Tassian), instrumentiști și profesori remarcabili (Serafim Antropov, Vasile Filip, Gheorghe Halmos, Alexandru Garabet), compozitori, dirijori, pedagogi, folcloriști (Ioan D. Chiresscu, Nicolae Brânzeu, Romeo Alexandrescu, Dimitrie Cuclin, Diamandi Gheciu, Tudor Ciornea, Ludovic Feldmann, Harry Brauner, Marcel Mihalovici). Sînt pagini de reală desfășurare intelectuală, farmecul amintirii reunind parfumul de epocă, loialitatea, cavalierismul, tensiunea ideilor majore în această veritabilă „gală a maestrilor”. Pasajul memorabil nu întîrzie să apară, cîntat de tăcerea necesară a reporterului, singura care poate oferi, atunci cînd e judicios întrebîndu-l, acel sentiment de siguranță, capabil parcă, singur, să extragă amintirea de preț. Dau doar un exemplu din multele care ar merita reținute. O întîmplare relatată de Ludovic Feldmann, evocînd memoria absolut fenomenală a lui George Enescu: „Într-o zi — nu pot uita asta niciodată — s-a oprit în fața mea (eram unul dintre primii de la peretele din stînga și aveam o partitură sub braț) și mă întrebă: — Dar ce ai acolo, o partitură? — Da, maestre. Dvs. știți că am rămas autodidact în arta orchestrației și atunci, colegul meu Mihail Andricu îmi aduce din vasta lui bibliotecă cite o partitură importantă, ca să învăț și să mă perfecționez mereu în această dificilă artă. — «Și despre ce compoziție este vorba? — «Maestre, nu știu că Paul Dukas a scris o operă. Se numește *Barbe Bleue*.» — «Barbe Bleue, Barbe Bleue» — repetă marele Enescu gînditor. «Nu se prea cîntă această operă. Totuși am auzit-o o singură dată la Paris, acum vreo 30 de ani.» S-a întors la pian și a cîntat din memorie toată Uvertura operei. Andricu și eu mine urmăream partitura. Nu lipsea nici o notă. Totul era redat cu maximă perfecțiune. Am rămas uluiți, întrebîndu-ne mereu cum este posibil așa ceva: redarea perfectă, completă a unei Uverturi auzite o singură dată, cu 30 de ani în urmă! ? Caz fără precedent! »

Costin Tuchilă

Cândeia după Cândeia

ARTA imbrobodirii și instituțiile ei. Chiar înainte de refugierea în Occident a unor înalți ofițeri de Securitate (unii din ei aparținând tocmai Direcției de Informații Externe, DES), era destul de limpede cine este adevăratul editor al *Tribunei României*, care era sarcina Asociației României (editorul fictiv al *Tribunei României*) și ce își propusese să obțină (și să mențină apoi) Nicolae Ceaușescu prin activitatea unor asemenea... „asozăminte de cultură”. De aceea, detaliile oferite de unii înalți ofițeri de Securitate, refugiați în Occident, n-au făcut altceva decât să reconfirme autorităților interesate că asociația condusă de globetrotter-ul Virgil Cândea și revista încredințată unor Paul Anghel, Ilie Purcaru și, finalmente — adică până la 22 decembrie 1989 — dlul. Petre Ghelmez nu au fost, de la bun început, decât stații pilot ale Securității.

Unul din scopurile fundamentale pentru care au fost create Asociația României și organul ei de presă, *Tribuna României*, era câștigarea simpatiei cât mai multor români exilați pentru un sistem ce-i făcuse să-și piardă țara. Aparent — misiune lipsită de orice șansă. Practic, însă, ea avea să se dovedească nu tocmai imposibil de dus la capăt. Statutul stabilit acestor stații pilot ale Securității, înlesnirile ideologice și financiare, abilitatea unora din lucrătorii lor le-au transformat — cel puțin în anumite perioade și cel puțin în cazul anumitor comunități românești din exil — într-un extrem de eficient cal troian. Puține sînt nucleele de influență pe care și le creaseră Nicolae și Elena Ceaușescu „pentru exterior” cărora cel doi ar fi trebuit să le fie mai recunoscători, căci Asociația României și *Tribuna României* i-au ajutat să puncteze acolo unde alte acțiuni, chipurile sofisticate, dăduseră gres.

DUBLUL STANDARD. Într-o casetă intitulată *Către cititori I*, text apărut în nr. 16-17 al *Curierului românesc*, cum a fost rebotezată de urgență *Tribuna României*, se afirmă: „Vechea revistă *Tribuna României* pe care unii dintre dumneavoastră au primit-o în mod gratuit timp de ani întregi, era o publicație specială (subl. noastră), subvenționată de stat”. Așadar, vechea strategie a „jumătăților”, de adevăr n-a dispărut, căci, da, *Tribuna României* era... o publicație specială, nu însă pentru că ar fi fost subvenționată de stat. Toate publicațiile din țară fuseseră subvenționate de stat până în decembrie 1989. Caracterul „special” al revistei — adevăr pe care „revoluționarii” de la *Curierul românesc* îl ascund — îl dădea editorilor revistei, Securitatea, și misiunile „de luptă” fixate *Tribunei României*.

Elementul ce a dat bună parte din tăria acestor stații pilot ale Securității — *Asociația României* și *Tribuna României*

— l-a constituit practicarea dublului standard. În scopul revitalizării unor sentimente favorabile printre expatriații români, *Tribuna României* i s-a permis lucrul ce ar fi trimis în puscărie conducerea oricăror altor publicații din România. Să reamintim câteva din privilegiile aflate în panoplia celor de la *Tribuna României*.

Colindele pe care copiii românilor din țară nu aveau voie să le cînte erau puse la dispoziția copiilor românilor din exil (text, partitură, ilustrații color!) prin paginile *Tribunei României*. Indușăor, nu-i așa? Dar, de ar fi venit de vreun Crăciun în țară, împreună cu cine ar fi putut cînta acele colinde copii românilor din exil? În nici un caz cu rudele lor. Și nu constituise tocmai cîntarea citorva din aceste colinde unul din capetele de acuzare împotriva „rebelilor” studenți bucureșteni în 1968? Cum bine știm, subiecții interni — cum erau „codificați” de editorii *Tribunei României* — trăind în România — nu aveau dreptul decât la colindele și interminabilele plugușoare dedicate cuplului prezidențial, colinde și plugușoare ale căror texte erau fie refăcute, pe ici, pe colo, prin părțile esențiale, fie constituiau opera integrală a unor sorocovari precum Corneliiu Vadim Tudor (unul din pseudonimele dlui. Eugen Barbu), Violeta Zamfirescu, Al. Andrițoiu, Mara Nicușă, Victor Tulpure și alții.

Dar goana procurării pe sub mînă a colindelor imprimate de corul Madrigal, discursuri gîndite pentru subiecții externi, numele de cod al românilor din exil? Poeme pentru a căror simplă murmurare mil de români au petrecut ani grei de temniță erau rețicite de *Tribuna României*; firește, tot pentru uz extern. Căci ani de zile *Tribuna României* a avut o ediție pentru subiecții externi și alta pentru subiecții interni. Inutil să adăugăm ce le deosebea.

Nume fundamentale ale culturii române, nume ce nu puteau fi menționate sub nici un chip (exagerăm, puteau fi înjurate în *Seintela, Săptămîna, Luceafărul* etc.) erau „recuperate” cu stranie dezinvoltură și sărbătorite cu exorbitant fast tipografic în paginile *Tribunei României*.

Nu este oare revoluționar să-i vezi astăzi pe beneficiarii privilegiilor acordate de Securitate revistei înființate pentru crearea celei mai patente diversități, autoproclamându-se adevărații rezistenți în fața dictaturii? Într-o altă casetă (*Curierul după Tribuna*), apărută în același număr de revistă menționat mai sus, curierii fostei tribune a Securității ne mai sfidează încă o dată: „Mai mulți cititori au mai scris în ultima vreme înțelegîndu-ne dacă noua revistă *Curierul românesc* nu este doar o „retusare”, o „schimbare la față” a vechii publicații *Tribuna României*. Dacă unii se exprimă vehement împotriva tonului propagan-

distic, a „mînclunii prin omisiune”, practicate sub regimul comunist de colectivul nostru redacțional, cei mai mulți ne acordă circumstanțe de atenuare (Alo, tov' căpitan, nu era mai bine zis „circumstanțe atenuante”? n.n.), ținînd seama de condițiile politice în care ne duceam existența și de nivelul general al presei române complet aservite dictaturii.”

Tocmai aici stă mîncluna: *Tribuna României* era exceptată, prin statutul stabilit ei de editor, Securitatea, de multe din „restricțiile”, la care era supusă presa românească. Or, mistificînd cum o fac astăzi curierii „fostei” tribune a Securității, mesajul pe care-l transmit nu putea fi decât unul singur: „în contextul dat (dat mai ales celorlalți! n.n.) *Tribuna României* a fost una din puținele publicații care au practicat efectiv o „rezistență culturală” sub opresiunea partidului totalitar”. Și ca să nu dea vreun moment de respiro cititorului care s-ar putea întreba „Chiar, așa să fi stat lucrurile?”, curierii noștri de azi continuă: „Fapt incontestabil și meritoriu” (tocmai contestabil și tocmai nemeritoriu...). Apoi, smecheria turnării de puțină cenușă pe chipuri: „...care n-o absoarbă însă complet de păcatele incriminate de cititori și de noi înșine: publicitatea făcută „realizărilor” regimului, ocultarea adevărului privind marasmul din viața social-economică, intenția (cuvîntul exact este misiunea, n.n.) de a folosi în legitimarea comunismului capitalului sentimental și de simpatie a celor legați într-un fel sau altul cu pămintul românesc” (subl. noastră). Ei da, parcă mai venim de-acasă domnilor curierii: *esercherie sentimentală*, iată ce vi s-a cerut să faceți, și ați făcut-o cu vîrf și îndesat. Și atunci? Și atunci cum se leagă această semi-mărturisire cu pretenția de-a fi făcut tocmai dumneavoastră „rezistență culturală”? de-a fi fost una din „puținele publicații” care...?

Lăsînd la o parte acum impactul avut asupra atîtor naivi cumsecade din exil de strategia fixată *Tribunei României* de Securitate, să reamintim că șiretlicurile elaborate în Domnia Anastasia nu au dat gres nici asupra altor surse avute în vedere de Securitate: anumite agenții, institute, organizații cu influență asupra unor cancelarii politice din Occident. Cu un singur foc erau dacă nu omorîți, măcar amețiți, doi leprui! De aici și pînă la considerarea *Tribunei României* drept exact ce dorea Securitatea să fie luat organul ei (nu doar de presă, ci și de influență) n-a mai fost, uneori, decât un pas. Și din nefericire el a fost făcut fie de burocrati occidentali la fel de obtuși ca „frații” lor de pretutindeni, fie de funcționarii cinici, amatori de viclenimuri întoarse pe dos. Ca să nu mai spun că simplii imbecili n-au lipsit din joc, ca de obicei.

TELECINEMA de Radu COSAȘU

Din Luxemburg în Guldenburg

■ DOUA evenimente au dominat săptămîna telecineematografică: marți n-am avut Telecineematecă din cauza unui meci de la Dortmund dar vineri s-a încheiat basmul Guldenburgilor. Nu știu care e mai important dintre ele, dar fiecare are apăsarea sa asupra conștiinței noastre estetice și literare, nu mai spun asupra privirii. Oricum, amîndouă sînt la fel de veșele, ca diminețile în care te trezești hotărît — nu știu dacă ați încercat! — cu acest gînd: „Azi sînt important și n-am să mă las călcat în picioare”. Eu fac de două ori pe săptămîna acest exercițiu cu care rup zilnica viață petrecută într-un singur circuit, acela de la Fănică. Tipărescu citire: „Blestemata politică! Un moment nu-mi dă pace!” Cred că a suferi de importanță e una din plăcerile luxuriante ale vieții noastre noi. Ca atare, nimeni n-o să ne poată explica de ce un meci lipsit total de interes — decît dacă sîntem mazochiști, ceea ce ar fi un argument — a înlocuit un film serios la Telecineematecă, nu spun care, fiindcă această emisiune nu pare obsedată de un caracter ferm. A, firește, nu zic să nu se fi transmis deloc un meci în care Craiova pornea cu 0-3 de acasă — atunci s-ar fi zis că facem ca pe vremea lui ăla care nu suportă să ne fie popularizate dezastrele. Dar, lăsînd meciul la ora Telecineematecii, nu i se putea găsi acesteia un alt spațiu? Nu zic să i se fi luat guvernului „punctele de vedere” sau să se fi intrat brutal în „Lumea Ideilor” — o pledoarie pentru filozofare”, nu mă gîndesc să fi confiscat Telecineemateca „Salut, prieteni!”, dar ceva, cumva, s-ar fi convenit să se întîmple, ca o pledoarie pentru cinefilii dizgraciați. Numai că ajungeti la vorba mea: toți sîntem importanți, toate emisiunile sînt importante! Doar Telecineemateca, nu. Decît un Humphrey Bogart (ultimul a fost o catastrofă de comedie pe care prezentatoarea s-a încapățînat să ni-l prezînte, fără umbră de humor, ca „un film paradoxal al unui regizor paradoxal”),

mai bine Ciurea, mai bine Stoica, „Casa și grădina”, „Noi și calculatorul”. Și ce mare brînză am văzut în *Le de Kurosawa* sau Ford? Fîndcă nu voi avea tocmai eu demagogia de a huli fotbalul, voi spune că au existat și în „Lumea balonului rotund” (superb spus!) imagini de cîne-matecă chiar personală: nu de la Dortmund, nu din Gheneea, dar de la Porto un trompetist din tribună însoțind tot meciul cu Aida, Marseilleza, Frère Jacques și Kalinka mai, nu-i de uitat. „O pledoarie pentru filozofare” a fost și acțiunea politică luxemburgheză asupra suporterilor vest-germani care au invadat ducatul cu ocazia unui meci din Campionatul european; nu numai că i-a alergat ca la balamuc pe străduțele orașului, dar i-a și prins, iar dacă i-a prins au făcut cu ei ceva ce ține de „Mondo Cane”: i-a întins pe frumoasele bulevarde („J'aime flâner sur...”), le-a pus cătușele la mîini acolo, în miezul Europei și al unui ev aprins, și i-a mai pocnit chiar în poziția asta, lași și legați la pămînt. Doar rezultatul meciului e pe măsura imaginii: R.F.G. (campioana mondială) — Luxemburg (cam ciuca bătăilor pe continent) 3-2! „Pentru asta s-au omorît?” — cum întreba bunică-mea, săraca, țesînd la ciorapi și cîntînd valsuri de Lehar în timp ce Radu Vasilescu, gînerule lui Rebreanu, transmitea scene cu David, Sfera, Albu...

Din Luxemburg în Guldenburg fiind distanțat din celebritate versuri ale lui 48: „Din Amsterdam în Rotterdam”, rămîne de spus că basmul s-a terminat cu bine — adică n-a murit nimeni! A fost hîbsch und sehr dramatisch! Era să omoare sau să moară Jan Belbeck, totuși prin grija lui Achim Lauritzen (cel mai bun din 22) și bineînțeles a lui Freud nu s-au spart decît câteva pahare de cristal, cîteva servicii de porțelan, cîteva lustre de Murano, și dacă nu-s de Murano, ce-i? dar ce pahare, ce servicii, ce lămpi! Cît nu mă pricep, venînd dintr-o economie abe-

rantă, austeră de nu pauperă, și tot m-au lovit în suflet gloanțele cu care frustratul matern impușca sticlăria, mîrînd suspensul și dîmînîndu-și culpele, pînă la a fi lertat. Acum cit e de „sage”, o sagă în care nu moare în final nimeni, e de discutat. Eu însă — și realmente nu-mi dau vreo importanță! — voi deplînge dispariția din scenariu atât a bunicii — una din celebrele actrițe germane ale anilor '30, Brigitte Horney, care mi-a sedus, la vremea ei, cîteva unchi — și mai ales a doamnei Balbeck care-mi plăcea fiindcă aducea la ochi cu Michèle Morgan. Ridicolă — cum s-ar spune în caseta tehnică a unui meci — contesa principală cu ghinion la bărbăți. În sfîrșit, de săptămîna viitoare vine Anna Karenina jucată de englezi, cu Eric Porter — Forsythe în Karenin. Mor să-i văd pe englezi în ruși... Da' pe ruși în primul tur-neu de tenis pe dolari, la Moscova, i-ați văzut? Era sala pînă ochi, gema, chiar dacă ostile tarului defilaseră la începutul lumii prin fața Kremlinului, într-o producție a suprarealismului cotidian de la „Actualități”. Toate aceste osmoze cosmice între marile neamuri ale lumii m-au făcut duminică seară să mă uit la filmul american al fostei neveste a lui Woody Allen — un film în care din nimic în nimic, unui bărbat îi vine să-i urle femeii de lingă el strigătul glasnost: „Te omor!” — ca la o schiță fermecătoare a lui Șukșin. Dacă lăsaî de-o parte mincarea abundentă și șoselele impecabile, acolo erai, între șofiorii naivi și femeile insuportabil de pedagogice ale lui Vasili. Căci de mult, da' bine, a zis tovarășul Stalin, la congresul acela în care lichidase „fizic, nu doar psihic, Gogole” (ghilimelele din Mazilu) toată opoziția: „Spiritul practic american aliat cu elanul bolșevic rus ar face minuni.” Ați uitat-o? De ce? Ca să nu-i supărați pe cei lipsiți de humor? Ei, na! „Fă-mă de melancolică, Fănică — cum ar zice coana Joițica — calcă-mă-n picioare!”. Și el: „Blestemata politică! Un moment nu-mi dă pace” (și fuge la telegraf).

Studioul de poezie

■ ASCULT *Studioul de poezie* de sim-bătă după-amiază în întregime dedicat Anei Blandiana. Poate că gestul radiofonic nu înseamnă o pură reacție față de acțiunea de terfelire a numelui poetei, acțiune în care excelează cu îndrîjită obstinație un anume sector al publicisticii de azi, ci este o normală opțiune redacțională în cadrul inițiativelor de valorificare a lirismului românesc. Ea sugerează, așadar, să ne îndreptăm spre lumea internă a poeticii deși, cum se va vedea imediat, vijeliile sau doar adierile lumii exterioare se aud și aici distinct. Selecția propusă de Lilliana Moldovan, redactorul *Studioului*, a ocolit drumul tematic unic, deschizînd perspective mai largi, desigur imposibil de epuizat într-un spațiu de emisie limitat. În fața microfonului au fost invitate cîteva dintre distinselor actrițe ale scenei noastre și ascultînd aceste versiuni ale versurilor ne-am amintit, brusc, de o alta, mai veche; pe care, probabil, banda de magnetofon nu a reținut-o. Dar memoria noastră, da. La începutul lui decembrie 1988, sala de concert a Radioteleviziunii a găzduit un spectacol emoționant, spectacol-eveniment, cum se spune îndeobște. De această dată, era cu adevărat un eveniment. După ce în decembrie 1987, tot aici, fusese sărbătorit, în prezența scriitoarei, centenarul Cella Delavrancea, acum, în 1988, asistam cu toții, muzicieni, actori și public la în-timpinarea celor 101 ani. Doamna Delavrancea nu a întîrziat nici la această în-tîlnire. Sprijinită de privirile afectuoase a sute de oameni, s-a așezat undeva în față, în primele rînduri, cam în dreptul locului unde, prin tradiție, este așezat pe scenă pianul. A fost proiectat un film omagial, apoi, ca și în 1987, spectacolul a reunit cunoscuți interpreți. Între ei, elevul doamnei Delavrancea, Dan Grigore. Se iveau din culise, se plecau respectuos în fața sărbătoritei și a noastră, a tuturor, trecînd imediat la executarea repertoriului. Așa a procedat și Ion Caramitru. Era spre sfîrșitul spectacolului ce urma să se încheie, ca și în 1987, cu un recital de pian Cella Delavrancea. S-a anunțat că Ion Caramitru va recita Eminescu. Mulți se gîndeau, poate, la *Odă, Glossă, Scri-sori*. Actorul s-a apropiat de pian, așezîndu-se în fața lui, deși și în fața doamnei Delavrancea. A ezitat o clipă și, nerostînd nici un titlu (mai e, oare, nevoită să fie rostite titlurile eminesciene?), a spus primul vers: „Ar trebui să ne nas-tem bătrîni”. După o infinitesimală pauză a continuat cu disperaie în voce: „Să venim înțelepți...”. Nu era Eminescu. Nu toți spectatorii au recunoscut imediat poemul, puțini, însă, au știut că el este al Anei Blandiana, și mai puțini că se numește *Ar trebui* (din *Călcîiul vulne-rabil*, 1966, al doilea volum al său). Încălcînd, de la sine putere, convențiile, actorul recita un alt poem decît cel anunțat, în plus, un poet, la vremea aceea complet interzis. Un poet fără drept de semnătură. „Cît bobul de strugure, cît bobul de mazăre, cît bobul de griu” încheia el, cu aceeași disperaie în voce, poezia. Din nou, o pauză infinitesimală, 2-3 persoane sau nedumerite de tot sau, dimpotrivă, în deplină cunoștință de cauză, au aplaudat, restul sîlîi rămînd în nemiscare și derută. În aer plutea ceva fără de nume, mai puternic și convingător decît banala informație bibliografică și acel ceva a continuat să persiste chiar dacă, numai după cîteva secunde menite să alunge deruta generală, actorul a trecut cu un firesc ce numai în amintire devine înspăimîntător spre: „Cînd cu gene ostenite...”. Adică spre Eminescu. Ecourile acelei serii, comentată, cum se știe, pe șoptite, încă de a doua zi, au revenit sim-bătă după-amiază la audiența *Studioului de poezie*. Așa că, reasculat, versurile: „Un pas înțelept: ghilimele / Un pas greșit: poezie” au răsunat altfel. După numai trei ore, *Lecturile în prem-ieră (România-culturală, 21,40)* a oferit fragmente din ultima carte scrisă de Petru Dumitriu (în lectură, admirabilă, a actorului Marcel Iureș). A trebuit să treacă un interval de 30 de ani pentru ca scriitorul să revină în țara sa. Pentru radio este o premieră absolută 1990. Re-vistele puseseră deja în circulație prozele sale, „Viața românească” continuînd un text exact de acolo de unde fusese oprit acum trei decenii, alte publicații, precum „România literară”, propunînd traduceri în foileton iar altele, precum „Contra-punct” și nu numai ea, lăsînd să apară largi exegeze critice. Cum editurile și-au gîndit, desigur, activ viitorul, Petru Dumitriu nu va întîrzi să intre și în librării. Deocamdată, *Lecturile* se situează în avangarda acestei acțiuni și, oricum, după știința noastră deține o prioritate radio-fonică. Mare păcat, însă, că dezavanta-jată atât de ziua cit și de ora de difu-zare, emisiunea nu poate întruni adevîr-ne sperată. Dacă pledoaria noastră vizînd modificarea plasării *Lecturilor* (dar și a *Scriitorilor la microfon*) era, săp-tă-mina trecută, oarecum teoretică, acum ea se sprijină pe un serios argument prac-tic. Îi va acorda el o șansă?

Antoaneta Tănăsescu

Revista revistelor

Dl. C. V. Tudor la „Cațavencu”

● În **România Mare**, poeta Florica Mitroi și romancierul I. Lăncrăjan vorbesc, prima, despre deznădămintul pe care l-i provoacă breasla, al doilea, despre recrudescențele kominterniste. În locul lor, noi am tăcea. Nu de alta, dar s-ar putea s-o intrebe cineva pe Florica Mitroi despre înscădătorii uitate față de Uniunea pe care o scuină în obraz acum (după ce a muls-o ca pe o vacă proastă ce este) sau pe dl. Lăncrăjan despre kominternistele sale atitudini de pe vremea Școlii de Literatură Eminescu, unde nu se comporta tocmai așa de liberal și de patriot cum se dă acum. ● Dl. George Alboiu poartă de la revoluție incoace, pe unde se nimereste să-l rotească soarta lumii, un război al său personat cu Uniunea Scriitorilor. Mai nou, în **VIATA CAPITALEI** nr. 42 revine la atac, supărat foc ca Uniunea l-a exclus „neloial” pe E. Barbu, ba chiar trăgând de aici concluzia că întreg taintumul din jurul excluderii n-a avut drept scop decât acela de a... crește tirajul **României literare**. Ca să vezi ce spirit răsucit are dl. Alboiu! Dincolo de faptul că dl. Alboiu crede că revista noastră nu-i publică tocmai pe cei care o... finanțează, am dori să-i atragem polemistului atenția că ia de foarte mulți ani o leafă bunicică de la Filiala București a Uniunii fără să calce măcar pe acolo (poate doar cînd încasează banii) și că nu uită mai niciodată să solicite împrumuturi și ajutoare de la comisia Fondului, telefonînd insistenț și insolent membrilor în ajunul întîlnirilor lor. În aceste condiții, dl. Alboiu nu este moralmente îndreptățit să lovească în breasla sa și, dacă propria constiință nu-l îmboldește deloc să se astîmpere, îi sugerăm că există, undeva, într-o ordine superioară a lucrurilor, riscul să piardă și leafa pentru care nu muncește și ajutoarele pe care s-ar cădea să aibă obrazul a nu le solicita. Fiind vorba de excluderea dlui Barbu, în același număr al **Viții Capitalei** dl. Leonida Teodorescu e de părere că de aici încolo orice scriitor va putea fi exclus, o dată precedentul creat, pentru „cele mai extravagante motive”. Străgnic raționament! Dacă plagiatul, colaborarea cu securitatea și calomnierea confrăților sînt motive extravagante, care să fie oare cele normale? ● Unde — sau de ce nu — vă treziți, domnilor? se întitulează un impresionant articol-mărturie publicat de dl. Dan Desliu în **România liberă** din 27 oct. Tema lui: lipsa aproape completă de reacție a oficialității la recrudescența ceausismului și sovinișmului în anumite gazete. Neliștitor, într-adevăr. Ca să nu ne între în cap ideea că e vorba de convență, domnii care ne conduc ar trebui, în adevăr, să se trezească! ● „Sînt singurul scriitor român în viață care spune că l-a iubit pe Ceaușescu”, declară dl. C. V. Tudor unui reporter de la **CAȚAVENCU** (nr. 30). Se laudă fiecare cu ce poate! Iubirea n-~~e~~ fost nici **coup de foudre**, nici de la început. Pînă în 1977, nimeni n-~~a~~ iubit pe Ceaușescu (n-am verificat, dar așa pretinde interviuul). Dar cînd URSS a intrat în Afganistan, „o vibrație launtrică, națională, m-a făcut să spun: Domnule, între o ocupație sovietică și personajul ăsta care are multe păcate, dar nu e trădător de țară, eu îl aleg pe ăsta”. Calcul internațional, va să zică. Alte calcule face dl. C.V.T. cu depunerea carnetului de partid, în semn de protest,

firește: „Cu cît ar fi mai rezistent unul care s-a trezit, să zicem, în '82 decât unul care s-a trezit în '86 sau în '87”? Această e întrebarea: cu cît? O urgență este medierea de către Parlament (ar merge și de către Președinte) „între noi și așa ziiiștii noștri inamici literari și politici”. Păi, dacă sînt așa ziiiștii, atunci medierea e ca și făcută. Mai greu e tot cu sovieticii, intrați liotă în țară, în decembrie 1939: „Eu am evidențiat foarte precisă a celor citeva sute de mașini sovietice care au intrat atunci în țară. Și unele n-au mai ieșit (...) E clar că aici a fost mina lui Gorbaciov”. Despre preținsele lui rude, dl. C.V.T. declară cu multă sinceritate: „Dl. Iliescu nu mi-e nici frate, nici tată”. În legătură cu evenimentele din iunie, dl. C.V.T. n-are o părere proprie: „Vedeți, eu n-am fost pe străzi. Prefer să stau la masa mea de scris”. Nu-l place să fie întrebat de 14 iunie: „Ar fi fost ideal să mă întrebați și de 13. Și, ceea ce nu știți, ar fi fost ideal să mă întrebați și de 11. Pe 11 iunie nouă ni s-a spart redacția”. E drept că istoria să fie scrisă complet, nu se poate fără 11, e clar. Oricum, o piatră de pe inimă ni se ia și auzind că dl. C.V.T. ar refuza să conducă redacția de **Actualități** a unui post independent de televiziune: „Vreau să rămîn la uneltele mele de scris”. Ne va da o **Carte românească de învățătură**. Aferim!

Limba maternă a unui critic literar

● Pe un ton revoltat, cineva care nu semnează nici măcar cu inițiale ne admonestează în **FACLA** nr. 3, zicînd că i-am „înjurat” o cronică la un volum oarecare de versuri. La acestea, răspundem că, mai întîi, noi nu înjurăm pe nimeni. Cel mult, ne exprimăm critic. Al doilea: răspunsul anonim („Păi d'ăia, dle sau dna O.A., pentru că așa credem noi că poezii cenzurate e o capodoperă a literaturii române etc.”) suferă și de gramatică și de orgoliu, dacă ni se iartă a le pune pe același plan. N-are nici o importanță ce credeți dv., domnule sau doamnă fără nume, cită vreme n-ați făcut dovada că vă pricepeți la literatură. După ce o veți face și în mod cuviincios,

vom mai sta de vorbă. Deocamdată, atît! Cît privește **Lichelele** dlui Caligari jr. din același număr al aceleiași reviste, ele sînt în actualitate, e drept. Nu lipsesc, vai, nici din **Facla**. Și încă unele din cele barosane. ● Ziarul **ADEVĂRUL** și-a înăsprit de citva timp stilul comentariilor și bine face. Iată, de exemplu, nu de mult, a publicat un succint articol **Prețul ambiguității** în care „cazul” Doru Braia era tratat de către dl. Andrei Alexandru în spiritul... adevărului și un amplu reportaj despre dl. Mihai Voicu, deputat și președinte al FSN Sector 3 București care face pe patronul (de tip nou) cu metode politice comuniste (adică de tip vechi). ● „Nu știu care este limba maternă a lui Radu Călin Cristea...”, declară retoric dl. Constantin Stan în **DIMINEAȚA** din 31 oct. Ca un prozator român să nu știe care este limba maternă a unui critic literar român, iată un lucru care nu se putea întîmpla decât după revoluția din decembrie 1989! ● Revista **SCORPION** (nr. 9, dar nu știm din ce zi, săptămîină ori lună!) începe publicarea, în foileton, a romanului dlui P. Dumitriu **Întîlnire la Judecata de apoi**. Traduce Onor Lucia Pop. Să nu fi remarcat redacția că exact același roman apare la noi în revistă de citeva săptămîni bune și, firește, cu incuviințarea autorului? Nu ne explicăm repetarica. În plus, dna Pop a operat unele tăieturi în text. Nu se poate! ● „Ceea ce nu știu merceanilor interni și externi este că, dacă **România Mare** va fi suprimată (asa după cum primim amenințări, așa după cum ni se taie în mod barbar cota de hirtie, incit am ajuns să tipărim 200 000 de exemplare față de cerința de 500 000 !), a doua zi se vor naște mari tulburări de stradă, în foarte multe zone ale țării. Încercați numai...”. Asta, da amenințare! Ni se pare normal ca o revistă care și-a făcut din fosta securitate tată, mamă, amantă, idol și alte alea să-și amenințe cititorii (am extras frazele din nr. 22) cu tulburări de stradă. Cităm din același loc: „După cum se vede, se faultează peste tot, nu mai există nici o regulă a jocului, o uriașă vomă a pus stăpînire pe presa română, așa că ne e o mare milă de poporul ăsta!”. În acest limbaj sportiv-vomitiv, dl. Vadim Tudor și compania căinează poporul „ăsta”. Sub dulcea vocabulă se ascunde (ați ghicit!) poporul roman, Dl.

Un chioșc de ziare la Timișoara...

D. Bălăeș, imnograf de ultimă oră al fostului general Iulian Vlad, trimite **României Mari** o scrisoare făcută din mai multe semne de exclamare decât cuvinte, în care își exprimă perplexitatea stîrnită de o notă a noastră la **Revista revistelor**. Nu, doamne feroște, de aceea în care fostul lector la fosta Academie „Ștefan Gheorghiu” ajuns între timp profesor la liceul Tehnometal din București (din pricina meritelor sale științifice), era învinuit că elogiă securitatea. D-sa crede că, pentru a se putea vorbi de o axă național-comunistă cum e aceea formată din **România Mare**, **Democrația** și **Zig-Zag**, ar fi nevoie de tunuri și de tancuri. Despre guri de foc ideologice, lectorul de la ideologia, Academie n-a auzit. Nu e grav: aude acum! Omul, cît trăiește, învață. Dl. Bălăeș descoperă că există ideologie într-un moment istoric în care alții încep să nu mai pună mare preț pe ea. Mai bine mai tirziu decât niciodată. ● Foarte grave acuzații îi aduce dlui Păunescu în **România liberă** din 1 noiembrie un fost deținut politic, Dl. Mihai Băbițchi a fost arestat în 1984. Anchetatorul i-a prezentat copia unei scrisori trimise de dl. B. redactorului șef al revistei **Flacăra** și pe care acesta o pusese la dispoziția organului de securitate.

Invitați de onoare

● În **DIMINEAȚA** din 3 noiembrie, dl. Arnold Helman, profesor de limba și literatura română la liceul „Constantin Noica” din București (și pe care d-sa l-ar dori botezat „Marta Bibescu” — „Anna de Noailles”, „Petru Comarnescu” sau oricum altfel decât cu numele filosofului de la Păltinș), semnălează citeva mărunte, dar semnificative erori de istorie literară din articolele semnate de Alciabiade în **România Mare**. **Balada crucii de mesteacăn** de Ariu Enășescu a fost retipărită în 1968, desi revista, reproducînd-o sub titlul „popular”, al romanțel **Cruce albă de mesteacăn** (ceea ce îl scapă și dlui Helman), o consideră înțezisă în ultimii 45 de ani. Același Alciabiade o corecta pe dna Gheorghiu care, într-o emisiune T.V. atribuite lui Alecsandri citeva versuri de... Filimon. Dl. Helman citează punerea la punct, în această privință, a dlui Ilie Bădiuț, care a arătat într-un articol că versurile sînt din Negruzzi, referindu-se însă doar la eroarea dnei Gheorghiu de la T.V., nu și la aceea a lui Alciabiade. „poate, pentru că nu-l citește”. Nu știm dacă dl. Bădiuț citește **România Mare** (stabiiciunea mărturisită a d-sale fiind ziarul **Azi**), dar știm că dl. Helman, care citește „mea culpa, cu regularitate” **România Mare**, nu citește în schimb **România literară**, unde, chiar la această rubrică, dubla eroare a fost corectată. Mă rog, citește fiecare ce poțtește! ● Dl. Edgar Papu propune în **ADEVĂRUL** din 3 noiembrie, ca soluție pentru ieșirea din grava criză morală prin care trece țara, alcătuirea unor cercuri multidisciplinare de specialiști care să discute toate problemele. Nenorocirea, pe care dl. Papu se pare că n-o observă, este aceea că destui dintre „competenții cei mai erudiți, cei mai stăpîni pe știința lor”, cum li numește d-sa, pot să nu ofere în toate cazurile și garanția morală absolut necesară. Ne gîndim, de exemplu, la ciudățenia ca dl. Papu însuși, despre care toți știm că este o competență și un erudit în istoria culturii, să admită a prefața antologia de versuri **Cartea românească de învățătură** a unui C.V. Tudor. Oare dl. Papu n-a băgat de seamă ce a scris și continuă să scrie autorul cărții cu un titlu așa de nobil și de vechi? Și, atunci, ce preț mai are competența profesională în ieșirea din criza morală, dacă un om atît de învățat ca dl. Papu cautionsază pe un poet netalentat și moralmente detestabil ca dl. Tudor? ● Dintr-un bogat nr. 3 (apărut abia în noiembrie!) al **VIȚII ROMĂNEȘTI** reținem, pe lîngă bune cronici literare, reluarea publicării romanului **Proprietatea și posesiunea** de Petru Dumitriu de acolo de unde fusese lăsată în nr. 2 al revistei, dar nu cum s-ar putea crede, pe 1990, ci pe... 1960. Nu e nici o greșală (desi știm că inversarea cifrelor 6 și 9 a produs mari incurcături într-o noapte furtunoasă din teatrul românesc!), e o intrerupere de treizeci de ani, de cînd romancierul a emigrat, pe care editorul de azi al fragmentului, Dl. Geo Serban, o lămurăște într-un preambul. Mai puțin substanțial ni s-a părut nr. 4 al revistei. ● În **ADEVĂRUL LITERAR** și **ARTISTIC** nr. 40 este reluată scrisoarea adresată de către prozatorul sovietic Al. Fadeev C.C. al P.C.U.S. la 13 mai 1956 prin care anunța că-și pune capăt zilelor. Cităm începutul: „Nu văd posibilitatea de a trăi mai departe, deoarece arta căreia eu i-am închinat viața a fost distrusă de o conducere de partid prea sigură de sine în ignoranța ei, iar acum nimic nu mai poate fi îndreptat. Cele mai bune cadre ale literaturii — într-un număr pe care nici nu-l visau satrapii țării — au fost distruse fizic sau au murit datorită indiferenței criminale a celor ce dețin puterea; cei mai buni literați au murit înainte de vreme, toți ceilalți, cît de cit capabili să creeze valori reale, s-au prăpădit înainte de a împlini 40—50 de ani. Literatura, rceastă sfință a sfințelor, a fost oferită snre sfîșiere birocratilor și celor mai înepoiate elemente ale poporului...”. De notat că Fadeev s-a sinucis imediat după Congresul XX. (O.A.).

TELEVIZIUNE

Documente

● DIN ce în ce mai interesantă rubrica dlui Bujor Răpeanu „Document cinematografic”. Duminică, imaginile de la funeraliile celor ucisi în timpul demonstrației de la 8 noiembrie 1945, cu lungile coloane de bucureșteni mi s-au părut extraordinar de sugestive pentru calvarul național care avea să urmeze. Cele citeva zeci de secunde de filmare au prins pe peliculă nu numai chipuri în prim plan și mulțimi în mișcare, dar și un amestec de temere, speranță, de așteptare chinuită și de presentiment al tragediei. Dacă am înțeles bine, simbătă, la masa rotundă la care dl Vartan Arachelian a invitat participanți la demonstrația de pe 8 noiembrie de acum patruzeci și cinci de ani, dl Lăzărescu a afirmat că atașatul militar al Statelor Unite a filmat atunci cele petrecute în piață. Oare nu s-ar putea da de urma acelei pelicule? Și asta nu numai pentru a reconstitui istoria acelei perioade, ci și pentru a nu se mai pune semnul egalității între mișcarea legionară și refuzul comunismului de atunci și de mai tirziu.

Emisiunea economică în care ar fi trebuit să aflăm în ce constă planul Cojocaru a fost o nereușită penibilă. În pofida eforturilor moderatului Televiziunii, interlocutorul dlui Cojocaru a izbutit să-l împiedice pe autor să-și expună teoria. Poate că acest plan de redresare economică nu e bun, dar nu sînt bune nici mijloacele alese de interlocutorul dlui Cojocaru pentru a dovedi asta. Procedul mi-a amintit de acel „Las” că știm noi mai bi-

ne! cu care, înainte, era înlăturată orice încercare de dialog cu reprezentanții puterii. În varianta reconștituită (oricît, se practică dialogul), „Las că știm noi mai bine!” a devenit „Dl X vrea să spună că...” sau „Chiar dacă dl X afirmă cutare lucru, vom demonstra că de fapt n-a vrut să spună asta...” Or, dialogul înseamnă cu totul altceva decât traducerea cuvintelor interlocutorului, mai ales cînd ele nici n-au fost rostite.

În sfîrșit, Familia Guldenburg e gata. Ceea ce mi-a dat speranțe că nu vom avea parte de încă o serie a fost arderea manuscrisului în semineu, în cadrul mulțumirii generale. Repet propunerea: e momentul ca Televiziunea să propună un concurs de scenarii pentru un serial autohton. Nu mă îndolesc că așa cum s-au găsit instituții care să sprijine concursurile acestea „Cine știe cîștigă”, care — cu excepția celui prezentat de dl Cristian Topescu — n-au nici haz, nici ritm, se vor găsi și instituții care să sponsorizeze concursul de scenarii. Apoi, cine știe, poate că și serialul.

T.V.R. ne prezintă, destul de des (semn de inflație?) alte și alte gazete despre sport. (Nu „sportive”, dlor comentatori, „o nouă gazetă sportivă” înseamnă cu totul altceva, dacă vrem cu tot dinadinsul să însemne ceva. Altfel, să ni se arate la ce competiții sportive iau parte gazetele acestea!) Ar fi bine însă dacă reporterii Televiziunii ar mai da o raită pe la gurile de metrou și ne-ar prezenta, nu ca să le facă reclamă, Doamne ferește, re-

vistele porno care si-au făcut de curînd apariția. Ele ne mai lipseau.

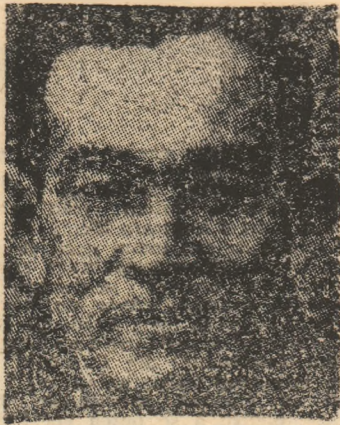
Poliția, aflăm, se luptă cu specula din magazine. Mărfuri care n-ar fi trebuit scumpite, mai ales alimente, sînt vindute la prețuri care depășesc baremul oficial în funcție de inspirația responsabilului sau de evaluările vinzătorilor, după ce se așează lumea la coadă. E drept, pe vremea mișcării specula se făcea mai cu discreție — prin spatele magazinului — și constituia un mijloc de consolidare a relațiilor dlor responsabili cu reprezentanți a felurite categorii profesionale, iar doamnelor vinzătoare le aducea și satisfacția unei principare superiorități față de vulgul cumpărătorilor. Numai că oricît s-ar lupta poliția cu speculanții, cită vreme criza de mărfuri va continua, se va face și speculă. Așa că deocamdată poliția e urmărită de fatalitate. Cit despre posibilitatea T.V.R. de a îndrepta situația („Ce fac, d-le, Televiziunea, de ce nu vine să pună lucrurile la punct!” putem auzi în cele mai neașteptate locuri), această posibilitate nu există, Televiziunea nici nu poate face dreptate, nici nu poate împărți pedepse, rostul ei e să ne informeze cît mai exact, adică să ne arate cum stau lucrurile. Cu atît mai mult cu cît, mai devreme sau mai tirziu, ele oricum se află sau, mai bine zis, sînt rostite cu voce tare.

Din categoria lucrurilor care trebuie rostite cu glas tare sînt informațiile la zi despre ceea ce se întîmplă în Basarabia.

Cît despre ideea **duplexului** de simbătă, un eveniment absolut emoționant, la care cred că nimeni nu s-a putut uita cu detașare, ca la un simplu spectacol, T.V.R. și Televiziunea din Chișinău merită să le mulțumim.

Cristian Teodorescu

Naoya SHIGA

La Kinosaurs

● **ALĂTURI** de numele unor scriitori japonezi consacrați, precum Tanizaki, Kawabata, Akutagawa sau Yukio Mishima, prozatorul Naoya Shiga (1885-1971) dă dovadă, mai ales în „*tamphen*” — echivalentul nuvelei europene — de o mare subtilitate. Inspirația autobiografică, vizibilă atât în nuvele cit și în lungul său roman *An'ya Koro* (Drumul prin întinerie), aduce o viziune patetică și un stil nou în literatura japoneză. În paginile care urmează, extrase din nuvela *La Kinosaurs*, se remarcă acea gravitate a tonului caracteristic meditației existențiale, în căutarea unei senine înțelepciuni.

I ZBIT cu violență și rănit de vagonul unui tren din linia de centură de la Tokio, plecasem singur în convalascență la Kinosaurs, o stațiune termală din provincia Tajima. Dacă leziunea pe care o aveam la coloana vertebrală degenera în tuberculoză osoasă, existau toate probabilitățile ca ea să-mi fie fatală. Dar medicul nu credea că lucrurile se vor petrece astfel. Cu condiția să mă arăt vrednic să-nfrunt urmărirea doi, trei ani, voi putea după aceea să dorm liniștit; și în orice caz, să respect anumite precauții. Conformându-mă acestui sfat făcusem călătoria la Kinosaurs, cu intenția să rămân acolo trei săptămâni, sau poate chiar cinci dacă suportam sederea.

Gîndurile nu mi se clarificaseră încă pe de-a-ntregul. Începusem să uit într-o măsură alarmantă, în schimb gustam blîndețea unei seninătăți launtrice, a unei liniști sufletești cum nu mai cunoscusem în ultimii ani. În curînd avea să începă recoltarea orezului; însăși vremea mă favoriza.

Eram absolut singur, n-aveam pe nimeni cu care să stau de vorbă. Îmi petreceam timpul citînd, scriînd. Mă instalasem adesea pe geizongul de pe veranda camerei mele și priveam dinătră, către munți sau la trecătorii străzii. Altcori făceam plimbări. Mă îmblă o potecă ușor povîrînită care se depărta de aglomerația stațiunii urmînd un mic torrent. În locurile unde apa ocolea cite un picior de munte se formau bulboane în care forfoteau lostrifele. Cîteodată, scrutînd atent adîncul apei, mi se întîmpla să descopăr, nemișcat ca o piatră, vreun crab mare de rîu cu picioarele acoperite de puf.

O lăsam adeseori pe poteca aceea înainte de cină. Urcam panta de-a lungul rîului cristalîn care curgea prin fundul surpăturii în amurgul răcoros, plin de melancolia toamnei, și mă lăsam furat de gînduri, iar gîndurile-mi erau departe de a fi vesele. Împovărate și ele de melancolie. Cu toate acestea mă simțeam pătruns de o pace blîndă. De multe ori îmi revenea în minte accidentul suferit. Îmi spuneam că puțin lipsise să nu mă aflu în clipa aceea culcat sub țărînă în cîmîtură de la Aoyama. Chipul mi-ar fi fost livid, rece, înepenit, iar rînila de pe obraz și de pe spinare ca-n ziua accidentului. Aș fi avut alături rămășițele bunicului și ale mamei mele. Nici o comunicare nu s-ar fi stabilit însă, nici din partea lor către mine, nici de la mine spre ei... Lucruri de felul asta îmi treceau prin cap; triste, desigur, dar fără a mă înspăimînta. „Asta” avea să se întîmple într-o zi; dar cînd?... Pînă atunci, de cite ori îmi puneam întrebarea respingeam în mod inconștient acest „cînd” către un viitor îndepărtat. Dar acum precumpănă impresia că nu știu niciodată cînd anume se va produce deznodămîntul. O ciudată liniște îmi stăpînea totuși inima. Se născuse în mine un fel de intimitate cu moartea.

Camera mea, la etajul întii, fără vecini, era o încăpere spațioasă destul de calmă. Adesea, cînd lectura sau scrisul mă obosau, leșeam să mă așez pe verandă. Desigur, într-o latură, vedeam acoperișul pridvorului de la intrare, care se unea cu corpul clădirii lambrisat cu scinduri în acel loc. Sub scinduri se statorniceau cu siguranță un cuib de viespi. În fiecare zi, cînd vremea era frumoasă, insectele acelea mari, tîgrate negru pe galben, își făceau neîncetat de lucru, din zori și pînă seara.

Într-o dimineață zării un mic cadavru pe acoperișul pridvorului: piciorușele erau îndoit sub abdomen, antenele căzuseră moale peste partea din față a capului. Celelalte viespi se dezinteresau de el cu desăvîrșire. În necontenitul lor du-te-vino ca să intre sau ca să iasă din cuib, se folau agitate trecînd pe lângă cadavru cu o indiferență, după cit se părea, totală. Ce impresie de viață emana din mișcarea acestor gingași neobosiți!

Ce senzație a morții se desprindea, dimpotrivă, din cadavru vecin, prăbșit acolo, cu botul în jos, inert, mereu în același loc — fie că-l priveam dimineața, la amiază sau seara! A rămas acolo timp de trei zile. Spectacolul mă umplea de o profundă seninătate. Și de melancolie nu mai puțin — văzînd acel rest neînsușit lăsat pradă singurătății, pe o țigă rece, în fumul înșierării, pe cînd celelalte viespi își regăsiseră toate cuibul. Dar în același timp cită liniște!

Într-o dimineață — la scurt timp după ce suvoaiele ploii căsăseră micul cadavru departe de ochii mei pentru totdeauna — am ieșit din hotel cu intenția de a mă duce la parcul Higashiyama, de unde se vede înire altele fluviul Maruyama și marea Japoniei în care se varsă. Din stabilimentul denumit „Perla băilor” ieșea un rîulet care curgea lin, drept prin mijlocul străzii, înainte de a se azvîrli în fluviul Maruyama. Într-un punct, un grup de oameni, unii de pe o punte, alții de pe maluri, priveau ceva în fluviu făcînd o zarvă lînsă. Ceea ce priveau era un șobolan enorm pe care îl aruncaseră în apă. Bietul animal înota cu disperare ca să scape de-acolo; îl înșepseră în pielea gîtului o frigare de fript poștii de vreo douăzeci de centimetri lungime, care-i depășea capul cu circa zece centimetri și ieșea sub gît cam tot cu atîta. Șobolanul încerca să se cațere de-a lungul zidului de piatră. Cîteva haimanale de copii și un trăgător de rîcșă zvîrloiau în el cu pietricele. Ratau lovitura de fiecare dată. Proiectilele ricoșau pe zid cu un zgomot sec. Cei care căscau gura rideau gâlăgios. După multă trudă, șobolanul izbucni să se agate cu labele dinainte de marginea unei crăpături. Căută să se strecoare înăuntru, dar frigarea, punîndu-se de-a curmezișul, îl făcea să cadă din nou în apă. Șobolanul încerca mereu să se salveze într-un fel sau altul. Cu neputință să desăfîșeze ceva pe chipul lui, dar meciul în care se petrecea arăta limpede că se găsea într-o stare de panică. Părea că zicea că totul era să-si afle undeva un reșgu; că atunci ar fi mîntuirea; și așa, cu frigarea aceea lungă înfiptă în pielea lui, începu din nou să lăute spre mijlocul fluviului.

Nu simțeam nici o poftă să asist la ultimele clipe ale șobolanului. Dar nu reușeam să-mi alung din gînd imaginea tenace a acestei vietăți sortite morții și care, apăsată de o fatalitate ineluctabilă, își istovea totuși ultimele forțe ca să alerge în toate părțile în căutarea unei leșeri. Am simțit la mine o tristețe și o silă cumplite. Aici stătea adevărul: pacea la care aspiram era precedată de asemenea suferințe. Era îngrozitor. Oricît de atrăgătoare îmi apărea marea odihnă postumă, prin cite zvîcniri de chin nu trebuie să treci înainte de-a o atinge! Terorizantă idee! Animalele, care nu știu ce înseamnă sinuciderea, sînt obligate să se zbată pînă cînd, în sfîrșit, moartea intrerupe totul. Ce-aș face eu, în elipa aceea, dacă mi s-ar întîmpla mie ce i se întîmpla șobolanului! Oare nu m-aș zbate și eu, aidoma lui, din răspuse? Nu mă puteam opri să nu evoc în ce măsură, cu prilejul accidentului, avusesem un comportament asemănător. Ti-nusem să fac tot ce se putea face. Eu hotărîsem în care spital să fiu transportat; eu indicasem cu ce mijloace. Poruncisem să se telefoneze dinainte, de teamă ca nu cumva chirurgical să fie absent și să nu pot fi operat delîndată ce ajungeam. Mă aflam într-o stare de semiconștiență și totuși spiritul meu mergea drept la esențial, ba chiar funcționa atît de minunat că, mai tîrziu, faptul m-a uluit pe mine însumi. Afară de asta mi

se înfiripa în minte întrebarea: rînila erau mortale sau nu? Dar, deși reflectam că un sfîrșit fatal nu era exclus, am fost încă o dată mirat, ulterior, că frica de moarte nu mă ținuse deloc ca-ntr-un clește. „E vreo speranță? Ce spune medicul?”, întrebam pe un prieten care venise la căpătîiul meu. „A dat asigurări că situația nu e catastrofală”, îmi răspunsese. Aceste simple cuvinte mă stimulasera că o lovitură de bici. În starea aceea de ațitare devenisem neastepat de vesel. Dar dacă mi s-ar fi spus că sînt pierdut? Cum aș fi reacționat? Îmi venea cam greu să-mi închipui. Fără îndoială că m-aș fi simțit tulburat. Mi se părea totuși că n-aș fi căzut pradă fricii de moarte în măsura în care obișnuiam să cred. Aveam impresia că, chiar și în cazul unui răspuns descurajator, aș fi luptat prin toate mijloacele, cu voința de a mă salva. M-aș fi comportat care într-un fel atît de diferit de cel al șobolanului? Și, îmi spuneam eu, presupunînd că un asemenea lucru mi s-ar întîmpla astăzi, puteam fi convins că aș acționa absolut la fel; nu încăpea nici o îndoială că gîndurile pe care mi le stîrnea actuala mea dispoziție sufletească n-ar fi avut, pe loc, nici o influență concretă; de altfel, influența sau nu, n-avea nici o importanță; e o pernă împotriva căreia nu poți face nimic.

C ÎTEVA zile mai tîrziu, spre sfîrșitul după-amiezii, am ieșit din localitate ca să fac o plimbare, singur, de-a lungul torrentului, parcurînd urcușul pas cu pas. După bariera care se găsește la ieșirea din tunelul liniei ferate San-in, drumul se îngusta, panta devenea abruptă, rîul — prin urmare — mai vijelios, și ultimele case rămîneau în urmă. Deși îmi repetam că s-ar fi convenit să mă întorc, continuam să înaintez, cotitură după cotitură, ca să văd mereu ce se află dincolo. Totul în jur era de un verde spălăcit; contactul aerului îmi dădea prelungi frisoane pe piele; seninătatea care domnea peste toate, prin nu știu ce efect contrar, mă făcea nervos. O ramură se întindea deasupra drumului; iar pe ramura aceea o frunză, una singură, se legăna — încoace și-ncolo, încoace și-ncolo — după un ritm regulat. Nici o adiere. Afară de vîntul torrentului, totul era liniște neclătită; singură în mișcarea ei, frunza de dud cu legînatarea acea stăruitor. Elzără senzație! Eram chiar puțin înspăimîntat, dar și curios. Apoi se lăsa o adiere de vînt. Frunza încetă să se logene. Am înțeles de unde venea schimbarea, amîntîndu-mi că mai văzusem ceva în felul asta și altele.

Începea să se însereze. La ce bun să merg înainte? Întîlneau mereu alte cotituri. Mă hotărîi să fac cale-ntoarsă. A-runcînd o privire înspre torrent, zării de partea cealaltă, pe latură unui bolovan pătrat care se cufunda pieziș în apă, ceva mărunț și negru: era o salamandă. Era încă udă, ceea ce îi înviora culoarea. Într-o totală incremenire, cu capul în partea de jos, privea curentul apei. Plicături îi curgeau de pe trup pe piatra uscată formînd un șir întunecat de pete de citiva centimetri. Stînd pe vine, o priveam cu gîndul dus aiurea. Nu mai încercam față de aceste lighioane avertisunea de altă dată. Îmi placea gîșterul de cîmp, păstrîndu-mi întreaga repulsie pentru broasca rîioasă. Salamandrele nu-mi inspirau nici atracție, nici dezgust. Cu vreo zece ani înainte, pe cînd mă aflam în vilagiatură pe malul „Lacului cu tresii” de la Hakone, vedeam adeseori salamandre îngrămădindu-se în locul de scurgere al a-

pelor de canal de la hotel, și de nenumărate ori, la acest spectacol, îmi zisesem că ar fi fost un supliciu dacă mi s-ar fi impus să devin salamandă. Închipuirea mă ducea la ceea ce ar fi însemnat pentru mine reîncarnarea într-un astfel de animal. Cum mă năpădeau aceleași gînduri de fiecare dată cînd întîlneau vreuna, ajunsesem să nu mai pot suferi salamandrele. Dar acum îmi trecuseră acele idei. Deodată îmi veni poftă să sporii lighioane și să o oblig să se scufunde din nou în apă. O și vedeam tirîndu-se și răscindindu-se stingaci. Cum se așezam așa pe vine, luai o piatră nu mai mare decît un glonț și o aruncai. Sînt atît de neîndemînat încît, chiar și ochind, nu ating niciodată centrul unei ținte, și nu m-am gîndit nici o clipă că aș fi putut s-o fac de data asta. Piatra ricoșă, apoi căzu în apă. În momentul în care bolovanul răsună cu un zgomot sec, salamandra execută un fel de salt pieziș de vreo zece centimetri. Își ridică în sus coada cambrată spre spate. O urmăream cu atenție, întrebîndu-mă ce se întîmplase. Nu mi-a venit numădecît ideea că piatra mea o lovise... Coda recăzu încetîșor, antrenată de propria greutate. Încordîndu-și membrele ca să reziste mai bine puntei, salamandra își îndoi degetele celor două labe anterioare proiectate înainte, și, cu forțele sleite, căzu în bot și rămase întinsă. Coda i se turtise pe piatră. Nu se mai văzu nici o mișcare. Salamandra murise.

„Ei asta-i!” gîndii eu. Mi se mai întîmplase să omor mici vietăți; dar faptul că o ucisesem pe aceasta fără cea mai mică intenție mă umplea de un imens dezgust. Netăgăduit, eu săvîrșisem actul, dar în întregime joan jocul purului hazard. În ceea ce o privea, moartea o lovise ca fulgerul, pe negîndite. Rămăsei locului un răstîmp, zînd tot pe vine. Aveam impresia că sînt singur pe lume cu salamandra, și identificîndu-mă cu ea, că resimt ce resimțea ea însăși. În mila pe care mi-o inspira se înbina un sentiment de părăsire a făpturilor lumii. Doar din întîmplare nu murisem. Tot din întîmplare murise mica vietate. Covîșit de melancolie, începu să cobor la vale poteca unde abia mal vedeam să-mi run pașii, ca să mă întorc la hotel. În care se iviră primele lumini aprinse. Ce se întîmplase cu viespea moartă? Plozia o-ngropase cu suvoaiele ei în pămînt, desigur. Dar șobolanul? Dus pînă la mare, probabil, și în clipa de față hoitul lui umflat de apă bătea cu siguranță malul printre alte gu-noale. Iar eu, care scăpasem de la moarte, mă aflam acolo în plimbare... Astfel mi se desfășurau gîndurile. Ceva înlăuntru meu îmi spunea că s-ar fi convenit să-mi strig pînă la cer recunoștința. Dar ceea ce se cheamă cu adevărat bucurie nu izbutea să-mi țîșnească în inimă. A fi viu, a fi mort, nu reprezentau două poluri opuse. Nu mi se părea că deosebirea dintre cele două stări era considerabilă.

Acum se întunecase de-a binelea. Ochiul meu nu mai distingea decît luminiile din depărtare, iar absența de legătură directă între privirea mea și piciorul care călca pămîntul îmi dădea o mare nesiguranță a pașului. Numai creierul lucra după propria-i fantezie, antrenîndu-mă tot mai departe în închipuiri de felul acesta.

După o sedere de trei săptămîni, am plecat. De atunci au trecut mai mult de trei ani. Am fost cruțat cel puțin de suferința coloanei vertebrale.

Prezentare și traducere de
Georgeta Păduresanu

CRONICA TRADUCERILOR

Prozele lui Kadare

■ **ÎN** Editura Univers, reunite sub titlul *Aprilie spulberat*, au apărut patru proze de mare succes ale scriitorului albanez Ismail Kadare (de curînd autoexilat la Paris), cunoscut cititorului român prin romanele sale *Cronică în piatră*, *Cetatea*, *O capitală în noembrie*. În traducerea lui Marius Dobrescu, semnată și al versiunii de față, la care adăugăm *Generalul Armatei Moarte*, în traducerea lui Focion Miciadac.

De la Konstantin și Dorutina, la *Aprilie spulberat*, la *Mesagerul tristeții* și pînă la *Comisia serbării*, cititorul este impresionat de realismul descrierilor, de precizia analizelor psihologice, de manipularea artistică a simbolului, de stilul sobru și concis.

Frumusețea scrierilor lui Kadare izvoarăște din măiestria cu care autorul imple-

Ismail Kadare, *Aprilie spulberat*, Editura Univers, 1990.

tește legenda cu realitatea, proiectîndu-ne într-un spațiu și timp mitic, determinîndu-ne să descoperim misterioasele legi ale Kaunului, legi care pot transforma orice muritor într-un Dumnezeu („statutul de oaspete... este o evadare din existența zilnică într-o realitate divină”, „decî drumul către această zeificare temporară este deschis oricînd și oricui”, *Aprilie spulberat*, pag. 100).

Eroii lui Kadare au împrumutat ceva din sublimul personajelor tragediilor antice; cuvîntul dat („besa”) străbate bariera dintre viață și moarte (Konstantin își ține promisiunea făcută mamei și o aduce pe sora sa acasă, fie și după moartea lui), iar onoarea respectării „gljakk-marrjei” (vendetei) face din Gjorgju un Hamlet al Balcanilor, învingătorul morții. Este impresionantă puterea scriitorului de a-și doza savant efectele narațiunii; astfel în *Mesagerul tristeții* participăm pas cu pas la procesul de revelație a durerii pricinuite de obligativitatea purtării fere-

gelei de către toate femeile din Balcani în conștiința lui Hadji Milet, proces ce se amplifică pe măsură ce el înaintază în drumul său.

Lantul acestor proze este atmosfera de mister, „proprie peninsulei balcanice, exploatarea tradiției orale albaneze, a elementelor originale din istoria Albaniei, a credințelor, logilor și ritualurilor ce există în acest colț de lume atît de aparte.

Mesajul ce străbate prozele lui Kadare este că poporul albanez, încercat de furtunile istoriei, a conservat o noblete spirituală caracteristică, care l-a ajutat să supraviețuiască. Fiecare popor în fața primejdiei își pregătește arme de apărare, iar arma albanezilor a fost dirzenia cu care și-au apărât și păstrat tradițiile și legile morale.

Nuvela *Aprilie spulberat* a stat la baza scenariului unui film francez în 1987, iar celelalte au fost traduse de edituri prestigioase din diferite țări ale lumii.

Și cu acest volum Marius Dobrescu se dovedește un excelent cunosător al operei lui Kadare și cel mai bun traducător al ei în limba română.

Cristia Maksutovici

Omul cu mască

■ FERNANDO NAMORA a murit anul trecut. Avea 70 de ani și își asociase numele cu o operă a cărei preeminență în literatura portugheză contemporană este recunoscută și mărturisită de numeroasele studii care i-au fost dedicate. Traduse în franceză, germană, rusă, cehă, poloneză, românele sale, ca de altfel ansamblul literaturii portugheze, sunt necunoscut cititorului român. Omul cu mască („O Homem disfarçado”) denunță prin protagonistul său mecanismele alienării cu mijloacele neo-realismului.

Traducerea unui capitol al acestui roman intenționează să fie și o sugestie pentru necesara recuperare a unui spațiu literar aflat în ceaaltă extremitate a latinității.

A „JUTOR! Ajutați-mă! Văzu femeia ieșind la poartă, sfârșind cu strigătul ei liniștea amorfă a străzii și întorcându-se repede înăuntru. Asta s-a întâmplat exact în momentul cînd garajistul lustruia cu gesturi profesionale părțile cromate ale mașinii. Auzind strigătul, băiatul se opri, cu gesturile suspendate; pâlî brusc și își îndreptă trunchiul cu o înecăcioasă de somnambul, așteptînd ca João Eduardo să-i confirme curiozitatea alarmată. Dar acesta rămase indiferent.

— Ce s-o fi întâmplat, domnule doctor? João Eduardo înalță din umeri și băiatul îl privi doar cu spaimă, fără nici o imputare. N-avea de unde să știe că era medic și că se obișnuise atât de mult cu spectacolul durerii, justificată cel mai adesea printr-o flămîndă chemare a solidarității celorlalți și folosindu-se de orice prilej pentru a o straga, încît nu putea decît să se simtă plictisit sau indiferent la o astfel de tresărire gratuită.

Oamenii ieșiseră pe la porți, agitați ca păsările alungate din cotet, spionînd strada în căutarea unui semn care să le satisfacă dorința de a participa la eveniment. Din garaj nu se vedeau; dar se puteau bănui. Agitația lor lacomă umplea aerul cu o rumoare densă.

— Cine o fi fost, domnule doctor? — insistă băiatul, tot atât de neputincios în perplexitatea lui ca și vecinii care se adunau în stradă.

— A fost aici, în față. Din clădirea din colț. O femeie cu fustă verde...

— Cum se poartă în provincie, nu? — Posibil... — confirmă João Eduardo cu îngăduință.

— Înseamnă că era portăreasa! Băiatul trecu din nou pielea de căprioară pe toată suprafața cromată, cu o mișcare moale și nehotărîtă, în timp ce, afară, agitația creștea din frînturi de față, pași fără țintă, suspendînd expectativ simțurile.

— Dar cînd cineva strigă așa... — Lasă asta și termină ce ai de făcut... — E gata într-o clipă, domnule doctor. Dar acolo s-a întâmplat ceva.

— Poate, dar nu mă privește. Băiatul păru iritat de indiferența clientului și, încruntat, începu să ștergă la întimplare, cu gesturi reflexe, farurile automobilului. Chiar atunci, cineva apără pe una din terasele clădirii și, cu mișcările simple, începu să strige plin de groază:

— Ce nenorocire, Dumnezeu! —

Oamenii alergară, fără să mai ezite, spre casa unde se întimplase acel ceva extraordinar care trebuia știut imediat. Garajistul aruncă ostentativ pielea de căprioară și, nemaiasteptînd acordul clientului, trecu strada. Era inutil să încerce să-l oprească. Începea festinul, gîndi João Eduardo. Dar dacă băiatul nu se întoarce în cinci minute, îi lasă mașina și pleacă acasă pe jos. O plimbare din cînd în cînd nu putea decît să-i facă bine. Începuse să se îngrășe. (Se prive pe furiș în luciul caroseriei, uitînd de orice altceva). Nu trebuia să se lase de tenis. Se îngrășase vreo trei kilograme.

La intrarea clădirii de peste drum se adunase deja o mulțime de oameni. Și nu era nici o îndoială că se întimplase într-adevăr ceva neobișnuit, căci, pe măsură ce luau contact cu evenimentul, curioșii se retrăgeau îngroziți și începeau să caute nu se știe ce, probabil un ajutor care nu era ușor de găsit. Deși nu voia să o recunoască, João Eduardo începu să fie și el neliniștit.

— Chemați pompieri! — strigă cineva. Totuși, toate acestea, strigătele, spaima, agitația excesivă îl făcuseră să nu se lase acaparat de curiozitate. Și cum strigătul care chema pompierii sugera, firește, un incendiu, își închipuie că la vreunul din etajele clădirii se ridicase vreun fumător inofensiv, destul totuși ca norodul lacom de tragedie să amplifice, cum îi era obi-

ceiul, proporțiile întâmplării. Oamenilor nu le place să fie desconsiderați cînd își exprimă o solidaritate melodramatică. Și dacă ceilalți nu le invocă generozitatea, iau ei inițiativa. Or, atunci tragedia devine un amănunt neimportant, gîndea João Eduardo; important e doar impulsul de a pătrunde, ca păsările de pradă, în intimitatea altora, care în mod normal le e interzisă, și de a se întoarce de acolo cu ghearele pline de suferința sau de putreziciunea celorlalți. Această solidaritate umană gălăgioasă e o tîlhărie care se bucură de impunitate. Invadează, amărăște, corupe și se retrage cu sentimentul datoriei împlinite, ca furtuna care devastează lanul ca să-i potolească setea. Nu, în mod sigur o plimbare îi va dezmonți mușchii. O să mai aștepte doar două minute.

Dar știa că va aștepta mai mult. Ade-vărul e că nu-i plăcea deloc să meargă pe jos. Asta, ca și orice pauză în vorbire, în gesturi sau în lucru, îl expunea imediat unei senzații de părăsire în care se găsea singur cu sine însuși. Din cauza asta, cînd se întorcea noaptea acasă și cînd își epuizase resursele de prelungire a apatiei în care trăia sub un fel de narcoză alcătuită din zgomote și agitație, lua un somnifer înainte ca umbrele să crească din insomnie. Volanul, circulația, viteza îl întrețineau amorțeați. Nu va pleca pe jos. O să aștepte.

— Chemați sau nu odată pe cineva?! — explodă un oarecare în mijlocul mulțimii, ca și cum i-ar fi acuzat pe toți ceilalți de o pasivitate complice.

Toate acestea pentru un fir de fum! Viețile sînt monotone, triste, micile drame, repetate, nu mai ajung să li satisfacă. Multimea asta exaltată dorea să se întimplă ceva. Nu avea să elibereze prea repede prda.

I Și aminti atunci de o scenă asemănătoare pe care o trăise la Paris. Urcase în camera de la hotel, un hotel sordid, ale cărui asternături păreau impregnate de transpirația multor oaspeți, și deodată auzise din stradă un strigăt disperat: „Foc! Foc!”

Imediat citiva clienți ai hotelului au uitat că există un lift și o scară și au ales unica soluție spectaculoasă: să sară pe fereastră. Și-au rupt oasele, desigur, dar a meritat să o facă. Din toate părțile, cu o nerăbdare eficientă, s-au năpustit ambulanțele ca și cum un instinct al avidității le-ar fi călăuzit; toate străduțele vecine erau un infern de sirene. Cînd João Eduardo, convins de gravitatea incendiului, a roborit în hol, unde portarul, bătrînă palată de cîrc, se ascunsese după teigheaua recepției, și-a dat imediat seama că totul nu era decît o fumărie suspectă care se prelingea spre stradă din subsolul restaurantului alăturat. Întimplarea era încă și mai burlăscă: în noaptea aia restaurantul angajase un brutar care trebuia să lucreze pînă în zori, căci în ziua următoare avea loc un banchet. De aici venea fumăria inoportună. Ultima amintire care îi rămăsese din întimplare era o palmă zgomoasă la care asistasese de la fereastră, după ce urcase din nou în cameră. El, agresorul, era un băietan infolilit în bluză, cu părul ciuflit, și ea, o fată subțirică pe care pantalonii o făceau să semene cu o gazelă cu picioare lungi. Disputa începuse înaltele, tot în plină stradă și în toată zăpăceală, probabil în timpul cînd João Eduardo cobora la parter, dar nimeni nu dăduse atenție. Poate că vreunul dintre curioși profitase de împrejurări și gazela se

arătasă docilă, deși companionul o veghea de aproape. Tensionați de perspectiva incendiului, nervii tuturor, mai ales ai băietanului, aveau nevoie de o supapă. Pălmuirea fusese astfel oportună și înlăturase confuziile. De cite ori își amintea noaptea aceea, asocia disputa îndrăgostiților cu comicul frustratei tragedii provocate de o brutărie nepotrivită. Și nu exista oare în adîncul celor mai multe tragedii o fumărie inoportună, sirene inutile de ambulanțe și un brutar întrerupt din munca lui?

— O mașină! Repede, repede! Vocea, cu adevărat speriată și gîtuită, fu urmată imediat de alta venită dinspre intersecția din apropierea garajului.

— Chiar nu e nimeni să ajute la o nenorocire? Cel care strigase luă la ochi pasivitatea lui João Eduardo care, cu mișcările infundate în buzunarele trenului, se rezemase de aripa mașinii, și îl privi cu o nervozitate agresivă. Asta îl tulbură. Și vru să iasă de acolo cit mai repede, dar discret, cu naturalețe, ca și cum nimeni nu i-ar fi observat prezența. În el începea să crească acel resentiment surd, alcătuit din emoții violente și inutile, pe care-l avea față de toți cei care îi cereau să se prefacă mereu că participă la vieți și neliniști care nu-l priveau. Era obosit de prefăcătorie — și totuși oamenii i-o împuneau întruna.

Pînă la urmă va pleca pe jos. Dar acum trebuia să aștepte ca istericul care zburase și care încă nu-l slăbea din ochi să găsească altceva demn de atenție. Și deodată João Eduardo se simți izolat, urmarit, hăituit ca un vinat. Ei, ceilalți, erau toți solidari, cu aceleași bucurii și amărăciuni și se alăseră ca să-l închidă în cea ultimă reduță de singurătate. Incendiul, strigătele, fumăria fuseseră capcana, lăsat-l înăuntrul ei, captiv, fără putință de scăpare. Teama îi luase în stăpînire starea de indiferență, teama aceea teribilă care venea mereu în lipsa eforturilor de a rămîne deoparte.

Garajistul se întoarse în cele din urmă. Dar era desfigurat; fata i se golise de sînge, nu mai avea nici o urmă de călău în buzele agonice. Mai uimitoră decît paloarea era însă strania liniște care îi paralizase gesturile.

— Ce se întimplă? Celălalt deschise cu greu buzele albite: — E un copil strivit în lift. S-a făcut negru.

— Încă... trăiește? — Nu se știe. Dar are capul umflat și negru. L-a prins liftul. Iertați-mă că am întîrziat.

João Eduardo simți brusc o durere în ceafă o neliniște dureroasă urmată imediat de o sudoare rece și viscoasă. Își încheștă dinții și își simți visceralele contractîndu-se.

Dar era mai ales o reacție fizică, a cîrnilor revoltate împotriva unui contact repulsiv. Viu? Mort? El era medic; chiar dacă orice ajutor era tardiv, se găsea aici, la doi pași, și în joc se afla datoria lui de specialist sau de om. O secundă de nehotărîre putea să însemne ireparabilul; de aceste momente în care trebuia să-și domine repulsia depindea cu siguranță o viață. Prostii! Era imposibil să mai fie în viață. Ce să mai facă acolo? N-ar fi

intervenția lui tot atât de naivă și de falsă ca a mulțimii disperate ce interpreta o melodramă?

— Nu vă duceți acolo domnule doctor? Erau ca uliți. Îl sfîșiau înaltele de a-l devora. De ce se încăpățîna să rămînă aici, expunîndu-se? Băiatul îl știa doar de client, un nume oarecare gravat pe plăcuța din interiorul mașinii, precedat de un „doctor”, dar era greu să știe sau să bănuiască din asta că era medic. Orașul era plin de „doctori”, nu exista profesie să nu fie saturată de acest titlu. Deci fi era ușor să scape fără ca fuga lui să îi revolte.

— Nu mergeți să vedeți? — repetă băiatul.

— Nu sînt curios. Dar copilul... respiră încă?

— Cine știe! — exclamă celălalt și emoția păru să i se stingă odată cu prilejul de a povesti evenimentul. — Era un băiețuș frumos...

— Și cum s-a întimplat? — N-a fost nimeni de față. Au telefonat deja la spital. Așteaptă o ambulanță.

MORT? Viu? Dar nu era de ajuns să traverseze strada și să-și facă loc pînă lîngă copil. Între aceste acțiuni era gestul care-l trăda ca medic, actul voluntar de a fi protagonistul unei istorii care nu-i aparținea de a se confunda cu acest comportament provincial. Și mai era spectacolul unui copil mutilat, o insultă la adresa cărnii care se outremura numai la simpla imagine. Neliniștea făcu să-i clănțane dinții. Îl cuprinsese frigul. Copilul era mort, evident, iar intervenția lui ar fi grotescă. N-o să le ofere acest spectacol.

Totuși nu-l costa nimic să se apropie de copil fără ostentație. Chiar dacă trebuia să spună „lăsați-mă să trec, vă rog, sint medic”, pentru a-i permite să dea ajutor, tot trebuia să străbată mulțimea de curioși și promiscuitatea afectivă pe care aceștia i-ar fi transmis-o. Iar prezența lui, deși inutilă, ar însemna totuși un sprijin fratern în mijlocul părăsirii, al nehotărîrii care luase în stăpînire mulțimea. Ce-l împiedica atunci să o facă?

Cu mai multe zile înainte, oprise mașina în fața unui bistrou pentru a bea în grabă o cafea înainte de a urca la cabinet. Un bătrîn, tînd în mînă o hîrtie ca o foită de țigară, îi bătuze în goana mașinii. Nu avea timp de pierdut și se prefăcuse că n-a observat gestul. Dar apoi, întorcîndu-se la mașină, se simțise incomodat de propriul său egoism și se apropiase de bătrîn. „Voiati o țigară, nu-i așa?” Bătrînul îi întinse, tăcut, hîrtia. Nu era o foită de țigară, nu. Pe ea era scrisă o adresă aflată destul de departe de acolo. Și dacă l-ar fi dus pe bietul om la adresa dorită? E atât de ușor uneori să îi folositor celorlalți, să le oferi iluzia unei simpatii și să primești în schimb un pic de liniște! „Asta e tocmai în partea cealaltă a orașului. Cum ai ajuns pînă aici?” Bătrînul nu scosesse încă nici o vorbă. Răsuca neatent hîrtia, iar ochii îi rămăseseră melancolici și suavi ca ai unei vite. Și, deodată, João Eduardo îi văzu rana oribilă de la gît: o gaură cu marginile inflaminate unde fusese un cancer. Și fugise. De ce se înspăimînta astfel, de fiecare dată mai intens, totdeauna cînd, afară din spital, i se înfățișa mizeria fizică?

O mașină scrișni cu o frînă bruscă. Sosise, în sfîrșit ambulanța. João Eduardo se răsuci spre interiorul garajului de teamă că grupul de curioși nu era destul de numeros pentru a-i ascunde scena care avea să urmeze: copilul transportat pe brate la Salvare.

Cînd totul se sfîrși iar oamenii se împrăștiară încet, ca și cum ceva li mai reținea pe loc unde, pentru citeva momente, avuseseră prilejul să pătrună pe neașteptate într-o ambianță străină. João Eduardo se simți mai liniștit. Ambulanța nu întîrziase. În timpul scurs între strigătul femeii și sosirea Salvării nimeni nu ar fi putut ajuta copilul. Tot ce ar fi putut face era să ofere mamei băiatului un simulacru de protecție. Dar el se simțea incapabil de această fraternitate gratuită. Ii era de ajuns că trebuia să-i amăgească pe cei care-l plăteau pentru asta.

— Portăreasa e căsătorită?

Era o întrebare prostea că. Dar avea nevoie să se piardă în amănunte. Senzația de alinare din momentul sosirii ambulanței începea să se risipească. Memoria îi era luată în stăpînire de lășitățile și nehotărîrile dinainte. Ce rămînea din el? Cînd, în sfîrșit, se despărți de garajist, apăsînd puternic pe accelerație, parcă ar fi fugit de o crimă. De o crimă pe care el o făcuse.

Prezentare și traducere de
Andrei Grigor

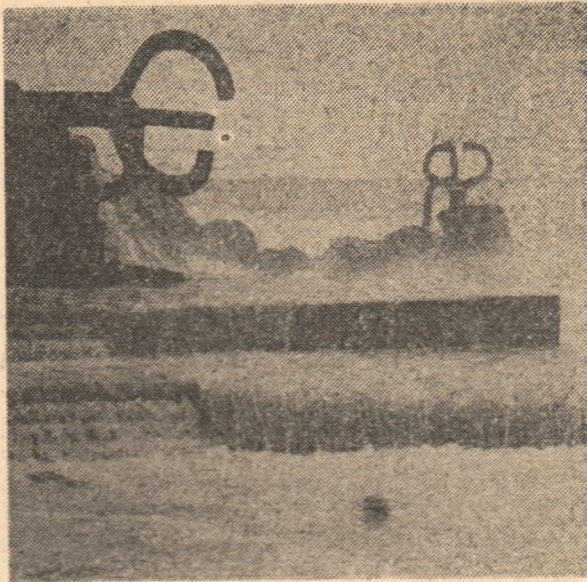
Revista revistelor străine

Exquisite Corpse

● Cu subtitlul *A Journal of Books and Ideas*, revista literară de avangardă *Exquisite Corpse* cere apare la Baton Rouge — Louisiana, și al cărei redactor este Andrei Codrescu, debutează în numărul mai-septembrie 1990 cu o poezie de Kay Boyle *Cruel is the weather* (Cruț este vremea), elegie cu multiple conotații posibile. Ne-a atras atenția o scurtă povestire intitulată *My mother is anti-semitic* (Mama mea este anti-semită), semnata de Gene Maynard privind ca subiect ecurile „evenimentelor din România” în rindul emigranților români de mai demult. Mama autorului, emigranță din Transilvania, este, chiar și după Revoluție, foarte îngrijorată de soarta țării pe care o consideră în continuare patria sa, fiind în același timp una din acei refugiați „totdeauna înspăimântați de faptul că poliția secretă i-ar urmări în S.U.A. și le-ar face lucruri îngrozitoare”. Verșorilor săi, aflați (încă!) la Deva și Cluj, autorul nu le va scrie nimic politic „deoarece, da, știu, s-ar putea ca mult detestații comuniști să mai dețină controlul”. Povestirea este antrenantă, amuzant-amară. În *Give Me Liberty or Give me... What?* (Dați-mi libertate sau dați-mi... ce?), Art Hilgart scrie: „Valul actual de populism din Europa de Est te face pur și simplu să rizi, chiar și de la distanță. După decenii de existență sub birocrația dictatorială, se pare că a avut loc o trunchiere a limbajului și mulți dintre purtătorii de cuvânt ai poporului par să aibă dificultăți cu unele cuvinte cum ar fi democrație și altele care se referă la ideile și sistemele vestice”. Și autorul propune un „glosar” de termeni, din care selectăm câteva exemple: democrație — sistem politic în care membrii unei comunități se auto-guvernează prin determinarea opiniei majoritare obținute prin vot; totuși, aproape universal, termenul se folosește în prezent pentru a desemna

un sistem în care reprezentanții aleși în mod popular sînt cei care guvernează; oligarhie — elită conducătoare de obicei restrînsă, auto-perpetuantă, care nu răspunde în fața cetățenilor. Pe măsură ce membrii unui astfel de grup se pensionează, decedează sau se îmbolnăvesc, membrii care mai rămîn (în viață) aleg înlocuitori; libertate — acest termen poate fi folosit pentru a însemna absolut orice dorește vorbitorul. În sensul referitor la libertățile civile, ea se opune diametral democrației, din moment ce majoritățile au o predicție supărătoare de a-și impune religiile, obiceiurile de lectură și fobiile sexuale, asupra tuturor; presă liberă — oricine posedă un ziar sau un post TV poate exprima orice dorește (...); există tendința să se difuzeze ceea ce va strage cea mai mare audiență și să nu offenseze pe nimeni, și în primul rînd să nu offenseze chiar pe cei care își fac reclama; piață liberă — cea în care mai mulți vînzători (producători, comercianți) intră în concurență pentru cumpărături făcute de mai mulți cumpărători bine-informați (subliniere traducător) asupra produselor! Ce util se dovedeste a fi un astfel de dicționar, chiar și sub formă de parodie! Din *Time Bureau: February to November*, 1989 reținem citeva idei: autorul Proctor Zanger face diferența între disident, care a devenit „aproape o carieră” și nemulțumit. „Cehoslovacia și România vor fi ultimul bastion al comunismului în Europa” — așa se scria în '89! Ce mai putem spune în noiembrie '90, cînd în Cehoslovacia se află români (și romi, e drept) care au cerut (deja) azil politic! Spre sfîrșitul articolului ne întîmpină întrebarea: „Vom ajunge noi, americanii, la capitalism cu față umană?” Un lucru este sigur: că nu vor ajunge niciodată la comunism cu față umană, oricît de „umană”! (M.G.)

Eduardo Chillida

● Galeria Hayward din Londra a găzduit recent expoziția sculptorului spaniol Eduardo Chillida. S-a născut în 1924, la San Sebastián, unde trăiește și astăzi. Format inițial ca arhitect, a început să sculpteze la Paris la sfîrșitul anilor '40 și începutul anilor '50, cucerind Marele Premiu la

Bienala de la Veneția în 1958. Cele mai caracteristice lucrări ale sale sînt din metal. Artistul a avut expoziții personale în numeroase muzee mari și este reprezentat și în Galeria Tate din Londra. (În imagine sculptura *Wind Comb*, 1977, fixată pe stîncile de la San Sebastián).

Un ayatolah cultural

● Paul-Loup Sulitzer l-a provocat pe Bernard Pivot (în imagine, declarîndu-se gata să se confrunte cu acest „ayatolah cultural”, privind problema „negotiorum” literari. Este vorba de un diferend care îl opune pe scriitorul miliardar fostu lui animator al emisiunii de televiziune *Apostrophes*, care a pus în discuție calitatea sa de scriitor, denunțînd sistemul folosirii de „negotiorum” care-l permitea să publice un best-seller pe an. „Sînt gata să susțin o dezbatere pe această temă cu Pivot, acest ayatolah cultural care n-a scris

decît două cărți proaste în viața lui” a declarat autorul romanelor *Kate*, *Money* și *Roi vert*.

Atalanta

● Filmul *Atalanta* — unicul lung metraj de Jean Vigo, realizat în 1933 — poate fi văzut acum aproape așa cum l-a făcut autorul. Producătorii de la Gaumont l-au masacrat de la început, înlocuind pînă și muzica lui Maurice Jarre printr-un cîntec la modă în acei ani, *La Chalande qui passe*, devenit chiar titlul filmului. Actorii Michel Simon — Pêre Jules, Dita Parlo — Juliette și Jean Dasté — Jean mari-

narul, nu se mai recunosteau. În 1940, trecînd peste nenumărate imposibilități, s-a încercat aducerea cit s-a putut la realitate, cu titlul original *Atalanta*. După o jumătate de secol, explorînd arhive de stat și particulare, s-au mai găsit role cu fragmente din film. Anul acesta s-a ajuns în sfîrșit ca *Atalanta* să poată fi văzută „reînviată” în proporție de 90%.

Gloria deșartă de a comanda

● „Filmul lui Oliveira nu este o lungă divagație, coșmarescă, un semnal de alarmă. Este istoria Portugaliei în marile ei înfrîngeri militare” —

astfel este considerat *Gloria deșartă de a comanda*. Printre nenumărații actori se remarcă Luis Miguel Cintra,

Marin Sorescu
în limba albaneză

● Între multele stiri triste venite din Kosovo, prin intermediul revistei de literatură *Fjala* (Cuvîntul) ce apare la Prishtina, aflăm și una plăcută: traducerea unor versuri ale lui Marin Sorescu în volumul *Vino să-ți spun un cuvînt* alcătuit de Baki Imeri și publicat în editura „Rilindja” (Renașterea). Revista albaneză semnalează elogios versurile poetului român și apreciază traducerea lor.

Maeștri și servitori

● În editura pariziană Verdier a apărut „romanul” lui Pierre Michon, *Maîtres et serviteurs*. Romanul nu este propriu zis un roman și servitorii nu sînt de fapt servitori, afirmă autorul în paginile sale iar critica o confirmă. Goya văzută de soția sa, umila Josefa; Watteau de bunul pastor din Nogent, Charles Carreau, iar Pierre de la Francesca de discipolul său Lorentino. Dacă toți eroii „principali” sînt maeștri incontestabili, ei trăiesc și croază sub privirile unor umili, necunoscuți colaboratori, ale căror păreri le influențează creația. Prin cele trei situații, Pierre Michon impune în carte sa un subiect de meditație emoționant și grav.

Zinoviev
la Laffont

● Editura Robert Laffont consideră printre evenimentele acestei toamne, publicarea, în colecția Bouquins sub îngrijirea lui Vladimir Berelovici, a trei lucrări aparținînd lui Alexandre Zinoviev, lucrări pentru care a fost expulzat în 1978 din U.R.S.S. Titlurile celor trei lucrări strînse într-un volum de 1.020 de pagini sînt: *Les Hauteurs béantes*, *L'Avenir radieux* și *Notes d'un veilleur de nuit*.

Soțul coafezei

● Anna Galiena este ultima descoperire a lui Molinare în remake-ul *Marile familii*, alături de Michel Piccoli. Datorită succesului raportat, Anna Galiena a fost desemnată drept interpreta eroinei principale din filmul *Soțul coafezei*. Realizatorul Leconte considera că „Anna este Mathilda ideală. Cea mai misterioasă vrăjitoare”.

Recital
Andrei Vieru

● Tînărul pianist Andrei Vieru a susținut recent patru recitaluri la Biserica Saint-Ephrem din Paris. El a interpretat un program de fantozii ale unor mari compozitori, precum Bach, Chopin, Mozart și Schumann.

Casa Heine

● Primăria orașului Düsseldorf a reușit să intre în posesia ciădrii în care s-a născut, la 13 decembrie 1797, Heinrich Heine. Situată pe Bolkerstrasse la nr. 53, casa a fost cumpărată de la ultimul proprietar pentru suma de 4 377 000 mărci și va deveni, după reamenajare, un loc de întîlnire între scriitori și cititori, va găzdui reuniuni literare, expoziții etc. (În imagine, un portret al poetului).

Copiii debutează

● Belmondo junior, Hallyday junior, acum și Guillaume Depardieu (în imagine). La nouăsprezece ani, fiul lui Gérard și Elisabeth Depardieu debutează în serialul pentru televiziune *Le Lyonnais*. Realizatorii îl consideră deja drept o „prezentă”.

Geniul scandinav

● Centrul parizian de expoziții Le génie de la Bastille, creat în urmă cu zece ani, pune în fiecare an la loc de onoare o țară sau o regiune (Europa în 1988, regiunile franceze în 1989). Le génie de la Bastille a găzduit recent Scandinavia. Vreme de cinci zile, parizienii au putut admira 64 de opere de artă. O bună ocazie pentru a descoperi modernitatea și căldura picturii nordice actuale care privilegiază tripla dimensiune (colaj, design-textile, picturi-sculpturi pe lemn) și întoarcerea la natură. Desul de necunoscuți în Franța, artiștii scandinavi sînt cu siguranță în avans față de restul europenilor — au apreciat organizatorii, satisfăcuți de inițiativa lor.

Scrisoare din Paris

Vocea lui Barthes

ÎN URMA cu zece ani murea la Paris Roland Barthes, puțină vreme după un stupid accident. Fusese lovit de un camion pe cînd traversa strada chiar în fața instituției de vechie și înaltă tradiție culturală numită de cîteva secole „Collège de France”, unde fusese chemat să țină un curs despre limbaj și literatură. Cine ar fi fost mai potrivit decît el să se pronunțe în această materie „inter-disciplinară” în mare vogă pe atunci? Citisem, în țară, lecția inaugurală — Barthes era la apogeuul carierei sale, era în plină formă intelectuală, se desprinsese de excele savante, ușor prețioase și ușor arogante, ale „primei faze”, știința sa se umanizase, se domesticise și se „catifelase”, omul însuși se maturizase cu nespuse grație, refuzînd în același timp să îmbătrînească, staționa într-o ipostază calmă și tandră, fără vîrstă, ce mai, devenise — în ciuda existenței și a deprinderilor sale speciale, amestec de mondenitate și marginalizare, la intersecția dintre bibliotecă și bistrouri, un clasic, un clasic francez „în viață”.

Aș fi vrut să-l văd măcar o dată — de ascultat îl ascultasem luînd acasă de la Biblioteca Franceză o casetă din seria admirabilelor „Radioscopies” ale lui Jacques Chancel, din vremea cînd cunoscutul jurnalist, la fel de ademenitor cordial și simpatie și atunci, era mai pasionat de cultură, și convorbea competent, păstrînd totuși o respectuoasă distanță, cu Barthes, cu Sartre, cu Roger Caillols. Prețioasa înregistrare radio-

fonică, datînd cred de prin 1974, o ascultasem de cîteva ori în șir, neîndurîndu-mă să mă despart de ea, în iarna anului 1982. Într-un București asediat de vesti rele, de întineric și frică și frig, pe care marele critic francez nu l-ar fi recunoscut, altă era de desigur, de posomorît, el, care-l știa bine — și își amintea cu plăcere de el, din anii postbelici, 1946—1947, cînd, tînăr cărturar abia pregătindu-se să se lanseze, înainte de a fi „desoperit” de Marcel Nadeau, funcționase în vesela metropolă est-europeană, acreditat pe lîngă aceeași Bibliotecă, de la care, peste trei decenii și jumătate, aveam să-mi procur caseta cu interviul său. Învătasese printre români — precizase mult mai tîrziu — o tehnică adecvată muncii scriitorului: fertila alternanță între „muncă și chef”. Între orele dedicate lucrului intens și cele de destindere și „petrecere”. Ce-ar fi spus acum, ce l-ar mai fi „învățat” orașul sumbru și demoralizat, scos în afara lumii — în care, din caseta cu greu procurată, vocea sa frumos timbrată, „educată” de experiența de ultim rafinament intelectual, răsuna, în acel trist context, ca din altă lume, din lumea Adevărată. Care, iată — în ciuda ororii de „aiici”, din locul „recepției” abia dacă îngăduite, continuă să existe. Continua să-și semnaleze — prin vocea ca din Sirius, a lui Roland Barthes — prezența. Primisem cu emoție și cu o tresărire de speranță — în condiții alt de neprielnice, care-ar fi voit să interzică tot ce mai era viu, orice emoție, „culturală” și orice speranță de normalitate — mesajul „bibliotecii Franceze” și al fostului ei ghid acreditat la București: mesajul Franței.

Cînd, după un an, în 1983, am ajuns prima oară la Paris, zadarnic treceam prin Cartierul Latin, Barthes nu mai putea fi zărit, de trei ani încheiați nu mai era

— și nu va mai avea să fie de găsit altfel decît în cărțile sale — în *Mitologii*, în eseu despre Michelet, în *Despre Racine*, în *Critică și Adevăr*, în superbul *Discurs îndrăgostit* (care era deja altceva decît doar știință a limbajului și decît doar teorie și critică literară — era romanul însuși al afinităților inteligente, o confesiune mascată), cum putea fi descoperit în cea mai tulburătoare dintre scrierile sale: *Roland Barthes par R.B.*, în care se povestea pe sine la persoana a treia, cu o subtilitate ironică neașteptată de la Proust și Gide încoace.

L-am „văzut” totuși — măcar o dată! — pe R. Barthes și mi s-a părut atunci că îl cunosc dintotdeauna — așa trebuia să „arat” el, îngemănînd o înfință delicată cu decizia și puterea prezenței: timiditatea cu cea mai naturală siguranță de sine: dorința de a se eclipsa (de a se „marginaliza”) cu autoritatea nesubînțiată dar pe deplin conștient de sine și de „ascendental” asupra celorlalți, simplitatea omului de elită cu instinctivul refuz de gustat al banalității, a poncifului, a ceea ce obișnuia să numească „doxa”, un indubitabil firesc cu cel mai aristocratic Stil... Deschisesem din întîmplare, la Courbevoie fiind, micul televizor, prîndem canalul trei, emisiunea „Océaniques” — și am știut imediat, recunoscînd vocea — vocea încurajatoare a Inteligenței (care, iată, nu dispăruse cu totul din lume) cine era Acela — domnul de pe ecran, în pulovăr gri, cu țigara-n colțul gurii, atît de atent la întrebările ce i se puneau și străduindu-se să le răspundă „pe înțeles”. Cine altul putea fi?!

Lucian Raicu

(Text difuzat la Radio France International)

Premiul Imperial

Constituit în 1939 de societatea japoneză pentru artă, sub patronajul lui Hitachi, fratele mic al împăratului Hirohito, „Premiul Imperial” a fost decernat recent la Tokio unor personalități din cinci domenii de creație. Regizorul Federico Fellini a fost ales

ca reprezentant al teatrului și cinematografiei, iar regretatul dirijor Leonard Bernstein — al muzicii; ceilalți trei laureați sînt pictorul spaniol Antoni Tàpies, sculptorul italian Arnaldo Pomodoro și arhitectul britanic James Stirling. Fiecare din cei cinci laure-

și primește o subvenție de 100.000 dolari, ceea ce plasează premiul pe primul loc în lume printre distincțiile similare care oferă și compensații bănești. (În imagini, de la stînga la dreapta: Fellini, Stirling, Bernstein (+) și Tàpies).

Punși spre est

mod serios, ca un întreg, trebuie făcut mult mai mult din punct de vedere cultural și politic pentru regiunile sale din Ră-

săritul continentului: de exemplu, promovarea comunicării între oameni de știință, între artiști din Est și Vest, prin crearea unei academii europene, la Cracovia, Praga sau Budapesta, a unui centru al întîlnirilor și al cristalizării ideilor. Depinde de noi ca un asemenea centru să stimuleze schimburi intensive între Helsinki, Paris, Roma, Strasbourg, Bruxelles, Berlin și metropolele din Estul continentului nostru, reînnoirea acum în Europa; iar spre a distribui ponderea informației culturale ceva mai echitabil, să transferăm o parte a centrelor principale din Vest în Est”, a opinat Karl Dedecius.

Carnegie Hall — 100

Carnegie Hall — cunoscutul teatru liric new-yorkez — sărbătorește 100 ani de existență. Spectacolul inaugural a avut la 5 mai 1891, cu ocazia de Ceaikovski, „Marche Solennelle”, în interpretarea Orchestrei simfonice din New York, dirijată de compozitor. La atunci, pe podiul acestui templu al muzicii s-au perindat numeroși artiști de pres-

tigiu, de la Mahler la Caruso, de la Toscanini la Beales, de la Renata Tebaldi la Frank Sinatra. Marcarea centenarului prilejulește organizatorilor alcătuirea celei mai bogate stagiuni artistice: 150 de spectacole la care își vor da concursul soliști și orchestre de renume. Din spectacolele acestui ambicios program: „Electra” de Strauss, în interpreta-

rea Filarmonicii vieneze, avînd la pupitrul pe Claudio Abbado; „Othello” cu Luciano Pavarotti și Chicago Symphony Orchestra; „Storia vera de Luciano Berio cu orchestra și corul Academiei Santa Cecilia; „Tosca” dirijată de Riccardo Muti. Marele spectacol de gală, programat pentru 5 mai 1891, urma să-l aibă ca oaspete pe Leonard Bernstein.

OSLO, 1990

Zilele mondiale ale muzicii

■ ÎN FIECARE an, Societatea Internațională de Muzică Contemporană (SIMC, ISCM, IGMN), cuprinzînd 33 de Secțiuni Naționale de pe mai multe continente, organizează un Festival, de fiecare dată într-o altă țară. Intemeiată la Salzburg în 1922 și avînd sediul actualmente la Stockholm, Societatea a avut printre membrii fondatori personalități de prim rang: Alban Berg, Anton Webern, Paul Hindemith, Bela Bartok, Zoltan Kodaly, Arthur Honegger, Arnold Schönberg, Darius Milhaud ș.a. Societatea Compozitorilor Români a aderat îndată și a participat de la prima ediție a „Zilelor Mondiale ale Muzicii”, ținută la Salzburg în 1923.

Cu prilejul ultimei ediții, din toamna aceasta, la Oslo, țara noastră a fost cooptată din nou la acest important organism internațional, deodată cu Mexic și Malaezia. În privința noastră a fost mai degrabă vorba de o reconfirmare. De la război și pînă în decembrie 1989, participarea noastră la activitățile SIMC s-a întrerupt din motivele pe care le cunoaștem. Problema reînnoirii tradiției s-a pus odată cu înființarea în cadrul Uniunii Compozitorilor și Muzicologilor din România, reorganizată anul acesta, a unei Asociații Române de Muzică Contemporană, Asociație menită să dezvolte posibilitățile de afirmare a muzicii de azi în țară — și să cultive reale deschideri internaționale.

Sute de lucrări au fost create cu ocazia festivalurilor SIMC și zece de autori au devenit celebri în viața muzicală internațională. Alături de alte manifestări similare din lume, unele cu tradiție postbelică (Varșovia, Darmstadt, Zagreb etc.), Zilele Mondiale ale Muzicii organizate de SIMC au fost tribune de prim ordin în lansarea noii muzici în conștiința culturală a prezentului.

Festivalul de la Oslo din acest an a oferit muzică simfonică și camerală, electro-acustică și multimedia de aproape 100 de autori din toate Secțiunile Naționale. Selecția a fost operată de un juriu internațional: Arne Nordheim (Norvegia), Robert Aitken (Canada), Javier Alvarez (Mexic), Zdzisław Krauze (Polonia) și Sven-David Sandström (Suedia).

În paralel cu Festivalul SIMC, s-a desfășurat la Oslo și prima parte a Festivalului norvegian de muzică nouă, ULTIMA, inaugurat anul acesta. Astfel s-a adăugat Festivalului SIMC o serie de manifestări speciale, printre care: Audiovisual Activity, Rostrum Prize Winners (Muzică electronică), premiera operei „Macbeth” de Antonio Bibalo, spectacolul japonez Yuki-Yuki-Te, un concert dedicat Precursorilor muzicii norvegiene, un concert intitulat „Breaking the Sound Barrier” dedi-

cat investigației de către copii și compozitori ai lumii muzicale electro-acustice ș.a. Plus seminarii, discuții pe diferite teme, simpozioane, conferințe: un program aproape halucinant de bogat.

Organizarea acestor Zile Mondiale ale Muzicii a durat 2 ani. A fost de-a dreptul impresionantă. Timpul și locul desfășurării activităților au fost drămuite la centimă. Aveai impresia că ești prins într-un angrenaj de o asemenea rigoare încît îți descuraja orice posibilitate de „evadare”. E bine, e rău? Nu știu. Dar încercînd să ieși din exigența programului, observai de fiecare dată că îți scapă ceva important. Și publicul: prezent la 3 și 4 concerte și alte manifestări, zilnic de la prînz și pînă noaptea tirziu (cînd se mai organizau și recepții...!). Să nu mai vorbim de calitatea materialului documentar pus la dispoziție: afișe, programe, pliante, partituri, casete, discuri compact etc. Deh, cultura costă, dar oricum mai puțin decît incultura! (vorba unui clasic român).

Desigur, nivelul producțiilor compozitice a fost înegal: nici nu se putea altfel. Selecția lucrărilor (cu foarte rare excepții) s-a situat la un barem ridicat de profesionalitate. Lipsa poate interesul (artistic, ideatic) față de cutare sau cutare muzică (fenomen), dar rareori s-a coborît sub un barem convenabil de tehnicitate. Într-adevăr, multă tehnicitate. Aș zice, chiar, multă materialitate, prea multă față de spiritualitate. Exhibitionism, de toate sursele interpretative, dar uneori mai puțină inspirație dincolo de instrumentalul dat. Prea puțin „exces” de muzicalitate (ce experiență înedită, în acest context, Cvarțul mexican?). Suprasaturatie de evenimente în pofta stării de liniste — în opoziție abisală, spectacolul japonez Yuki-Yuki-Te, care prin tăceri încărcate înfîințî timoul, dîndu-i altă măsură. Și, desigur, atîpice răbufniri ale personalității (mari) independent de estetică și mijloace. Ca întotdeauna în astfel de festivaluri...

Ceea ce m-a încîntat mai ales a fost capacitatea non-violentă de asimilare (și integrare într-un anume sens) a datelor rezultate din Festival, într-un spirit de autentică toleranță culturală, laudă culturală: acesta ne este prezentul!

Este, evident, o asumare majoră a sensului uman și trans-uman al solidarității culturale, de dincolo de orice bariere: sociale, naționale, politice, rasiale, religioase.

Această extraordinară experiență a colaborării am avut-o o săptămînă întreagă la Oslo. Și cum să nu ti-o doarești, dacă în lume, și la tine acasă?

Nicolae Brindus

Petru DUMITRIU

Întîlnire la judecata de apoi (6)

DUPE această convorbire cu prietenul meu Erasmus Ionescu, l-am mai văzut o dată pe Dioclețian Sava la o ședință în 1958. Tot voi-
le, gras și puternic, fata însă mai puțin umflată. Nimeni nu i-a vorbit. Nimeni nu s-a așezat alături de el. Nici el n-a vorbit cu nimeni. Pierduse cîteva kilograme. Marea Ana Pauker, după căderea ei, avea obraji scobiți, ochii duși în vîndul capului, slăbind zece kilograme în trei zile. Dioclețian Sava rezistase mai bine.

Ședința de care vorbesc se ținea într-o fostă sală de cinematograf. Nimeni nu vorbea cu vecinul său. Dușmani de moarte se salutau cu amabilitate, le era frică să nu fie văzuți de cineva care, exaltat, le sără în gît — celălalt însă era la fel de terorizat, la fel de politicos. Era cald, eram leocărd de sudcare. Se votaseră în unanimitate excluderi, un bărbat a făcut un atac de epilepsie, ploua cu voturi de plam și avertismente. Malvolio trona în președiu, Parashiv, Bulldogul, în dreapta sa, Erasmus (care purta același nume cu Parashiv fără să fie rude) în stînga. Urlau în microfoane. Puneau întrebări care erau de fapt invinui. La tribună, creatorii se bîlbăiau, se împiedicau, se scu-
bau, își făceau mea culpa sau lătrau invinuiți îngrozitoare. Sala vota în unanimitate, ridea, tremura de frică și transpira. N-am să uit niciodată un biet om de la tribună agîtîndu-se alandala în microfoane, cînd un altul, din sală, s-a ridicat și a răcnit:

„Al suflat în trombițele imperialismului!
— Nu, a strigat celălalt cu o voce ascu-
tită. N-am suflat în trompetele...
— Al suflat, în ele!
— Nu, n-am suflat...
— Al suflat!
— N-am suflat!
— Da!
— Nu!”

Se ridica cu ochii fixați pe sefi: poate n-ar fi trebuit să se ridice. Malvolio suridea. Era în largul său, era deasupra dez-

beterii și o manevra cum voia: Amon-
Ră îi zîmbise. De aceea considera că tre-
buie să-l servească pe sefi. Am auzit
deodată, mugind în amplificatoare vocea
sa:

„Ce poate să ne spună tovarășul D.
Sava, în legătură cu asta? Ce ai de răs-
puns, tovarășe?”

Tonul era sarcastic și jignitor. Invin-
gîndu-mi oboseala, am deschis ochii și
l-am văzut pe Dioclețian Sava la tribună,
întorcînd spre membrii prezidiului capul
sau mare, albit prematur. A vorbit calm,
aproape senin, contrastînd cu îngrozitoa-
rea excitare a acunării, cu strigătele, cu
vocele alterate de ură, iritare sau frică:

„Am fost convins și voi fi întotdeauna
că măsurile luate au fost juste.”

— Nu al nimic de spus în legătură cu
criticile care și s-au adus în ședința ple-
nară a Comitetului Central? Consideri
că autocritica făcută a fost satisfăc-
toare?”

Întrebarea era o capcană evidentă, gro-
solană, imposibil de evitat. Dioclețian, cu
fața la sală, ca un actor din vechile co-
medii, a răspuns liniștit, cu o mindrie și
un dispreț destul de bine învăluite:

„Tovarăși, socotesc că problemele dis-
cutate într-o ședință plenară a Comitetu-
lui Central trebuie să fie rezolvate la ace-
lași nivel. Aici avem de rezolvat alte
probleme.”

Era o punere la punct suverană. Sala a
tăcut. Dioclețian a așteptat o altă între-
bare, a aruncat o privire spre prezidiu.
Și prezidiul tăcea. Dioclețian a părăsit
tribuna, a trecut prin mijlocul sălii ajun-
gînd la locul sau dintre două scaune
goale.

De curînd, o amicică de-a mea, vicepre-
ședință a Partizanilor Pacii mi-a spus:
„Închipuie-ți lîngă cine m-am așezat
azi dimineață la Marea Adunare Națio-
nală? Întîrziaseam, căutam cu ochii un
fotoliu liber. Era unul singur. M-am așe-
zat și am avut un soc: eram lîngă Dio-
clețian Sava. Am înțeles de ce era un
scaun liber acolo. În timpul pauzei am

încercat să vorbesc cu el: sînt destul de
bucura, partidul mă cunoaște foarte bine,
puteam risca. Încearcă să vorbești cu un
zid: „Da. Nu...”. Sau nici măcar atît. Mi-a
dat de înțeles destul de bine: „Lasă-mă
femeie, da-mi pace, nu vreau să am ni-
mic de-a face cu voi”. L-am lăsat singur.
Știi ce făcea? Algebră. S-a îngîrșat, are
un spate de-o lătime monstruoasă; cu
capul sau mare, mut și rece, brr!”

Ascultînd-o mă gîndeam la privirea și
risul Sulamitel. Dioclețian n-a avut nici-
odată vreo poveste cu vreo femeie. Unul
din copiii lor a murit la nouă ani, într-o
operație de apendicite: șoc sau inflama-
ție. A fost un om extraordinar. La căde-
rea Anei, el a citit raportul așa cum Mal-
volio a făcut pentru el. Ana îl ridicase,
ținuse la el ca la un copil: mecanica des-
tinului compensează cruzimea prin suferin-
ță și amărăciune. El n-o avea decît pe
Sulamita. Puternic, aproape atot-puter-
nic, nu aruncase nici o privire secretare-
lor, dactilografelor, actrițelor; alții din
preajma lui aveau micile lor aventuri. El
nici o privire, nici un zîmbet, nimic. Se
mai culcau și acum împreună, el cu Su-
lamita? Suferea de emasculare datorită
dizgrației și căderii? Nu știu. Nu l-am
văzut de curînd. Era liber. Amicul meu
Prospero Dobre a încercat să-l vadă. De
la izbucnirea crizei în 1953, era ur-
mărit, cenzurat, criticat, i se respin-
geau lucrările, îl tratau de antimarxist,
revizionist, idealist, influențat de ideolo-
gia burgheză. Și totuși la o adunare re-
centă vorbise cu un simbolism grosolan:
cedase, era rănit. Sau se închisese ase-
raeni anumiți fiind rudimentare, pen-
tru a supraviețui pînă la o perioadă mai
favorabilă; celor mai umani întîmplările
le lăsa urme adînci. Nu bănuim ce ur-
zește. Se îngîrșase și el din neînlîste;
chipul-i orgolios de tragedian se buhăise.
Pentru a-mi da seama dacă era abrutizat
de frică și furie sau rămăsese același
care îmi plăcuse, l-am întregat:

„Ai terminat eseuul despre Mecanica
Revoluțiilor?”

M-a privit fix; mi-am dat seama că îi
era frică de mine și am adăugat repede
pentru a-l liniști:

„Știi de la cineva care te stimează
în mod deosebit?”

I-am amintit seara în care Dioclețian
îl condusese cu mașina acasă și gluma lui
Malvolio Leonte. Prospero Dobre a ris:
„A, da! bunul Malvolio de atunci s-a

ocupat de mine. Mă lăsa să respir; s-a
convins de lipsa mea de importanță, de
supunerea mea. Știi, mi-am vîndut biblio-
teca.”

— E un mare păcat.

— Da, e un mare păcat, a murmurat cu
o voce ușoară, ironică și liberă, pe care
am înțeles-o mai tirziu aflînd că, trimis
în misiune științifică în Occident, a rămas
acolo.

— Și eseuul tău?

— L-am terminat, mi-a răspuns arun-
cîndu-mi o privire pătrunzătoare. Voia să
fie sigur de discreția mea. Era epoca în
care fugeam care mai de care, orice grup
de prieteni sau cunoștințe era destrămat.
În sfîrșit, mi-a acordat încredere.

— I-am dat o copie lui Dioclețian s-o
citească.

— Ai îndrăznit?

— El m-a încurajat cînd era puternic,
fi sînt recunoscător. Îl admir. Este un tip
mare.”

Am tăcut. Nu voiam să-mi spun, nici
o părere, oricare ar fi fost: mă dezarta-
sem să spun ceva de vreo doi ani. Pros-
pero a continuat:

„M-am dus la el, ziua în amiaza mare,
cu textul sub braț. Locuiește într-o casă
dărăpănată, foarte mare, prevăzută cu o
gheretă pentru sentinela, al cărui lemn
putrezește. Nici poliști, nici masini, nici
gărzi personale. Am sunat. Niciun răs-
puns. Am insistat. Dinăuntru o voce de
femeie m-a întregat cu un ton neplăcut:
„Cine e acolo?” Ușa s-a deschis aparînd
o fetiță. Semăna cu Dioclețian. Femeia —
era Sulamita, l-am recunoscut vocea —
nu s-a arătat. Am simțit un miros de
bucătărie proastă. I-am dat manuscrisul
împreună cu un bilețel fetiței și am ple-
cat. Asta a fost tot.”

A fost ultima mea informație despre
Sulamita. Discretă, invizibilă, ca de obi-
cei. Nu există pentru nimeni. Ea există
însă pentru Dioclețian. „Sărută-mă cu să-
rutul gurii tale?”. Sînt clipe cînd sîru-
tul oricărei guri n-are nici un gust. Dar
în asemenea clipe ea este alături de el.
„Sîtii tîi, asemeni turnurilor?” Sîtii se
vestejeau, nu se mai bucurau de degetele
stăpinului. Dar sufletul! Sufletul tău, re-
fugiul meu; sufletul tău, intrarea leului.

În românește de
Andriana Fianu

Thomas A. SEBEOK:

Viitorul aparține semioticii

— Thomas A. Sebeok, împliniți în această lună 70 ani. În cinstea acestei aniversări, Societatea Maghiară de Semiotică a organizat la Budapesta și Viena un congres cu participare internațională, urmat de alte două evenimente științifice de o remarcabilă importanță: al 7-lea Simpozion al Societății Austriece de Semiotică, la Sigharting, și al 6-lea Congres Internațional al Societății Germane de Semiotică, la Passau. În plus, ați fost ales membru de onoare al Academiei Maghiare...

— Trebuie să înțelegi corect relația mea cu Ungaria și cu țările est-europene. Decenii la rând am fost *persona non-grata* din motive politice. Pe neașteptate, m-am trezit „un distins compatriot față de care s-a făcut o mare nedreptate.” Bunii și vechii mei prieteni, Vilmos Voigt de la Budapesta și Gloria Withalm cu Jeff Bernard de la Viena au hotărât să mă sărbătorească adunând un grup de cercetători cunoscuți din Austria, Canada, China, Statele Unite, Uniunea Sovietică, România, Franța, Bulgaria etc., cărora le sint extrem de recunoscător. În plus, mi-au oferit șansa de a-mi revedea familia după o perioadă mai lungă de 45 de ani și de a arăta celor două fiice ale mele locul meu de bășină, casa în care au trăit bunicii, drumul pe unde mergeam la școală în fiecare zi.

— În ce condiții ați părăsit Europa?
— În 1936, pe cînd eu îmi făceam studiile la Cambridge, tatăl meu a vizitat America, unde a și rămas. S-a îndrăgostit la prima vedere de acest continent și iubirea a fost definitivă. El m-a atras de fapt peste ocean. Nici nu aveam alternativă, pentru că în Anglia, unde m-am simțit întotdeauna foarte bine, nu am găsit de lucru. Prin urmare, am decis să mă îndrept și eu spre lumea nouă, unde am ajuns în seara de ajun a anului 1937. De atunci trăiesc acolo.

— Totuși, din câte știu, nu pierdeți nici o ocazie de a vă întoarce în Europa.

— E adevărat, mi-am cîștigat prieteni peste tot și unul din scopurile vieții mele a fost să stimulez dezvoltarea semioticii în cit mai multe țări europene. Avînd colaboratori devotați, nu mi-a fost greu. De pildă, Gloria și Jeff au transformat Austria într-un paradis semiotic în care mă simt întotdeauna foarte bine. Asta și datorită extraordinarei lor ospitalități.

— Cum v-ați început cariera de om de știință?

— Am început ca genetician, dar curînd m-a atras lingvistica. Marea mea şansă a fost că am ajuns să lucrez cu Roman Jakobson, să-mi dau doctoratul cu el. Cînd glumesc îmi place să spun că asta se datorește faptului că eram unul din puținii lui colaboratori care îl înțelegeau cînd vorbea. Jakobson nu făcea nici o diferență în pronunția unor cuvinte asemănătoare ca, de pildă *science* și *sign*. Toate limbile pe care le vorbea păreau să sune ca rusa. M-am ocupat pe atunci de ceremonii de pe Volga, un popor fino-ugric cu un folclor deosebit de interesant. M-au pasionat așa de mult, încît am scris nouă cărți despre el. Apoi am trecut la psihologie și împreună cu Osgood am scris *Psycholinguistics*, ca să ajung în continuare la biologie și informatică. După cum vezi, sint ca un șantier arheologic: straturi peste straturi...

— Am impresia însă că bio-semiotica v-a fascinat constant de-a lungul întregii Dv. cariere.

— Corect. Mi se pare un domeniu inepuizabil. Vezi în special *zoosemiotica*, disciplina creată de mine. Nu e vorba numai de știința comunicării animale — îmi cunoști cărțile cu acest subiect, nu-i așa? — ci de cea a comunicării *non-verbale*, caracteristică și omului. Deci un cîmp de studiu nelimitat pentru cercetători de diferite formații.

Bio-semiotica mi se pare interesantă mai ales pentru că e dominată de indexicalitate. Dintre cele trei tipuri de semne, iconice, simbolice și indexiale, ultimele au fost cel mai puțin studiate. De aceea am ținut să vorbesc la Viena despre indexicalitate, adică despre legătura conștientă dintre semne: temperatura e un semn indexial al bolii, fumul un semn al focului. Începutul romanului lui Eco, *Numele trandafirului*, oferă un exemplu sugestiv al interpretării semnelor indexiale: datorită lor, Guglielmo descrie exact calul pierdut de călugări...

Poți să consideri și urma lăsată de Vineri pe insula lui Robinson. Sau amprentele digitale. Sint exemple evidente de semne indexiale. Operele clasice ale lui Bertillon asupra amprentelor digitale, apărute la sfîrșitul secolului trecut, pot fi considerate printre primele lucrări de bio-semiotică. În natură, codul indexial este la fel de fascinant. Vezi, de pildă, cristalografia sau holografia. Gîndește-te și la parfumuri. Peirce spunea că parfumul unei doamne e un semn clar al naturii ei temperamentale, al caracterului ei. O femeie agresivă nu poartă un parfum dulceag, după cum și o femeie romantică evită parfumurile aspre. Ceea ce face Patrick Süskind în romanul său, *Parfumul*, nu e altceva decît semio-chimie.

— La Sigharting ne-ați vorbit despre „durere” într-o manieră cu totul neașteptată.

— Da, mă preocupă ceea ce eu numesc „the semiotic self”, individualitatea semiotică. Fiecare din noi are o

imagine despre sine: pentru François Jacob această imagine e ca o statuie în continuă creștere și schimbare, pentru Ervin Goffman e ca vata de zahăr, lipicioasă și rotitoare, adăugînd mereu noi și noi straturi de experiență. Statuie sau vată, sinele semiotic este guvernat de semnele care se văd în opoziție cu semnele care se simt. Relația dintre aceste două tipuri de semne este conflictuală. Ceea ce vedem e diferit de ceea ce simțim. De pildă, o carie cercetată în oglindă este un orificiu foarte mic, dar cînd o simți cu limba îți pare mare. Și poate fi foarte durerosă.

Îmi amintesc un pasaj din *Timpuri grele* de Dickens: fiul doamnei Gradgrind își întreabă mama muribundă dacă simte vreo durere. Iar bătrîna îi răspunde că există o durere undeva prin cameră, dar nu e sigură că o simte. Iată deci că și durerea poate fi simțită și văzută. Dar

STUDIU PENTRU „SPAIMA” 1987-1989

cum simți durerea, cum o definești? Sint lucruri foarte complexe și foarte puțin cunoscute.

Un lucru e cert: nu poți memoriza durerea. Îți amintești că un puseu a fost foarte dureros, dar atît. Nu poți reînălta durerea în gînd cu aceeași intensitate ca și în viață.

Pe de altă parte, durerea are și o componentă culturală. Unele popoare sau grupuri etnice rezistă mai bine la durere decît altele, chiar o provoacă pentru a o trăi mai intens. Femeile din insulele polineziene consideră o naștere prea ușoară o insultă, pe cînd femeile americane evită durerea făcînd prin toate metodele imaginabile...

— Despre ce veți vorbi la Passau, unde un auditoriu de 250 de persoane așteaptă să vă audă în plen?

— Despre *realitatea virtuală*, un concept nou, deosebit de realitatea artificială cu care poate fi confundat. Realitatea artificială este lumea creată prin imaginile TV. Aduci în camera ta oameni reali, care se mișcă, vorbesc, mîncă, trăiesc, dar care nu o fac acolo, ci altundeva. Realitatea virtuală este cea creată cu ajutorul computerului. Imbraci un *body-stocking*, un fel de costum de cosmonaut, și poți construi în jurul tău orice realitate

pe care ți-o imaginezi. Simțurile vizuale, tactile, auditive sau olfactive sint provocate prin computer și te transpun în lumea aleasă. Costumul are și o mînușă specială — *data glove* — care produce senzația de căldură, frig sau greutate. Dacă zărești un obiect căzut pe jos în lumea ta virtuală și te apleci să-l ridici, îi simți greutatea în mînă. Sau un alt exemplu, mai complex: dacă dorești să petreci un weekend cu prietenul tău în Hawai, dar el se află pe moment în alt oraș, îi telefonezi, îi rogi să-și imbrace costumul și să-și programeze computerul pentru aceeași realitate virtuală. Petreceți două zile împreună fără ca vreunul dintre voi să fi părăsit orașul în care se află.

— Brrrrr...

— Ei bine, mai trebuie întreprinse multe cercetări în acest domeniu. În plus, toate aparatele sint încă foarte scumpe. O mînușă costă 500 de dolari, un costum complet 100.000 dolari. Aplicațiile sint însă colosale: piloții și astronauții vor putea zbura într-un cosmos virtual, arhitecții vor arăta clientului cum se conturează casa ideală, chirurșii își va face de acum înainte ucenicia pe bolnavi inexistenți. Viitorul aparține semioticii.

— La banchetul de deschidere al Congresului de la Passau ați fost invitat să vorbiți despre biografia Dv. științifică. Trebuie să vă feliți că ați reușit să adormiți doar trei persoane din auditoriu.

— Ai simțul umorului, dar și eu m-am plictisit deja să mă ascult atîta vorbind. În decurs de două săptămîni am ținut cinci conferințe. Oricum, cunosc somnoroșii, aștia nu știau engleza și erau obosiți de pe drum. Înțeleg senzația de oboseală, de epuizare totală pe care o trăiesc savanții adesea. Vezi tu, și eu mă scol în fiecare zi la 4 dimineața și scriu pînă la 6. Redactînd constant cîteva pagini pe zi, am reușit să public și să editez cele aproximativ 500 de cărți care poartă pe copertă numele meu și, uneori, și pe cel al soției mele, Jean Umiker Sebeok. Îmi țin orele pînă pe la 10 și apoi mă ocup de editare. Îmi place să stau prin cafenele, îmi aranjez toate întîlnirile de afaceri acolo. La unul din restaurante, în care mă joc cu plăcere, bucătarul e și el semiotician. Îmi trimite din cînd în cînd cîte un bilețel cu o întrebare despre ce mai e nou în semiotică sau cum evoluează deconstrucționismul. Eu îl țin la curent cu ultimele știri și obțin astfel un prînz mai ieftin și mai bun.

— Faptul că ați publicat atîtea cărți nu împietecază asupra calității?

— Eu impart savanții în două categorii: *omul de știință* — *miner*, (nu fă nici o legătură, știu la ce te gîndești), cel care sapă în adîncime, cu mare efort, pentru a ajunge la vîna auriferă, și *omul de știință* — *albid*, cel care zboară din floare în floare, ducînd polenul pentru a le fertiliza. Așa sint și eu. Am însămintat idei peste tot în speranța că va ieși ceva. Ceea ce poate că s-a și întîmplat.

— Neîndoielnic, o știți prea bine. Ce credeți despre schimbările politice din Europa, cum vă apare România?

— Schimbările sint neașteptate, dar foarte bine venite. Cred cu tărie în șansa voastră de a reintra în circuitul științific internațional. Eu n-am mai fost la București de prin 1969. Mi-a plăcut orașul foarte mult, mi-au plăcut și oamenii, care mi s-au părut extrem de ospitalieri, deși aveau probleme cu autoritățile cînd era vorba să însoțească un străin, mai ales un american. Îmi amintesc cit de stresat a fost profesorul Cazacu atunci cînd l-am anunțat că doresc să merg la Cluj, ceea ce am și făcut. Acolo, erau să mă aresteze atît pe mine cit și pe studenții care s-au adunat în fața hotelului, cerîndu-mi să cobor pentru a discuta cu el. Oricum, mă întorc în decembrie în Europa, la Napoli, unde se organizează o sesiune „Peirce in Italia” la care vreau să particip. Sper că ai observat cit de modern a devenit Peirce. Creșterea interesului pentru opera sa a fost provocată mai ales de editarea integrală a operei sale. Ultima mea carte, publicată cu soția mea, este dedicată tot lui Peirce. Îl compar pe el, ca detectiv, cu Sherlock Holmes, ca semiotician. Ce părere ai?

— Acum, după ce i-ați prezentat așa, mi se pare foarte evident că Peirce este detectiv și Sherlock Holmes semiotician. Mi-ar fi plăcut să am eu intîia idee.

— Nici eu n-am născut-o din capul meu. Am preluat-o de la Eco. Mi-a telefonat într-o zi că îl preocupă Sherlock Holmes și vrea să scrie o carte despre el. În ciuda celor 500 de opuri, nu mă rușinez să împrumut idei.

Dar ca să nu uit. Chiar dacă nu pot veni acum în România, sper cit de curînd să am ocazia să-ți vizitez țara. Si mai ales să particip la o sesiune a Cercului de semiotică de la Timișoara.

Passau, octombrie 1990

Convorbire realizată de
Pia Brinzeu

Director: Nicolae Manolescu; Redactor-șef: Gabriel Dimisianu; Secretar general de redacție: Mihai Pascu

Secretariat: Andriana Fianu, Magda Groza (telefoane 17.61.90, 17.28.67 și 17.60.10 interioare 1001, 1238). Critică: Alex Ștefănescu (interior 2602). Poezie: Constanta Buzea (interior 1736). Proză și reportaj: Vasile Băran, Platon Pardău, Cristian Teodorescu, C. Toiu (interior 1736). Arte: Valentin Silvestru, Eugenia Vodă (interior 1736). Externe: Adriana Bittel, Mihai Minculescu (18.41.01 și interior 2602). Secretariat de redacție: Olga Andronache, Mihai Grecu, Octavian Telceanu (interior 2529). Fotoreporter: Ion Cucu (18.41.01). Corectură: Irina Horea, Maria Ionescu, Laura Popa, Margareta Popescu, Silvia Zabarcencu (interior 2024). Stenodactilografie: Elena Mareș, Ioana Niculescu (interior 1159). Curier: Maria Micu (interior 1159).

